Ediția nr. 5
Decembrie 2011

MEGA

Analiza Creșterii Economice în Moldova

Autori:
Ana Popa, coordonator
Adrian Lupusor
Dumitru Budianschi
Elena Culiuc
Valeriu Prohnițchi

Expert-Grup
CENTRU ANALITIC INDEPENDENT

CZU
M

Acest material/publicație este realizat de „Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP” cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida). Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene, Guvernului Suediei, Sida sau Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Ministry of Foreign Affairs
of Denmark
DANIDA

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

MEGA : Analiza creşterii economice în Moldova / alcat.: Ana Popa (coord.),
Adrian Lupuşor, Dumitru Budianschi [et al.]. – Ch. : “Bons Offices” SRL, 2011. – 68 p.

300 ex.
ISBN

Coperta: Simion Coadă
Design: Mihai Sava

Acest raport a fost tradus din limba engleză. În caz de eventuale inexactități sau erori, versiunea engleză va fi considerată cea corectă.

ISBN

Cuprins

Mesajele-cheie ale acestei ediții 6

Indicatori statistici 8

Sumar 9

1. Guvernarea 13
   - Până în 2020 şi înapoi... 13
   - Prognoză 14
   - Recomandări de politici 15

2. Mediul de afaceri 16
   - O privire dincolo de clasamentele de afaceri 16
   - Prognoză 17
   - Recomandări de politici 17

3. Produsul Intern Brut 19
   - Aritmia economiei 19
   - Prognoză 21
   - Recomandări de politici 21

4. Agricultura 22
   - Tendințe previzibile, inițiative de politici neașteptate 22
   - Prognoză 23
   - Recomandări de politici 24

5. Industria 25
   - În așteptarea recuperării totale 25
   - Prognoză 27
   - Recomandări de politici 28

6. Construcțiile 29
   - Consecințele spargerii bulei imobiliare 29
   - Prognoză 31
   - Recomandări de politici 31

7. Serviciile 33
   - Un exemplu de recuperare sigură 33
   - Prognoză 34
   - Recomandări de politici 35

8. Piața forței de muncă 36
   - Dezechilibru între oferta şi cererea de muncă şi angajările la negru 36

Prognoză 39
Recomandări de politici 39

9. Gospodăriile casnice 40
„Febra cumpărăturilor" versus „pragul subzistenței" 40
Prognoză 42
Recomandări de politici 43

10. Prețurile 44
Particularitățile presiunilor inflaționiste din partea costurilor 44
Prognoză 48
Recomandări de politici 48

11. Politica monetară 49
Țintirea directă a inflației în condițiile incertitudinii sporite 49
Prognoză 51
Recomandări de politici 51

12. Politica bugetară 52
Punctele forte şi slabe ale politicii bugetar-fiscale 52
Prognoză 54
Recomandări de politici 55

13. Sectorul financiar 56
Încetinirea creşterii creditării, ieftinirea împrumuturilor şi portofolii mai „curate":
semne ale unei redresări complete? 56
Prognoză 60
Recomandări de politici 60

14. Comerțul exterior 61
Zile cu soare... şi nori la orizont 61
Prognoză 63
Recomandări de politici 63

15. Piețele globale 64
Pe marginea unei noi recesiuni 64
Piețele globale de resurse: o reînvigorare volatilă 65
Prognoză 66
Recomandări de politici 66

Despre Expert-Grup 68

Lista figurilor:

Figura 1. Contribuția elementelor de cheltuieli la creşterea PIB, p.p., 2010-2011 20
Figura 2. Indicii producției industriale %, T1-T3'05=100% 25
Figura 3. Creşterea sectoarelor industriei prelucrătoare şi VAB per salariat al acestora, 2010 26
Figura 4. Indicele prețurilor în construcții şi ale materialelor de construcții, remitențele, % f-a-p ... 29
Figura 5. Distribuția lucrărilor de construcție, % f-a-p, T3'11 30

Figura 6. Indicele preţurilor în construcţii (f-a-p): nivelul actual şi cel potenţial (filtrul HP (1600)) 30
Figura 7. Evoluţia transportului de bunuri (mii tone) şi pasageri (mii persoane), 2007 - 2011 34
Figura 8. Coeficientul de variaţie pentru populaţia ocupată faţă de populaţia în vârsta de muncă şi faţă de şomeri, %, 2001-2010 37
Figura 9. Proporţia şomerilor faţă de populaţia ocupată, 2010 37
Figura 10. Dezechilibrul după ocupaţii, %, 2001-2010 38
Figura 11. Evoluţia veniturilor disponibile, creşterea f-a-p, % (axa primară) şi raportul între venitul disponibil şi minimul de existenţă, % (axa secundară) 41
Figura 12. Evoluţia salariilor, remitenţelor şi cifrei de afaceri în comerţul cu amănuntul şi serviciilor prestate populaţiei, % f-a-p 42
Figura 13. IPC anual în regiune, %, octombrie 2011 44
Figura 14. Principalele componente ale IPC, % f-a-p 45
Figura 15. IPPI pentru mărfurile vândute pe piaţa internă şi externă % f-a-p 46
Figura 16. Reacţia de impuls la creşterea cu 1% a IPPI, modelul VAR 47
Figura 17. Discrepanţa dintre preţul de import (MDL/t) şi preţul de piaţă (MDL/l) la benzină 47
Figura 18. Discrepanţa dintre preţul de import (MDL/t) şi preţul de piaţă (MDL/l) la motorină ... 48
Figura 19. IPC anual, curent şi prognozat, IPC ţintă şi rata REPO, % 49
Figura 20. Pătratele reziduurilor calculate în baza unei funcţii de reacţie estimată conform regulii Taylor 50
Figura 21. Stocul zilnic al operaţiunilor de sterilizare efectuate de BNM (mil. MDL) şi creşterea masei monetare aflate în circulaţie, % f-a-p 50
Figura 22. Modificările în structura veniturilor fiscale ale BPN, p.p. (axa principală), şi ponderea în total venituri fiscale, %, (axa secundară), planificat pentru 2012 52
Figura 23. Veniturile şi cheltuielile BPN, % f-a-p 54
Figura 24. Stocul de credite şi împrumuturile noi, % f-a-p 56
Figura 25. CNP şi ponderea provizioanelor pentru pierderi din împrumuturi în totalul creditelor (%), rentabilitatea capitalurilor proprii (%), angajaţi (mii) 57
Figura 26. Depozitele în valuta naţională şi străină, rata de creştere anuală şi ponderea depozitelor în valută naţională în totalul depozitelor, % 58
Figura 27. Ratele medii ale dobânzilor la hârtiile de valoare de stat şi depozite şi rata creşterii cererii băncilor pentru hârtiile de valoare de stat, % f-a-p 58
Figura 28. Impactul simulat al diminuării cu 1 p.p. a exporturilor spre UE f-a-p., comparativ cu exporturile spre CSI, asupra ratei implicite a dobânzii băncilor (pe baza modelului SVAR) 59
Figura 29. Evoluţia semestrială a contului curent şi a deficitului comercial (bunuri şi servicii) f-a-p, mil. USD (axa principală) şi ponderea în PIB, % (axa secundară) 62
Figura 30. Evoluţia indicelor de preţuri pentru principalele resurse, mai-octombrie 2011 65

Lista tabelelor:

Tabelul 1. Moldova: principalii indicatori economici şi socio-economici 8
Tabelul 2. Prognoza creşterii PIB pentru unele ţări, creşterea f-a-p, %, 2011-2012 20
Tabelul 3. Principalele priorităţi şi măsurile prevăzute de MAIA pentru perioada anilor 2011-2014 23
Tabelul 4. Prognoze din World Economic Outlook, creşterea f-a-p, % 65

Mesajele-cheie ale acestei ediţii

- În anul 2011 economia moldovenească a evoluat, în mare măsură, inerțial. Este adevărat că creșterea economică din primul semestru a fost impresionantă prin magnitudine și prin structură. Totuși, aceasta a fost neuniformă, cu impact redus asupra ocupării și bunăstării populației. Mai mult ca atât, factorii care au favorizat avansul economic din 2011 sunt pe cale să se epuizeze, iar pericolele externe planează tot mai amenințător asupra economiei Moldovei. Astfel, deja în al treilea trimestru s-a conturat tendința clară de reducere a ritmului de creștere, iar incertitudinea ce va persista pe termen scurt și mediu asupra economiei globale și principalilor parteneri comerciali ai țării poate afecta semnificativ capacitatea Moldovei de a promova modelul dorit de creștere bazat pe investiții, exporturi și inovații;

- Remarcăm și faptul că creșterea economică puternică din 2011 a fost însoțită și de accentuarea dezechilibrelor regionale. Chișinăul aspiră tot mai multe resurse financiare, economice și umane, accentuând decalajele de dezvoltare cu restul regiunilor și agravând constrângerile de creștere la scară regională. Canalele de transmisie a unei runde secundare a crizei financiare în Europa sunt de asemenea natură încât riscă să amplifice dezechilibrele regionale în creșterea economică;

- Perspectivele economice globale vor rămâne sumbre în viitorul apropiat, mai ales în cazul zonei euro, unde nu este exclusă chiar o recesiune economică. Rezolvarea problemei datoriilor publice în UE va cere mult timp, ceea ce va avea ramificații economice și geopolitice pentru regiunea în care ne aflăm. Resursele, timpul, voința politică și suportul public în Uniunea Europeană vor ținti în mod prioritar rezolvarea problemelor interne ale UE, politica vecinătății europene riscând să fie trecută pe plan secundar. Pentru Moldova, însă, aceasta în nici un caz nu implică renunțarea la aspirațiile sale europene. Implicațiile principale pentru Moldova sunt: 1) „povestea de succes" va trebui umplută de mai mult conținut; și 2) țara va trebui să pună la punct politici de dezvoltare bazate pe anticiparea unui flux mai mic de resurse externe, pe generarea unor venituri interne mai mari și pe valorificarea mai eficientă a acestora;

- Criza datoriilor suverane anunță schimbări importante în sistemul economic și politic global. Amploarea și profunzimea acestora va cere din partea economiilor mici planuri clare de adaptare. Din păcate, constatăm că istoria „strategiilor naționale" se repetă. Fără evaluarea impactului implementării SND 2008-2011, Moldova a pornit elaborarea noului document strategic pe termen mediu „Moldova 2020". Deocamdată, proiectul strategiei pare foarte crud, cu o selectare, pe alocuri, haotică a priorităților și fără a ține cont de realitățile economice externe și capacitățile Moldovei de a atinge obiectivele propuse. În timp ce alte documente, cum ar fi politica bugetar-fiscală, sunt dezbătute cu ardoare în cadrul AIE, „Moldova 2020" nu a devenit o temă care ar fi captivat prea mult atenția politicienilor. Oare să fie acesta un indiciu asupra importanței scăzute acordate de politicieni documentului? Dacă da, atunci asistăm la o miopie politică ieșită din comun;

- Or, Moldova tot ar putea să cadă victimă a vicisitudinilor financiare europene. În particular, criza datoriilor suverane creează noi riscuri pentru băncile comerciale moldovenești. În 2011 acestea, susținute de Banca Națională a Moldovei, au demonstrat un progres remarcabil în curățarea bilanțurilor lor de active dubioase și credite neperformante. Dar din cauza structurii portofoliilor bancare și expunerii financiare a debitorilor lor, băncile moldovenești sunt sensibile la furtunile financiare din Europa. Dacă criza datoriilor până

la urmă trece într-o recesiunea economică de proporții în UE, băncile moldovenești vor fi nevoite să restricționeze sever creditul, ceea ce ar putea să amplifice efectele directe pe care criza europeană le va avea asupra economiei moldovenești;

- Criza externă se va reflecta și în bugetul de stat. În anul 2011 Guvernul a aplicat cu fermitate o politică bugetară prudentă şi, după cum rezultă din proiectul bugetului pentru anul 2012, moderația va fi la ordinea de zi şi la anul. Politica bugetar fiscală propusă pentru anii viitori urmărește echilibrarea şi fortificarea surselor bugetare, precum şi unificarea şi simplificarea sistemului fiscal. Însă, din cauza carențelor conceptuale ce țin de elaborarea şi aprobarea politicii bugetar-fiscale, precum și din cauza conflictelor politice, aprobarea acesteia întâmpină greutăți. Totodată, chiar dacă va fi aprobată, din cauza riscurilor externe, aceasta nu va asigura stabilitatea fiscală pentru mulți ani, urmând, cel mai probabil, să fie revăzută în 2012. Credem că anul viitor va fi un moment al adevărului care va testa dacă modelul adaptiv al politicii bugetar-fiscale este mai bună decât modelul inerțial;

- Interminabilele dispute dintre partidele politice au banalizat în mod definitiv cuvântul „reformă". Necesitatea „reformelor" este invocată de forțele politice cu orice ocazie potrivită și nepotrivită, de multe ori ca scuză pentru blocajele politice create. Multe resurse externe continuă să intre pentru a susține „reformele", creând, de fapt, hazard moral pentru guvernare. De aceea, atunci când vorbim despre reforme în Moldova, trebuie să pornim de la premisa că majoritatea instituțiilor necesare pentru funcționarea unei economii de piață în Moldova au fost create, problema fundamentală fiind caracterul disfuncțional al acestora. Ținând cont de evoluțiile din anul 2011, credem că adevăratele reforme economice de care are nevoie în mod prioritar Moldova sunt următoarele: reforma justiției (inclusiv ca premisă cheie pentru reducerea corupției), descentralizarea, reforma politicii de subvenționare agricolă, consolidarea controlului intern și extern asupra finanțelor publice, reforma administrației publice centrale, inclusiv pentru sporirea capacităților autorităților centrale de absorbție și valorificare judicioasă a investițiilor publice de capital.

Indicatori statistici

Tabelul 1. Moldova: principalii indicatori economici şi socio-economici

	2007	2008	2009	2010	2011 estimat
Populaţia, milioane (exclusiv Transnistria), început de an	3,581	3,573	3,568	3,564	3,559
PIB, miliarde MDL, preţuri curente	53,430	62,840	60,429	71,849	83,854
PIB, miliarde USD, preţuri curente	4,395	6,047	5,409	5,810	7,167
PIB per capita, USD, la Paritatea Puterii de Cumpărare	2715	2986	2843	3088	3370.0
PIB, modificare % faţă de anul precedent (mod. % f-a-p)	3,0	7,2	-6,5	6,9	6,1
Deflator PIB, mod. % f-a-p	15,9	9,7	2,0	11,2	10,0
Consumul privat, mod. % f-a-p	3,6	4,5	-7,9	9,0	9,5-10,0
Formarea brută de capital fix, mod. % f-a-p	25,5	2,2	-30,9	17,2	10,0
Producţie industrială, mod. % f-a-p	-1,3	0,7	-22,2	7,0	9,0
Producţie agricolă, mod. % f-a-p	-23,1	32,1	-9,9	7,9	3,0
Industrie/PIB, %	19,1	13,9	13,0	13,2	13,6
Agricultura/PIB, %	10,0	8,8	8,5	11,9	12,0
Export de mărfuri, FOB milioane USD	1373,3	1646,0	1331,6	1541,5	2160
Import de mărfuri, CIF milioane USD	3676,4	4866,3	3275,8	3855,3	5000
Export de servicii, milioane USD	625,08	837,2	668,9	689,8	n.a.
Import de servicii, milioane USD	631,2	824,7	701,8	-770,1	n.a.
Investiţiile străine directe nete, milioane USD	522,0	691,5	121,1	195,4	n.a.
Venituri nete din muncă remise din străinătate, milioane USD	1419,4	1795,8	1124,4	1282,4	1410,6
Contul curent/PIB, %	-15,2	-16,7	-8,6	-9,0	n.a.
Activele oficiale de rezervă, milioane USD	1333,7	1672,4	1480,3	1717,7	1980
Datoria externă totală, stoc, milioane USD	3345,5	4093,8	4364,1	4778,7	5150
Datoria externă/PIB, %	76,3	67,9	80,8	82,2	72,0
Datoria externă/export de bunuri şi servicii, %	167,4	164,6	215,1	310,1	n.a.
Rata ocupării, % din populaţia de peste 15 ani	42,5	42,5	40,0	38,5	40,0
Rata şomajului, % din populaţia economic activă	5,1	4,0	6,4	7,4	6,7
Salariul real, mod. % f-a-p	8,0	10,2	9,0	0,7	2,5
Indicele Preţurilor de Consum, modificare medie anuală, %	12,3	12,7	0,0	7,4	9,5
Deficitul bugetar/PIB, %	-0,3	-1,0	-6,8	-2,5	-1,9
Cheltuielile bugetului de stat/PIB, %	41,8	41,6	45,3	40,8	38,4
Rata de schimb, medie anuală, MDL/USD	12,1	10,4	11,1	12,4	11,7
Agregatul monetar M2, mod. % f-a-p	47,3	18,3	-3,8	18,3	10,0
Rata de refinanţare a BNM, sfârşit de an, %	16,0	14,0	5,0	7,0	9,5
Total credite bancare/PIB, %	37,2	37,5	35,0	32,6	37,0
Rata dobânzii depozite bancare, %, medie anuală	15,1	18,1	14,7	7,6	8,0
Rata dobânzii credite bancare, %, medie anuală	18,9	21,0	20,3	16,3	14,0

Sursa: BNS,FMI,BNM, calculele, estimările şi prognozele EXPERT-GRUP;

Sumar

Guvernarea

Climatul politic intern, ca şi contextul extern, au continuat să se înrăutățească în ultima jumătate de an. Însă, acest lucru nu elimină necesitatea unei viziuni strategice a Guvernului şi care este reflectată în proiectul noii strategii de dezvoltare națională. Experiența procesului de planificare strategică din Moldova a reliefat o serie de lacune, printre care insuficiența „ownership"-ului, capacitatea redusă de planificare, implementare şi evaluare a documentelor strategice, lipsa de continuitate şi chiar calitatea joasă a documentelor. Proiectul noii strategii reuşeşte să evite doar o parte din aceste lacune. Întrebări serioase se referă atât la factori exogeni, precum bugetarea procesului de implementare şi dependența de asistența internațională de dezvoltare, instabilitatea politică, şi administrația publică centrală încă nemodernizată, cât şi la cele inerente documentului propriu zic, abordarea îngustă şi tratarea inadecvată a chestiunilor transversale, o anumită incoerență a priorităților, şi lipsa practic desăvârşită a componentei de „implementare" a strategiei. Perspectiva de durata scurtă şi medie pentru implementarea strategiei va rămâne una volatilă şi mai degrabă negativă şi, astfel, documentul ar putea fi îmbunătățit printr-o abordare mai comprehensivă şi evaluare adecvată a riscurilor.

Climatul de afaceri

Avansarea Republicii Moldova în clasamentul Doing Business 2012 cu 18 poziții este un adevărat record pentru țara noastră. Aceasta a permis desemnarea Moldovei între top 10 țări cu progrese semnificative în mai mult de trei domenii ale clasamentului. Contribuția principală la această realizare a avut-o crearea Biroului Istoriilor de Credite, care deja generează așteptări mari privind reducerea costului creditelor. Totuşi, Guvernul pare să supraestimeze importanța clasamentelor internaționale. Astfel, conform proiectului strategiei Moldova 2020, până în anul 2020 Moldova urmează să urce în clasamentele de afaceri şi să se plaseze în rândul primelor țări din regiune. Deşi intențiile Guvernului sunt lăudabile, unele obiective specifice par nerealiste, contradictorii sau, mai rău, inutile. De fapt, Guvernul ar trebui să se concentreze asupra unor probleme cronice, cum ar fi actualizarea legislației în domeniul concurenței şi reglementarea adecvată a protecției consumatorului.

PIB

Creşterea economică din primul semestru al anului 2011 a fost una impresionantă, atât prin magnitudine, cât şi prin structură. Cu cele 7,5% de creştere a PIB-ului Moldova se plasează mai bine decât majoritatea statelor din regiune. Mai mult ca atât, la o primă privire, se pare că economia moldovenească se îndreaptă spre acel model mult-dorit de creştere bazat pe o contribuție mai mare a formării brute de capital, avansarea mai rapidă a exporturilor față de importuri şi ponderea în creştere a Valorii Adăugate Brute pe partea de producție. Însă aceste evoluții se explică de factori care cel mai probabil se vor epuiza în scurt timp. Astfel, de exemplu, ultimul an al paradisului fiscal în sfârşit şi-a adus efectul scontat, investițiile crescând, dar probabil nu pentru mult timp. Pentru întregul an 2011 ne aşteptăm la avansarea economiei, mai mult în baza consumului, pentru că investitorii deja par speriați de criza care bate tot mai tare la uşă. Iar evoluțiile pentru 2012 sunt incerte şi depind în mare măsură de cum va fi soluționată problema datoriilor suverane în zona euro.

Agricultura

În pofida condițiilor climaterice dificile, în T1-T3'11 creșterea producției agricole a fost pozitivă, fiind determinată în cea mai mare parte de sectorul fitotehnic. În sectorul zootehnic, deosebit de grăitoare este descreșterea continuă a producției de lapte, ceea ce creează riscuri mari pentru industria conexă în anul curent și viitor. Seceta care a dominat în perioada august-noiembrie reprezintă un risc enorm pentru recolta din anul 2012, în special ținând cont de deficitul de semințe de calitate și de prevalența unor tehnologii agricole depășite. Totuși, ținând cont de structura semănăturilor și de nivelul de confidență a agricultorilor, noi anticipăm pentru anul 2012 o creștere de 3,5-4% a producției fitotehnice. Sectorul zootehnic va crește cu circa 7,7% (în special datorită creșterii de revenire a producției laptelui și de ouă), ceea ce va rezulta într-o creștere a producției agricole totale de 5,1%. Reforma politicii de subvenții agricole rămâne o prioritate-cheie pentru dezvoltare pe termen lung a sectorului.

Industria

Sectorul industrial a înregistrat o creştere relativ bună pe parcursul a trei trimestre, însă aceasta n-a fost suficientă pentru a atinge nivelul de producție înregistrat până la criză. Creşterea industriei extractive chiar dacă s-a temperat puțin, rămâne totuşi la un nivel înalt, în special datorită cererii pentru construcția obiectelor inginereşti. În pofida faptului că cea mai importantă industrie - a produselor alimentare şi băuturilor - a înregistrat un spor modest, industria prelucrătoare a reuşit să-şi mențină avansul de peste 11% datorită diversificării sectorului prin relansarea mai multor sectoare cu pondere mică în total. De asemenea, se poate remarca faptul pozitiv că majoritatea din sectoarele care câştigă teren au valoarea adăugată brută per salariat peste media industriei prelucrătoare. În ce priveşte dezvoltarea în aspect teritorial, se observă concentrarea în continuare a industriei în mun. Chişinău, ceea ce este un semnal clar că rezultatele politicilor de dezvoltare regională întârzie sa apară.

Construcţiile

Creşterea volumului de remitențe a impulsionat activitatea companiilor de construcții pe parcursul anului 2011. Astfel, a crescut esențial volumul lucrărilor în antrepriză, ponderea sectorului în PIB, precum și prețurile pentru materialele de construcții. Totuși, relansarea sectorului nu pare a fi una promițătoare din mai multe considerente: (i) aceasta nu este echilibrată, fiind explicată, în primul rând, de finisarea și darea în exploatare a proiectelor începute până la criză, iar volumul investițiilor noi, în schimb, s-a diminuat; (ii) companiile au suferit o importantă lovitură de imagine și confidență din partea băncilor și consumatorilor. Prin urmare, cererea pe piața imobiliară rămâne plăpândă, iar prețurile la apartamente s-au stabilizat la nivelul de până la declanșarea bulei imobiliare. Având în vedere faptul că sectorul practic s-a apropiat de nivelul său potențial de dezvoltare, nu ne așteptăm la o schimbare esențială a situației pentru anul viitor.

Serviciile

Evoluția sectorului servicii rămâne neuniformă, cu o creștere mai puternică a serviciilor cu valoare adăugată redusă. În timp ce serviciile hoteliere au revenit la indicatorii înregistrați în perioada precriză, performanța serviciilor de transport rămâne cu mult în urma celei din 2008. Datele statistice sugerează că evoluția serviciilor de transport feroviar a bunurilor stagnează puternic dezvoltarea sectorului. Acesta este rezultatul gestionării ineficiente a întreprinderii de stat „Calea Ferată din Moldova" după cum rezultă din raportul Curții de Conturi, fapt ce explică parțial ritmurile lente de recuperare a volumului de bunuri transportate.

Piaţa forţei de muncă

Recuperarea pe piața muncii în continuare întârzie. Încă nu s-a conturat un trend ferm de revenire, cu ocuparea în sectorul agricol fluctuantă, iar în construcții chiar în scădere. Totuși, în acest an Guvernul a decis să acorde o importanță mai mare pregătirii capitalului uman pentru favorizarea intrării tinerilor pe piața muncii. Astfel, una din prioritățile Strategiei Moldova 2020 sunt ,,Studiile relevante pentru carieră". Cu toate acestea, proiectul strategiei nu conține o viziune clară a ceea ce trebuie făcut, ce obiective trebuie atinse și nu se bazează pe o analiză a situației curente pentru identificarea dezechilibrelor pe piața muncii. O altă inițiativă puțin ciudată înaintată de Cancelaria de Stat este reducerea ocupării informale. O considerăm neadecvată pentru că a fost atribuită Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, pe când, de fapt, rolul principal ar trebui să revină inspectoratului fiscal, sau chiar întregului sistem de autorități publice, dacă este vorba de ocuparea informală nu doar ca formă de evaziune fiscală, ci ca un specific al sectorului agricol și angajării pe cont propriu.

Gospodăriile casnice

În pofida creșterii veniturilor disponibile ale populației, o parte importantă a populației încă nu dispune de venitul ce i-ar permite un trai decent. Aceasta se întâmplă mai ales în mediul rural, unde diferența dintre minimul de existență și veniturile disponibile ale unei persoane este încă negativă și nu s-a îmbunătățit pe parcursul ultimului an. La aceasta contribuie structura economică, care nu oferă oportunități persoanelor din mediul rural, dar și politica socială promovată de stat. Aceasta nu este axată pe încadrarea săracilor în societate și crearea oportunităților pentru aceștia de a-și spori veniturile, prin accesul la educație, la sănătate, ci pe o abordare funcțională, limitându-se la caloriile pe care trebuie să le consume o persoană pentru a supraviețui biologic. Totuși, cei care și-au sporit veniturile, par să susțină economia consumând tot mai mult. Este însă greu de spus ce urmează, având în vedere că atât ritmul de creștere a remitențelor, cât și al salariilor s-a redus brusc.

Preţurile

Pe lângă creșterea veniturilor disponibile ale populației - un factor tradițional al creșterii prețurilor în perioade de recuperare economică - procesul inflaționist din Moldova a fost determinat de două episoade de ajustări ale tarifelor la serviciile comunale și de diminuarea ofertei interne de fructe și legume. Pe lângă aceasta, creșterea puternică a exporturilor unor produse agroalimentare a cauzat diminuarea ofertei interne, fapt ce, la fel, s-a reflectat asupra ajustării corespunzătoare a prețurilor. Totuși, conform estimărilor noastre, impactul acestor șocuri inflaționiste asupra nivelului general al prețurilor tinde să fie de scurtă durată. Prin urmare, pe măsura consumării acestor factori, dar și a încetinirii creșterii economice, ne așteptăm la un proces dezinflaționist moderat pe parcursul anului următor.

Politica monetară

După o perioadă de înăsprire constantă a politicii monetare pe fondul recuperării dinamice a economiei moldovenești, recent BNM a început să reducă rata de bază și să se adapteze, astfel, la diminuarea așteptărilor inflaționiste pentru anul viitor. Schimbarea direcției politicii monetare a mai fost motivată de încetinirea creșterii economice și de nivelul înalt de incertitudine ce planează asupra economiei mondiale cauzată de criza datoriilor suverane din zona euro. Prin urmare, BNM menține o politică inertă, iar în următoarele luni, cel mai probabil, va continua diminuarea ratelor aplicate la principalele operațiuni de politică monetară. Viteza acestei diminuări va depinde în mod direct de evoluțiile economice regionale și dinamica procesului dezinflaționist așteptat deja în 2012.

Politica bugetară

Creşterea veniturilor bugetului public naţional sub nivelul planificat a impus Guvernul să rectifice bugetul pentru anul 2011 spre micşorare. Efectuarea acestei rectificări pe fundalul unei bune creşteri economice şi sub presiunea unor eventuale alegeri anticipate, este o dovadă că pentru autorităţi menţinerea deficitului bugetar sub nivelul planificat este un angajament ferm. Proiectul de buget pentru anul 2012, confirmă coerenţa Guvernului în privinţa promovării unei politici bugetare prudente, de diminuare a deficitului bugetar sub 1% din PIB. De asemenea, din 2012 se revine la impozitul pe venitul din activitatea de întreprinzător pentru echilibrarea surselor de venituri bugetare. Totodată, politica bugetar-fiscală conţine un şir de puncte slabe, majoritatea fiind din cauza faptului că modificările aduse sistemului fiscal nu au avut la bază un concept bine definit şi acceptat la nivel politic.

Sectorul financiar

Relansarea economică şi-a găsit o reflecţie deplină în sistemul bancar. Astfel, reducerea ratelor dobânzilor până la noi minime istorice în paralel cu creşterea consumului au alimentat cererea pentru credite. Drept rezultat, volumul creditelor acordate a crescut esenţial, fapt ce a influenţat ameliorarea calităţii portofoliilor bancare şi nivelul de profitabilitate din sistem. Totodată, creşterea veniturilor disponibile ale populaţiei, precum şi aprecierea monedei naţionale şi incertitudinea sporită privind mediul economic extern au contribuit la sporirea volumului depozitelor în paralel cu diminuarea ratei de valutizare a pasivelor bancare. Estimările noastre relevă o vulnerabilitate sporită a sistemului bancar autohton faţă de eventualele şocuri în cererea externă din partea UE, fapt ce serveşte drept principala sursă de îngrijorare privind impactul crizei curente a datoriilor suverane din zona euro asupra băncilor moldoveneşti.

Comerţul exterior

Expansiunea comerţului exterior a continuat şi în a doua jumătate a anului 2011. Comerţul cu mărfuri a depăşit cu mult nivelurile record din 2008, fiind susţinut şi de comerţul cu servicii. Cu toate că datele statistice reflectă o situaţie aparent bună, o serie de îngrijorări nu pot fi omise. În primul rând, e vorbă de faptul că baza de comparaţie va fi mai puţin favorabilă spre sfârşit de 2011. În al doilea rând, înrăutăţirea contextului extern va reduce ritmurile alerte de expansiune a comerţului. În al treilea rând, re-exporturile joacă un rol extrem de important în expansiunea actuală a exporturilor. Însă re-exporturile sunt şi mai vulnerabile faţă de diminuarea cererii externe şi, de regulă, sunt mult mai puţin asociate cu procesul de dezvoltare economică propriu-zisă. Aceste vulnerabilităţi ale comerţului exterior ar putea fi şi mai mult reliefate de amplificarea tendinţelor negative din economia regională, dar şi globală.

Pieţele globale

Perspectivele economiei globale s-au înrăutăţit simţitor în ultima jumătate de an. Situaţia este deosebit de îngrijorătoare în cazul economiilor avansate, în primul rând, în zona euro. În cazul zonei euro problemele nu se opresc la necesitatea reparării sistemului de finanţe publice şi private, dar se extind spre redobândirea competitivităţii globale în cazul economiilor periferice, spre revizuirea contractului social, şi eventul asupra consolidării proiectului european în general. Situaţia din economia globală este reflectată şi de evoluţiile pe pieţele globale, în care trendul descendent şi volatil al preţurilor pentru mai multe mărfuri a devenit destul de pronunţat. Totuşi, în pofida acestuia, preţurile rămân la niveluri înalte în comparaţie istorică. Aceste evoluţii trebuie luate în considerare şi de factorii de decizie din Moldova şi să fie reflectate în planurile naţionale de dezvoltare.

1. Guvernarea

Până în 2020 şi înapoi...

Este sfârşitul anului 2011 şi Moldova se apropie rapid de un moment critic. Pe hârtie multe lucruri continuă să apară în lumină roz, dar atât mediul intern, cât şi cel extern devin tot mai instabile şi imprevizibile. Şi totuşi, toate acestea nu neagă necesitatea unei planificări şi viziuni strategice corespunzătoare. Într-adevăr, modul în care ţara se vede pe sine însăşi în viitor, modul în care planifică să-şi utilizeze resursele disponibile, modul în care îşi planifică reformele şi intenţionează să navigheze apele incerte ale viitorului, toate acestea - şi probabil încă multe altele, în aceste vremuri tumultuoase - sunt de importanţă primordială.

Cu siguranţă, experienţa de planificare strategică în Moldova este neuniformă, în cel mai bun caz. În trecut, un set constant de deficienţe împiedicau, în măsură diferită, elaborarea şi, de cele mai multe ori, implementarea unor astfel de documente. Aceste deficienţe pot fi grupate, în linii mari, după cum urmează: (1) problemele de ,,ownership", deoarece documentele strategice erau prea frecvent ghidate de donatori din punct de vedere conceptual, guvernelor lipsindu-le dorinţa şi/sau capacitatea de a elabora documente vizionare şi fundamentate, din care cauză multe din acestea au rămas mai mult beletristică decât ghiduri pentru acţiune; (2) guvernele erau incapabile să planifice în mod corespunzător şi să mobilizeze fonduri necesare pentru implementarea strategiilor şi au rămas profund dependente de susţinerea donatorilor; (3) guvernelor le lipsea capacitatea de a aduce aceste strategii la realizare, precum şi de a asigura monitorizarea şi evaluarea corespunzătoare a implementării lor; (4) uneori guvernele (sau personalităţile) nu doreau să moştenească strategii ,,străine" şi, de aceea, erau interesate să elaboreze ,,propriile" strategii; (5) unele din documentele elaborate erau, pur şi simplu, prea slabe din punct de vedere intelectual şi conceptual.

Aceşti factori au determinat în mare măsură lipsa unui progres semnificativ în implementarea şi evaluarea strategiilor naţionale de dezvoltare anterioare (inclusiv SND 2008-2011), precum şi numărul tot mai mare de strategii sectoriale, care se suprapun, deseori adoptate una după alta, fără a fi acordată suficientă atenţie faptului dacă precedenta a fost implementată şi, dacă nu, care au fost constrângerile care au determinat acest rezultat (a se vedea, de exemplu, suita de strategii în domeniul energetic).

Acum, când Guvernul merge înainte cu noua SND (,,Moldova 2020"), cât de imun este acest document strategic la problemele care au subminat implementarea anterioarelor documente strategice?

În primul rând, nu există dubii referitor la faptul că Guvernul (sau cel puţin Cancelaria de Stat, care este responsabilă pentru coordonarea elaborării documentelor) este cel responsabil de întreg procesul. S-ar putea de spus chiar că ,,ownership"-ul este atât de puternic, încât se opune rezistenţă efectuării unor modificări semnificative în proiectul iniţial. Câte ceva pe alocuri a fost modificat, dar viziunea generală, pilonii şi structura documentului au rămas intacte de-a lungul unei perioade destul de lungi a procesului consultativ.

Într-al doilea rând, urmează de văzut dacă Guvernul va reuşi să mobilizeze resursele necesare. Este adevărat că Guvernul planifică să lege strategia strâns de CBTM (şi aceasta este bine) şi mizează destul de mult pe sprijinul donatorilor (iar aceasta nu e prea bine, deoarece asistenţa oficială pentru dezvoltare ar putea să se diminueze la scară mondială, odată cu avansarea crizei financiare într-o mare parte a economiilor dezvoltate).

Într-al treilea rând, capacitatea conducerii statului rămâne a fi destul de limitată. În pofida faptului că guvernul de coaliție a încercat să aducă „sânge proaspăt" în administrația publică şi mulți tineri talentați au aderat la aceasta, continuă să lipsească masa critică necesară pentru schimbare şi acest fapt poate să împiedice procesul de implementare adecvată a noului document strategic.

Într-al patrulea rând, în contextul instabilității politice permanente şi alegerilor parlamentare anticipate care se întrevăd la orizont, continuitatea în planificarea strategică şi angajamentul față de procesul de implementare nicidecum nu sunt garantate. În mod foarte interesant, „Moldova 2020" nu a devenit o parte a dezbaterilor dintre partide, documentul rămânând în umbră pe fonul instabilității politice de lungă durată şi inabilității de a ajunge la un consens în ceea ce priveşte candidatul pentru alegerile prezidențiale.

Şi ultimul aspect, ca ordine, dar nu şi ca importanță, există semnele de întrebare care se referă la soliditatea conceptuală a strategiei. Fără a ne aprofunda în detalii, punctele vulnerabile care trebuie abordare sunt următoarele:

- Proiectul strategiei se bazează în mare măsură pe „Raportul de analiză a constrângerilor în adresa creşterii economice"[1]. Ultimul este un document util, dar nu a avut drept scop să abordeze în mod cuprinzător „dezvoltarea", un concept care este mai larg decât „creşterea economică". Aceasta duce la o serie de alte neajunsuri;
- Chiar şi din perspectiva mai îngustă a „creşterii economice", este dificil de înțeles de ce sistemul de pensii a fost identificat drept o constrângere critică pentru creştere? Această prioritate identificată în „Moldova 2020" nu se încadrează nicidecum în abordarea generală;
- Un aspect critic, documentul nu reuşeşte să abordeze în mod corespunzător o serie de aspecte esențiale. Astfel, dacă integrarea europeană este un obiectiv primordial al Moldovei, aceasta ar trebui să fie percepută ca atare în întregul document. Din aceleaşi motive, astfel de probleme de dezvoltare ca migrația, egalitatea de gen, schimbarea climei etc. trebuiau să figureze în diverse părți relevante ale Strategiei;
- Chiar dacă SND 2 se dorește a fi un document „vizionar", nu poate fi omis faptul că acestuia îi lipseşte partea de planificare a implementării. Este extrem de important să se cunoască în ce mod Guvernul planifică să-şi atingă obiectivele, chiar şi dacă în linii mari. În forma sa actuală, Strategia creează impresia că Guvernului îi lipseşte o viziune clară de reformă în ceea ce priveşte realizarea obiectivelor stabilite;
- În fine, autorii Strategiei par să facă abstracție de contextul extern. Strategia este destul de statică, nereuşind să captureze dinamica externă (ca de exemplu, o nouă rundă a crizei economice globale care se conturează la orizont) şi impactul unor astfel de tendințe globale şi regionale ca schimbarea climei, migrația şi aşa mai departe. Strategia nu va fi implementată într-un vacuum temporal şi spațial, de aceea este necesară o abordare mai „dinamică" față de dezvoltare.

Prognoză

- Perspectiva pe termen scurt a țării s-a înrăutățit. Cu toate încercările de a identifica un candidat eligibil la funcția supremă a țării, instabilitatea politică a devenit o trăsătură permanentă a Moldovei. Ținând cont de faptul că alegerile anticipate nu garantează depăşirea acestui punct mort, perspectivele reformelor ar putea să devină cu adevărat pesimiste. Şi acest fapt nu prevesteşte nimic bun nici pentru implementarea strategiei „Moldova 2020". După cum ne demonstrează situația actuală de blocare instituțională, reformele şi planificarea strategică sunt trecute pe al doilea plan, la ordinea de zi fiind politicianismul;

[1] Alex Oprunenco, Ana Popa, „Raportul de analiză a constrângerilor în adresa creşterii economice", Guvernul Republicii Moldova, 2010.

- Totodată, se pare că se va înrăutăți şi mediul extern. Criza datoriei publice a adus zona euro aproape de dezastru şi ar putea să zdruncine chiar şi temelia politică a proiectului european. Continuarea crizei euro, dacă aceasta va fi însoțită de ramificații politice, ar putea frâna sau bloca total cele mai mari inițiative europene în vecinătatea UE, deoarece principalele state din EU vor deveni tot mai introvertite;
- În acest context, ingerințele ruseşti în țările din partea vestică a CSI probabil se vor amplifica, cel puțin pe termen scurt. Opinia publică în Moldova deja a devenit mai puțin pozitivă în ceea ce priveşte subiectul integrării europene, iar criza prelungită a actualei coaliții de guvernare de orientare pro-europeană, însoțită de situația dificilă din UE, poate reînvia vechea dilemă geopolitică: Est sau Vest?
- Mai mult decât atât, perspectiva economică globală devine tot mai sumbră zi de zi. Nu este necesar să se menționeze că cel de-al doilea val de criză economică globală va aduce multe prejudicii Moldovei şi ar putea face ca viziunile expuse în „Moldova 2020" să ajungă bizare.

Recomandări de politici

- După cum s-a menționat mai sus, mediul de dezvoltare a devenit instabil şi, în ceea ce priveşte strategia „Moldova 2020", evaluarea mai realistă a riscurilor ar fortifica perspectivele de implementare reuşită a acesteia. În linii generale, Guvernul trebuie să examineze oportunitatea de prelungire a procesului de consultare, pentru a aborda cele mai critice neajunsuri ale noii SND;
- Experiența de după criza din anii 2009-2010 trebuie analizată încă o dată pentru a asigura o mai bună pregătire a țării pentru un nou şoc, dacă acesta va avea loc;
- Ținând cont de performanțele clasei politice actuale, nu prea are sens să insistăm asupra unui consens politic şi asupra prevalenței interesului național. Situația se poate complica şi mai mult, deoarece peisajul politic intern devine şi mai fragmentat (Partidul Regiunilor şi Grupul Dodon ... deocamdată). Este clar că politica moldovenească necesită o resetare, dar rămâne numai de identificat butonul necesar.

2. Mediul de afaceri

O privire dincolo de clasamentele de afaceri

Legea în vigoare ce reglementează concurența în Moldova nu mai face față provocărilor pieței. Doi ani în urmă Agenția Națională pentru Protecția Concurenței (ANPC) a început să lucreze asupra unei versiuni noi a legii cu privire la concurență şi a legii cu privire la ajutorul de stat. Cu o întârziere considerabilă, primele versiuni ale acestor două acte normative au fost puse la dispoziția comunității de afaceri în august 2011. Însă proiectele de legi atribuie ANPC o gamă largă de împuterniciri, care în anumite condiții ar putea avea un impact dubios asupra mediului de afaceri. De exemplu, proiectul de lege impune penalități care pot fi considerate exagerate. De asemenea, anumite activități ce nu influențează în mod direct concurența sunt considerate ilegale, independent de circumstanțe. Astfel, deşi a beneficiat de asistența experților internaționali, ANPC nu a reuşit să ofere un pachet echilibrat de măsuri regulatorii. Dacă proiectul va fi aprobat în forma actuală, noua lege nu va reuşi să asigure o concurență sănătoasă fără a evita situații tensionate (pentru detalii a se vedea Expres-analiza nr.68).

Problemele ce țin de respectarea drepturilor consumatorilor au reapărut. Nivelul scăzut de încredere a consumatorilor locali în bunurile şi serviciile disponibile pe piața națională pune presiune pe mediul de afaceri. O serie de inspecții efectuate recent de Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Economiei sunt cele care au reactualizat subiectul drepturilor consumatorilor. Autoritatea publică responsabilă actualmente de protejarea consumatorilor în Moldova este Inspectoratul Principal de Stat pentru Supravegherea Pieței, Metrologie şi Protecție a Consumatorilor (IPSSPMPC). Din păcate, prevederile legale pe care se bazează activitatea IPSSPMPC s-au dovedit a fi ineficiente în mai multe moduri. De exemplu, conform legislației în vigoare companiile trebuie înştiințate în prealabil despre inspecțiile planificate. Mai mult, penalitățile aplicate pentru produsele contrafăcute sau cu termen de valabilitate expirat sunt prea mici pentru a preveni pe viitor practici ilegale de acest gen. Evident, consumatorii nu sunt singurele victime în această situație. Chiar și vânzătorii/producătorii produselor calitative sunt afectați prin vânzări mai reduse şi riscul de a pierde din reputație. În aceste circumstanțe este necesar să se asigure eficientizarea prevederilor regulatorii pentru a proteja atât consumatorii, cât şi întreprinderile[1].

Conform celui mai recent clasament de afaceri, publicat de Banca Mondială, Moldova a avansat cu 18 poziții în listă. Grație acestei îmbunătățiri, Moldova a intrat în grupul celor 10 economii ale lumii care au reuşit să înregistreze progrese în trei sau mai multe domenii de afaceri incluse în clasament. În particular, publicația menționează că Moldova: a facilitat procesul de inițiere a unei afaceri, a îmbunătățit actele normative cu privire la insolvabilitate, a facilitat procedura de executare a contractelor şi nu în ultimul rând, Moldova a îmbunătățit sistemul informațional cu privire la credite prin crearea primului Birou al Istoriilor de Credite. Biroul va asigura o reducere treptată a primelor de risc percepute de bănci la acordarea creditelor. Instituția şi-a început activitatea în aprilie 2011 şi deja colaborează cu 15 bănci comerciale. De fapt, aceasta a fost unicul motiv în spatele evoluțiilor recente ale Republicii Moldova în sub-categoria „acces la credite" - în prezent Moldova ocupă locul 40, cu 49 poziții mai sus în comparație cu ediția din 2011 a clasamentului Doing Business[2].

[1] Regulamentul oficial al IPSSPMPC prevede explicit că instituția trebuie să supravegheze piața şi să verifice produsele plasate pe piață. Hotărârea Guvernului nr. 757 / 27.06.2008 "Cu privire la Inspectoratul Principal de Stat pentru Supravegherea Pieței, Metrologie şi Protecție a Consumatorilor"

[2] http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012

Tendințele descrise mai sus sunt atenuate de evoluțiile inverse înregistrate în cea mai recentă ediție publicată a clasamentului fiscal "Doing Business". În general, Moldova a coborât trei poziții din anul 2011 şi în prezent este pe locul 109 în clasamentul global. Numărul plăților fiscale efectuate în medie de o companie pe parcursul unui an a rămas constant, însă Moldova a coborât în clasament din cauza îmbunătățirii situației din alte state (la acest capitol, Moldova a coborât de pe locul 152 pe locul 158). Referitor la numărul de ore necesare pentru îndeplinirea prevederilor tuturor reglementărilor fiscale - acest indicator a crescut de la 95 ore în anul 2010 până la 98 ore în anul 2011[1].

Trecând de la anul 2011 la 2020, ar fi cazul să ne oprim la intențiile ambițioase prezentate în proiectul Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova 2020 - un document oficial care stabileşte obiectivele de dezvoltare pentru următorul deceniu. Conform planurilor Guvernului, până în anul 2020 Moldova trebuie să urce în clasamentele de afaceri şi să se claseze în rândul primelor țări din regiune. Direcțiile prioritate pentru stat se referă la: perioada de timp necesară pentru respectarea tuturor cerințelor fiscale, perioada de timp necesară pentru a obține certificatul de înregistrare, creşterea rentabilității investițiilor făcute în Moldova, etc. Deşi intențiile Guvernului sunt mai mult decât lăudabile, unele obiective par nerealiste sau, mai rău, inutile. De exemplu, Strategia prevede că până în anul 2020 numărul mediu al inspecțiilor de stat efectuat la sediul companiei va scădea cu 40%. Cu siguranță, astfel de măsuri ar putea ridica Moldova cu câteva poziții în clasament, însă nu va fi oare daraua mai mare decât ocaua? Şi cel mai important, sunt oare aceste scopuri sincronizate cu obiectivele pe termen scurt? Este destul de evident faptul că după ce noua Lege a concurenței va intra în vigoare numărul inspecțiilor de stat va creşte. Cazurile de comercializare a produselor contrafăcute şi alte practici ilegale, descrise mai sus în acest capitol, vor necesita şi ele mai multe acțiuni (adică mai multe inspecții), realizarea planului de acțiuni al Guvernului de a combate practica salariilor „în plic", la fel, se bazează pe un număr sporit de inspecții. De asemenea, noile opțiuni de solicitare a rambursării TVA, care vor intra în vigoare din ianuarie 2012, probabil vor majora frecvența medie a inspecțiilor (pentru detalii a se vedea Expres-analiza nr. 63).

Prognoză

- Dată fiind complexitatea domeniului şi necesitatea de a elabora acte normative complementare, este foarte puțin probabil ca întregul pachet legislativ cu privire la concurență să fie aprobat curând. Dacă ANPC va revizui proiectul de lege publicat în august şi va ajusta deficiențele regulatorii din lege, setul complet al prevederilor va deveni aplicabil abia la finele anului 2012 - începutul anului 2013;
- După eliminarea cotei zero a impozitului pe venitul în ianuarie 2012, suma veniturilor reinvestite de companiile ce activează pe piața Moldovei se va micşora. Este puțin probabil ca reintroducerea acestui impozit să micşoreze semnificativ volumul investițiilor străine directe, însă un astfel de scenariu este posibil în cazul unui al doilea val de criză. De obicei, prevederile fiscale reprezintă doar unul dintre factorii (şi cu certitudine nu cel mai important) analizați de investitorii străini înainte de a iniția o afacere într-o anumită țară. Infrastructura, povara administrativă, transparența sistemului regulator, forța de muncă calificată au un impact mult mai mare asupra deciziilor investitorilor străini[2].

Recomandări de politici

- Trebuie accelerat ritmul de discutare a noii Legi cu privire la concurență şi a Legii cu privire la ajutorul de stat. Desigur, sporirea vitezei nu trebuie să se facă din contul calității, însă după aproximativ doi ani de lucru a venit timpul pentru un document bine structurat, capabil să facă față noilor provocări de pe piață. O atenție deosebită trebuie acordată prevederilor ce țin de acuzațiile legale şi lista de practici ilicite (din punctul de vedere al concurenței echitabile);

[1] http://www.doingbusiness.org/~/media/FPDKM/Doing%20Business/Documents/Special-Reports/Paying-Taxes-2011.pdf
[2] "Tax policy in developing countries" Vito Tanzi, Howell Zee http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues27/index.htm

- Dată fiind creşterea numărului cazurilor de comercializare a produselor contrafăcute, este necesară revizuirea pachetul legislativ ce reglementează inspecțiile depozitelor alimentare, realizate de instituțiile responsabile. Mai specific, este necesar să se elimine prevederile care cer informarea prealabilă a companiilor despre inspectarea depozitelor alimentare;
- Guvernul trebuie să revizuiască obiectivele stipulate în Strategia Națională de Dezvoltare a Moldovei ce țin de climatul de afaceri. În special, este necesar ca obiectivele pe termen scurt să fie coordonate cu cele stabilite pe termen lung. În acest sens autorii documentelor trebuie să coopereze mai strâns cu autoritățile publice responsabile de implementarea planului;
- Accentul prea mare pe clasamentele de afaceri poate provoca pe termen lung rezultate neaşteptate şi nedorite. Scopul stabilit recent de Ministerul Economiei ar putea deveni irealizabil dacă va apărea necesitatea de a majora numărul inspecțiilor. În astfel de circumstanțe, este recomandabil să se aplice inspecțiile mixte, efectuate simultan de câteva autorități, pentru a nu perturba activitatea companiilor printr-un șir interminabil al inspecțiilor. Desigur, pentru a simplifica procedura şi a diminua durata de derulare, inspecțiile trebuie corelate, de exemplu în funcție de subiectul inspecției sau setul documentelor verificate.

3. Produsul Intern Brut

Aritmia economiei

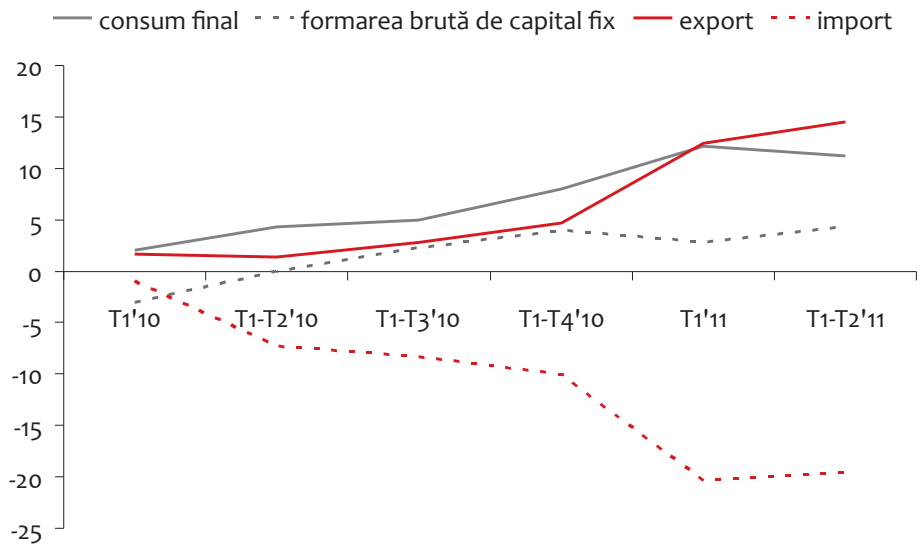
Evoluția economică în primul semestru al anului 2011 (S1'11) a fost favorabilă pentru Moldova. PIB-ul a crescut cu 7,5% în această perioadă, impresionant în comparație cu statele Europei Centrale, de Sud-est sau de Est. În pofida încetinirii ritmului de creștere în T2'11, prima impresie asupra datelor statistice este pozitivă, ceea ce i-a făcut pe mulți observatori să vadă multașteptatul „miraj". Pentru prima dată în ultimii ani am avut o structură aproape perfectă a creșterii economice, la care au contribuit în mare măsură investițiile, exporturile, care au crescut aproape de două ori mai rapid decât importurile, iar schimbarea pozitivă a valorii adăugate brute (VAB) a depășit rolul impozitelor nete pe produse și importuri.

Fără ochelarii roz situația însă este ușor diferită. Consumul final este și în continuare principalul factor de creștere (Figura 1), cu contribuția de 11,2 p.p. la avansul economic. Creșterea formării brute de capital fix, indiscutabil foarte importantă, a fost susținută de câțiva factori. În primul rând, schimbarea priorităților Guvernului și investițiile efectuate în infrastructură au contribuit în mod sigur la creștere. Adițional, ultimul an al „paradisului fiscal" pare să-și fi atins în sfârșit scopul – sporirea investițiilor private. Atât datele privind activele materiale pe termen lung, cât și cele privind investițiile străine directe (ISD) ne duc la această concluzie. Astfel, în timp ce ISD în capitalul social au crescut cu 46,6% în S1'11 f-a-p, profitul reinvestit a crescut de 8,5 ori pe parcursul aceleiași perioade – un record absolut de la introducerea taxei zero pe venitul reinvestit în ianuarie 2008. Investițiile pe termen lung în active materiale, de asemenea, au înregistrat un avans important, datorat în principal achizițiilor de echipament și utilaje. În același timp, majorarea stocurilor de echipament neasamblat (cu 46,8% în T2'11 și cu 30,2% în S1'11) ne sugerează că companiile își doresc să evite impozitarea de anul viitor, investind în avans. Acest factor însă se va epuiza la finele anului curent. De fapt, putem deja remarca o încetinire a procesului investițional în T3'11. Acest lucru este explicat de înrăutățirea situației economice externe și, respectiv, de perspectivele interne care sunt mult mai importante pentru viitoarele investiții comparativ cu facilitățile pe termen scurt.

Creșterea spectaculoasă a exportului a fost susținută intens de re-export, care nu este un factor negativ per ansamblu, dar care totuși contribuie mai puțin la creșterea VAB și a ocupării. Re-exportul a reprezentat 47,1% din total exporturi în T1-T3'11, explicând astfel 31,2% din creșterea totală. Astfel, este clar de ce „miracolul comerțului" nu a fost însoțit de creșterea proporțională a sectorului industrial. Între timp, și importurile au sporit datorită consumului în creștere, dar și a bunurilor importate cu scopul de a fi re-exportate ulterior.

Schimbările pe partea de producție a PIB-ului oferă o perspectivă pozitivă, cu o creștere mult mai diversificată. În mod cert, anul curent nu doar serviciile au creat baza pentru creșterea economică. Dar aceasta este o parte a procesului de recuperare, economia migrând lent spre structura ante-criză. Sectorul industrial, dar în special industria extractivă, și al construcțiilor au avansat semnificativ. Astfel, în pofida cererii în scădere pentru imobil, lucrările publice de infrastructură au salvat sectorul construcțiilor și industriile conexe.

Figura 1. Contribuţia elementelor de cheltuieli la creşterea PIB, p.p., 2010-2011

Sursa: BNS;

Creșterea PIB-ului în anul 2011 a depășit așteptările, astfel încât Guvernul și FMI și-au revizuit recent prognozele în direcție pozitivă până la 6,5% și 7 % respectiv. Dar perspectivele ulterioare de creștere nu sunt la fel de luminoase. Amenințările economice globale sunt mult mai perceptibile, însoțite de revenirea lentă a economiei SUA, criza datoriilor suverane în zona Euro, precum și performanțele slabe ale sistemului financiar în Rusia. Nu este deci surprinzător că ultimul World Economic Outlook publicat de FMI a venit cu prognoze noi, mult mai pesimiste pentru marea majoritate a statelor, inclusiv pentru Moldova, din cauza dependenții excesive a acesteia față de transferurile din străinătate, precum și de declinul așteptat al exporturilor către aceste state (Tabelul 2).

Tabelul 2. Prognoza creşterii PIB pentru unele ţări, creşterea f-a-p, %, 2011-2012

Țara	2011		2012	
	Aprilie, 2011	Septembrie, 2011	Aprilie, 2011	Septembrie, 2011
Germania	2.54	2.73	2.09	1.27
Grecia	-3.04	-5.00	1.08	-2.00
Italia	1.52	0.64	1.30	0.32
Portugalia	-1.51	-2.16	-0.48	-1.84
România	1.47	1.49	4.36	3.49
Rusia	4.83	4.29	4.50	4.08
Spania	0.83	0.78	1.60	1.12
Ucraina	4.50	4.70	4.90	4.80
Moldova	**4.50**	**7.00**	**4.80**	**4.50**

Sursa: World Economic Outlook, FMI;

În acest context, Banca Națională a Moldovei (BNM) a fost prima care și-a exprimat îngrijorările vizavi de situația economică globală actuală, precum și riscurile la care este expusă Moldova. BNM anticipează deja temperarea consumului și a presiunilor inflaționiste pentru 2012 ca urmare a crizei datoriilor suverane din zona Euro și a instabilității principalelor monede internaționale.

Astfel, politica monetară va ținti spre susținerea mediului de afaceri și a consumului în anul viitor, iar primul pas în această direcție a fost deja făcut. Între timp, și Ministerul Economiei și-a revizuit prognozele în baza așteptărilor evoluției principalilor parteneri comerciali și țărilor care găzduiesc emigranții moldoveni.

Prognoză

- Până la finele anului curent economia își va continua trendul puternic ascendent, cu majorare așteptată a PIB de 7% pentru anul 2011. Consumul final al gospodăriilor casnice își va menține poziția de principal determinant al creșterii economice cu un avans de 10%. Evoluțiile recente au determinat revizuirea în direcția negativă a prognozelor anterioare privind evoluția formării brute de capital fix. Deși ultimul an al cotei zero pe venitul reinvestit al agenților economici are potențialul de a stimula investițiile, lucru care s-a întâmplat în prima jumătate a anului, amenințările economice externe devin mult mai importante pentru investitori;
- Creșterea economică va încetini în 2012 din cauza crizei care se abate asupra Europei. Dacă în condiții normale ne-am fi așteptat la o rată de creștere a PIB de 5,6%, în condițiile actuale evoluția situației pe piețele externe, precum și metodele prin care se vor soluționa problemele existente, vor determina magnitudinea impactului asupra Republicii Moldova. Ar trebui să luăm în calcul și un scenariu mai negativ decât creșterea de 4,5% previzionată de FMI sau 4% așteptată de Ministerul Economiei.

Recomandări de politici

- O adevărată provocare pentru Guvern ar putea să fie abilitatea de a susține financiar investițiile publice în cazul unui scenariu de scădere a veniturilor bugetare. Acest aspect ar trebui să rămână o prioritate de termen mediu, însoțită de majorări ulterioare ale investițiilor în infrastructură;
- Promovarea economiei competitive și inovaționale ar trebui să fie un scop național. Proiectul Strategiei Inovaționale este un prim pas spre atingerea acestui obiectiv, deși difuz și incomplet. Guvernul ar trebui să creeze cadrul necesar pentru susținerea cercetării și dezvoltării în toate tipurile de instituții: universități, sectorul de afaceri, instituții de stat, ONG-uri.

4. Agricultura

Tendinţe previzibile, iniţiative de politici neaşteptate

În T1-T3'11 evoluția sectorului agricol a fost destul de confortabilă pentru factorii de decizie: volumul total al producției agricole a crescut cu peste 3,7% în special datorită producției culturilor agricole (+4,4%), care a mers un pic înaintea tendinței pe termen lung. Sectorul zootehnic la fel a avut o evoluție pozitivă, însă rata creşterii a fost de două ori mai mică (+2,3%) şi a fost un pic mai joasă decât tendințele istorice. A crescut productivitatea unor culturi de valoarea înaltă, cum ar fi strugurii (+82%), cartofii (+29%), cerealele (+18%) şi legumele de câmp (+32%). Recolta de grâu a depăşit în mod semnificativ rezultatele anului precedent, atât în termeni cantitativi, cât şi calitativi. În acelaşi timp, productivitatea altor culturi de valoare înaltă a scăzut semnificativ; de exemplu recolta la hectar de soia, sfeclă de zahăr şi anumite fructe s-a micşorat cu aproximativ o pătrime față de valorile anilor precedenți. În cazul producției zootehnice, s-au realizat două din previziunile noastre: producția de carne a continuat să crească puternic (+7,4%) din contul producției de carne de porc şi pasăre, pe când situația dificilă a producătorilor de lapte s-a înrăutățit şi mai mult, producția de lapte diminuându-se cu 7%.

Mulți factori care au influențat evoluția agriculturii în 2011 sunt determinați de condițiile meteorologice proaste: în perioada lunilor august 2011 - noiembrie 2011 mai bine de jumătate din teritoriul țării s-a confruntat cu problema lipsei precipitațiilor şi epuizarea rezervelor de umiditate din sol. La începutul lunii decembrie situația s-a înrăutățit şi mai mult. Aceasta reprezintă un risc semnificativ pentru recolta din anul 2012, ținând cont în special de lipsa semințelor de calitate înaltă şi utilizarea de către gospodăriile agricole mici în special a tehnicilor agricole tradiționale (neconservative). În acelaşi timp, dovezile disponibile ne arată că în anul 2011 multe gospodării agricole (în special cele de dimensiuni medii şi mari), care au făcut investiții în modernizarea tehnologică, au reuşit să evite efectele dezastruoase ale secetei.

Un interesant document de politici ne-a atras atenția recent: Prioritățile strategice pentru activitățile Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare în anii 2011-2015 (Strategia în domeniul siguranței alimentelor fiind o parte a acestuia[1]). Acest document face o legătură între politicile agricole şi politicile mai largi de integrare europeană şi stabileşte clar necesitatea de reformare a agriculturii Moldovei pentru ca acest sector să rămână competitiv atât pe piața națională, cât şi cea europeană. Documentul stabileşte prioritățile MAIA pentru următorii trei ani (Tabelul 3). Am oferit recomandări pentru multe dintre aceste priorități în edițiile precedente MEGA (cum ar fi siguranța alimentară, reformarea sectorului de cercetare şi dezvoltare şi a sectorului de instruire, reformarea politicilor de subvenționare). Însă textul documentului nu se citeşte cu uşurință, el fiind destul de eterogen. De asemenea, există diferențe semnificative între cele zece domenii prioritare din punct de vedere al calității analizelor, profunzimea gândirii strategice şi structurii planificării.

Unele priorități sunt aşteptate de mult timp, cum ar fi şi cazul strategiei în domeniul siguranței alimentelor. Pentru a realiza obiectivele specifice acestei priorități va fi necesar să fie învinse grupurile de interese, care beneficiază de actualul context instituțional. Totuşi, identificarea priorităților corecte nu garantează în nici un caz implementarea măsurilor adecvate. Considerăm că anumite intervenții planificate de MAIA pentru unele dintre aceste priorități ar putea împiedica dezvoltarea sectorului. De exemplu, MAIA intenționează să creeze un hipermarket agricol lângă

[1] Aprobate separat prin Hotărârea de Guvern nr. 747 din 3 octombrie 2011.

mun. Chişinău. În loc să ofere producătorilor agricoli acces pe piață, această inițiativă ar putea consolida şi mai mult pozițiile agenților economici intermediari, care îşi vor însuşi cea mai mare parte a valorii adăugate.

Tabelul 3. Principalele priorităţi şi măsurile prevăzute de MAIA pentru perioada anilor 2011-2014

Domeniile prioritare	Principalele măsuri prevăzute
Reforma politicii privind siguranța alimentară;	Crearea Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentară; Crearea punctelor vamale pentru verificarea siguranței alimentelor; Clasificarea şi monitorizarea producătorilor naționali în baza criteriilor de risc pentru siguranța alimentară;
Restructurarea şi modernizarea sectorului viticulturii şi vinificației;	Aprobarea legislației primare şi secundare pentru utilizarea indicației geografice protejate şi a denumirii de origine protejată; Crearea Agenției public-private pentru Promovarea Vinurilor; Utilizarea eficientă a împrumutului de 75 milioane EUR, oferit de BERD;
Asistență pentru dezvoltarea unei infrastructuri moderne a pieței;	Construirea unei piețe agricole angro lângă mun. Chişinău;
Practicarea agriculturii conservative;	Crearea sistemului informațional de monitorizare a calității solurilor; Stoparea formelor active de degradare a solurilor şi aplicarea măsurilor de conservare şi fertilizare pe o suprafață de 1,7 mln. ha. Promovarea irigării la scară mică, biomasei şi tehnologiilor agricole fără arătură;
Reformarea producției de carne şi lapte;	Nu au fost definite măsuri clare.
Susținerea producției energiei regenerabile prin utilizarea deşeurilor agricole;	Dezvoltarea şi îmbunătățirea cadrului legal cu privire la biomasă; Consolidarea resurselor ştiințifice, tehnice şi economice relevante; Elaborarea instrumentelor pentru estimarea potențialului real pentru biomasă; Crearea condițiilor pentru utilizarea economică a biomasei; Instruirea specialiştilor în domeniul biomasei şi sensibilizarea opiniei publice;
Reorganizarea resurselor existente de cercetare şi instruire;	Nu au fost definite măsuri clare;
Reorganizarea politicilor privind subvenționarea agriculturii cu scopul de a moderniza şi a concentra producția;	Nu au fost definite măsuri clare;
Implementarea sistemelor informaționale pentru optimizarea rețelelor de livrare;	Crearea unui sistem informațional cuprinzător pentru trasabilitatea animalelor; Crearea unui sistem informațional integrat pentru managementul autorității fitosanitare;
Susținerea agriculturii de valoare înaltă	Crearea centrelor de vânzare a produselor agricole; Menținerea piețelor existente pentru micii producătorii, consolidând în acelaşi timp siguranța alimentară şi controlul fiscal; Organizarea piețelor angro regionale; Dezvoltarea infrastructurii pieței la nivel central;

Sursa: rezumat făcut de EXPERT-GRUP;

Prognoză

- În baza evoluțiilor din T1-T3'11, EXPERT-GRUP aşteaptă o creştere cu 3,0% a producției agricole în 2011. Din cauza secetei severe, care a afectat mai mult de jumătate din teritoriul Republicii Moldova, este dificil să se previzioneze producția agricolă pentru anul 2012. Totuşi, trăsăturile agro-climaterice ale anului 2011 sunt similare cu cele ale anului 2008. Ținând cont de structura suprafețelor plantate, EXPERT-GRUP aşteaptă o creştere cu circa 3,5-4% a recoltei totale în anul 2012. Producția produselor de origine animalieră va creşte cu 7,7% (în special din contul producției de lapte şi ouă), volumul total al producției agricole urmând să înregistreze o creştere de 5,1%;

- Aceste perspective corelează cu confidența predominant pozitivă a fermierilor pentru următoarele 12 luni: 22,5% din fermierii intervievați consideră că situația economică în sector se va ameliora, în timp ce alții 15,3% - că se va înrăutăți[1]. Aproape jumătate din fermieri consideră că la anul prețurile produselor agricole vor crește, dar impactul pozitiv al acestei dinamici asupra veniturilor agricultorilor este incert, deoarece 80% din ei anticipează că și costurile de producție vor crește.

Recomandări de politici

- În afară de sistemele informaționale, prevăzute de MAIA ca fiind necesare pentru asigurarea unui control şi gestiuni adecvate a sectorului agricol, mai este necesar să se îmbunătățească sistemul statistic în agricultură, începând cu introducerea unor indicatori noi şi terminând cu modernizarea sistemului de colectare. Aceasta va permite MAIA să adopte politici bazate mai mult pe evidențe;

- În pofida condițiilor meteorologice dificile ale anului 2011, există dovezi care ne arată că mai multe gospodării agricole mici şi mijlocii au depăşit cu succes această problemă. Prin urmare este necesar să se încurajeze transferul de experiențe pozitive şi bune practici de la gospodăriile agricole mai dezvoltate către alte gospodării din Moldova, şi un parteneriat între MAIA şi asociațiile de fermieri ar avea un rol-cheie în acest sens;

- După cum este stipulat în „Prioritățile strategice pentru activitățile Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare în anii 2011-2015", MAIA anticipează ca resursele externe (împrumuturi, granturi, asistență tehnică) vor rămâne în anii viitori un factor important pentru agricultura Moldovei. În acest caz, este necesar să se asigure transparență deplină în utilizarea resurselor. Însă asistența străină nu va exista mereu. Prin urmare, este necesar să se modifice politicile de subvenționare a agriculturii, pentru a se pune accept pe investiții capitale şi a asigura o partajare mai eficientă a riscurilor cu beneficiarii.

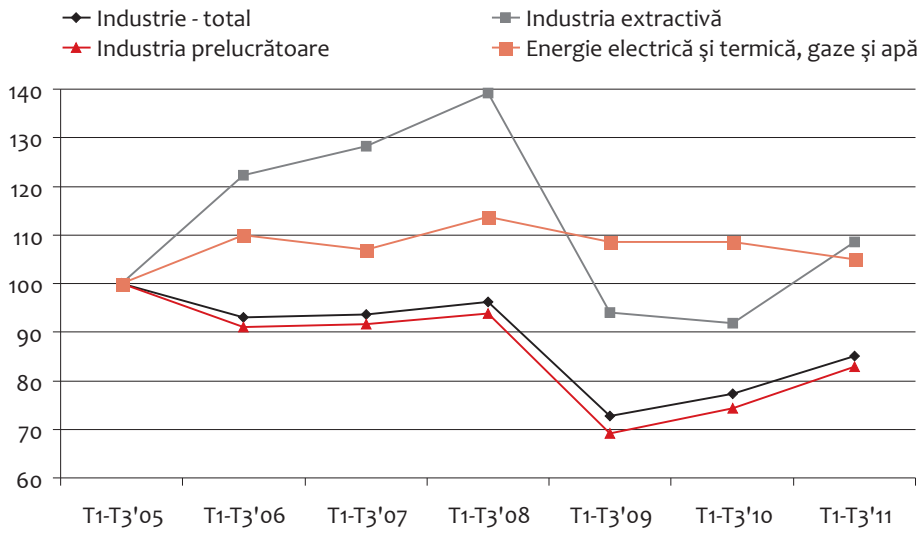
[1] Conform Sondajului de Confidență a Businessului efectuat de Expert-Grup în noiembrie 2011. Indicele de confidență economică a businessului poate lua valori din intervalul [-1;1].

5. Industria

În aşteptarea recuperării totale

Evoluția bună a sectorului industrial înregistrată în T1'11 a continuat, rata de creștere ajungând pentru T1-T3'11 la 10% f-a-p. După cum a fost menționat şi în numerele precedente ale MEGA, chiar dacă această creştere este una foarte bună, ea nu va asigura recuperarea nivelului de înaintea crizei mondiale (Figura 2). Mai mult ca atât, în ipoteza că un ritm similar de creştere se va păstra şi în următoarele perioade, doar în 2013 se va putea depăşi nivelul anului 2008.

Figura 2. Indicii producţiei industriale %, T1-T3'05=100%

Sursa: BNS şi calculele EXPERT-GRUP;

În T1-T3'11 industria extractivă şi-a temperat creşterea faţă de cea înregistrată în perioada T1'11 ajungând la 18,1%. Această creştere se datorează în cea mai mare parte cererii de lucrări de reparaţii şi întreţinere, în special a obiectelor inginereşti. Ţinând cont de intenţiile de sporire considerabilă a cheltuielilor destinate infrastructurii publice pentru anul viitor, perspectivele sectorului sunt optimiste.

Industria prelucrătoare, cea mai importantă ca pondere (circa 85%), de asemenea şi-a diminuat creşterea (cu 0,9 p.p.) faţă de T1'11 ajungând în perioada T1-T3'11 la 11,7% f-a-p. Totodată, evoluţia de până acum a sectoarelor ne dă speranţă că acest rezultat, sau unul apropiat de acesta, se va menţine până la sfârşitul anului 2011.

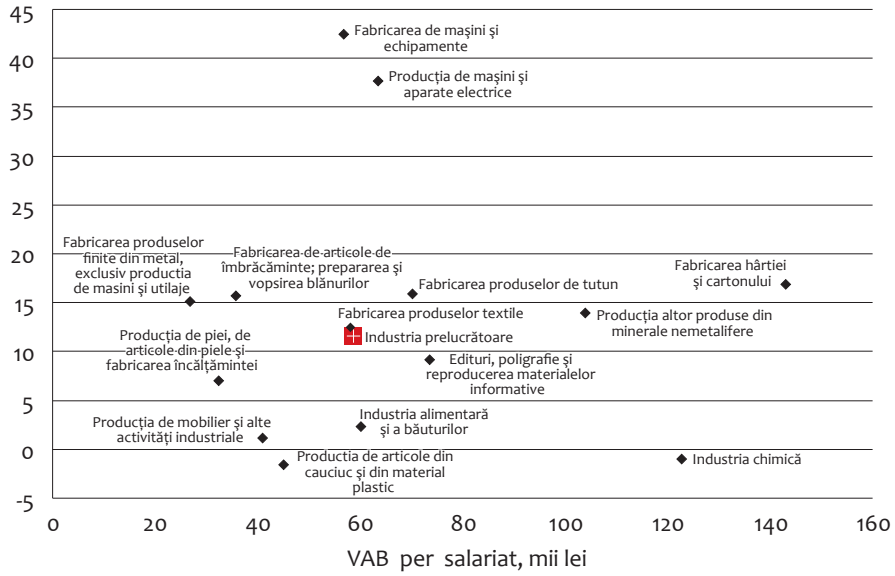
Criza din 2008-2009 a avut un impact negativ asupra majorităţii sectoarelor industriei prelucrătoare. Totuşi, pentru unele sectoare criza a fost un şoc de scurtă durată, după care acestea şi-au revenit sau au o tendinţă bine pronunţată de revenire, în timp ce pentru altele criza a avut un impact mai profund. Din cele patru industrii care în prezent sunt peste nivelul anului 2008 se poate menţiona că doar două (*Industria chimica, Fabricarea de articole de îmbrăcăminte*) au înregistrat o reducere a volumului de producere ca rezultat al crizei, iar în altele două (*Fabricarea produselor de*

tutun, Producția de mașini si aparate electrice) a avut loc doar o încetinire a creşterii. Însă, pentru majoritatea industriilor, criza a lăsat urme mai profunde pentru depăşirea cărora va fi nevoie de încă cel puțin un an. Totodată, există câteva sectoare industriale care necesită o atenție sporită, deoarece se pare că acestea se confruntă cu factori de altă natură, criza doar agravând situația lor cronică. Din acestea fac parte asemenea industrii ca ,,*prelucrarea lemnului si fabricarea articolelor din lemn*" şi ,,*producția de articole din cauciuc si din material plastic*", care nici nu dau semne de revenire. Este posibil ca aceste sectoare să treacă printr-o restructurare mai profundă şi sunt necesare analize sectoriale mai detaliate pentru a înlătura eventualele constrângeri ce țin de factorii de producție. Totodată, deoarece o parte din produsele acestor sectoare sunt destinate sectorului de construcție, revenirea foarte lentă a construcțiilor ar fi, de asemenea, o constrângere a creşterii.

De asemenea, la categoria sectoarelor cu revenire mai lentă se referă şi cea mai importantă industrie a țării, cea de ,,fabricare a produselor alimentare şi a băuturilor", precum şi cea a ,,hârtiei şi cartonului", care în mare parte depinde de prima. După eforturi considerabile privind deschiderea piețelor străine pentru acest sector şi obținerea anumitor succese, se poate constata că constrângerea de bază vine din partea ofertei. Desigur, o parte din cauze sunt legate de reducerea materiei prime în legătură cu condițiile climaterice nefavorabile din anul curent. Aici, în primul rând, trebuie să menționăm producerea de conserve şi prelucrarea fructelor. Însă problemele de bază sunt legate de capacitatea redusă a acestui sector de a se adapta la cerințele pieței, din care cauză persistă riscul nu numai de a nu reuşi pe noile piețe, ci şi de a le pierde pe cele vechi.

Astfel, în perioada T1-T3'11 s-a observat încetinirea creşterii ,,industriei alimentare şi a băuturilor" (creştere de doar 2,3% f-a-p) şi creşterea cu mult peste medie a altor sub-sectoare ale industriei prelucrătoare, ce în final conduce la o uşoară modificare a structurii industriale. Ținând cont de faptul că industria alimentară şi a băuturilor are o pondere de circa 47%, iar sectoarele cu creşteri de peste medie sunt de regulă sectoare cu ponderi de până la 3,5%, se poate constată, astfel, o tendință pozitivă de desconcentrare a industriei. Industriile cu cele mai spectaculoase creşteri sunt ,,fabricarea de maşini şi echipamente" (42,5%), ,,producția de maşini şi aparate electrice" (37,7%), ,,producția de aparatură şi instrumente medicale, de precizie şi optice" (43%).

Figura 3. Creşterea sectoarelor industriei prelucrătoare şi VAB per salariat al acestora, 2010

Notă: În Figură sunt prezentate doar industriile pentru care a fost calculat VAB în Ancheta Structurală în Întreprinderi, 2011
Sursa: BNS şi calculele EXPERT-GRUP;

Pentru a putea da o apreciere calitativă a dezvoltării industriei prelucrătoare în perioada analizată vom utiliza valoarea adăugată brută (VAB) per salariat înregistrată de sectoarele acestei industrii în 2010[1]. Astfel, dacă ținem cont de faptul că *industria alimentară și a băuturilor* are un nivel al VAB per salariat puțin peste medie, putem face concluzia, că sectoarele ce au înregistrat o creștere mai puternică, nu modifică esențial structura industriei prelucrătoare din punct de vedere al nivelului VAB per salariat (Figura 3). Totuși, printre sectoarele cu o creștere peste medie predomină cele cu VAB per salariat peste media industriei prelucrătoare.

Sectorul energetic a avut o evoluție relativ stabilă pe toată perioada T2-T3'11, înregistrând un nivel de 96,6% f-a-p. În T1-T3 consumul de energie electrica în țară s-a majorat cu 3,6%, însă această creștere a fost acoperită din import, în timp ce procurările din interior au fost reduse cu circa 2,6%. Majorarea prețului la gazele naturale în mediu cu circa 23% (din octombrie 2011) și în continuare va reduce producția sectorului dat.

În T1-T3'11 mun. Chișinău și-a sporit ponderea cu 5,1 p.p f-a-p în volumul producției industriale ajungând la 63,1%, cu toate că față de T1-T2'11 a avut loc o ușoară descreștere de 1,9 p.p. Deși, această majorare s-a realizat din contul tuturor celorlalte regiuni, cu excepția Găgăuziei, cel mai mult ca pondere a avut de pierdut regiunea de Nord (3,8 p.p.). Prin urmare, eforturile de dezvoltare regională a țării nu aduc deocamdată rezultatele așteptate. Acest fapt este reflectat și de rezultatele privind indicii de confidență[2] economică a businessului, care atestă confidența economică cu mult mai redusă (de circa 2 ori) în regiuni (cu excepția Găgăuziei care, de altfel, are cel mai înalt indice), decât pentru mun. Chișinău. Indicele general de confidență economică a businessului din sectorul industrial este de 0,043, care, chiar dacă nu este foarte înalt, nu este nici negativ ca în agricultură și construcții. Promițător este și faptul că companiile din industrie au așteptări peste medie privind creșterea vânzărilor și majorarea numărului locurilor de muncă. Cât privește evoluția factorilor de producție și a accesului la creditare, companiile industriale au anticipări negative, însă totodată mai bune decât în alte sectoare.

Prognoză

- Luând în calcul rezultatele recente înregistrate în sectorul industrial, considerăm că în 2011 acesta va marca o creștere a producției de circa 9,0%. Chiar dacă datele publicate la moment nu atestă o reducere a exportului, acest risc persistă pentru sfârșitul anului acesta și anul viitor. În consecință, anticipăm reducerea creșterii industriei în anul 2012, ajungând la circa 6%;
- Industria extractivă își va menține ritmul de creștere aproape de nivelul deja atins și anticipăm că va finaliza anul 2011 cu o creștere anuală de circa 16%, datorată în special cererii din sectorul public și a lucrărilor de reparații în sectorul rezidențial. Pentru anul viitor prognozăm un avans de circa 15%, datorată în mare parte sporirii volumului de investiții în infrastructura publică;
- Ținând cont de evoluția bună de până acum a industriei de prelucrare și, de asemenea, de riscurile legate de reducerea cererii la export, anticipăm o creșterea anuală a acestei industrii de circa 11%. Totodată, aceasta va fi în limitele a 7% în anul următor;
- Sectorul energetic rămâne pe pantă negativă și anticipăm reducerea de circa 6% în 2011 și 4% pentru 2012.

[1] Conform rezultatelor Anchetei Structurale în Întreprinderi, ediția 2011, BNS
[2] Conform Sondajului de Confidență a Businessului efectuat de Expert-Grup în noiembrie 2011

Recomandări de politici

- Criza mondială a influențat aproape toate ramurile industriale, însă impactul acesteia a fost diferențiat. În timp ce pentru unele sub-sectoare criza a fost un şoc temporar, pentru altele aceasta a agravat situația care deja era dificilă. Din ultima categorie fac parte „prelucrarea lemnului si fabricarea articolelor din lemn", „producția de articole din cauciuc si din material plastic". Unele sub-sectoarele ce fac parte din sectoarele menționate au o evoluție relativ bună, totodată este necesară o monitorizare mai atentă a sub-sectoarelor cu probleme pentru a exclude eventualele constrângeri legate de accesul la resurse, piață sau ce țin de reglementare şi condiții specifice acestor sectoare;

- Concentrarea de mai departe a industriei în mun. Chişinău este un semnal clar că rezultatele politicilor de dezvoltare regională întârzie să apară. În acest sens, este necesar de promovat mai insistent crearea noilor poli industriali şi aplicarea stimulentelor adecvate pentru dezvoltarea întreprinderilor industriile în regiuni. Deoarece una din principalele constrângeri în regiuni este lipsa forței de muncă, „vânatul" investitorilor mari poate să nu dea rezultatele scontate. Direcțiile de bază ce trebuie urmate sunt utilizarea resurselor locale şi substituția importului. Dezvoltarea industriei în regiuni trebuie să devină una din principalele politici de dezvoltare regională bazată pe avantajele competitive ale regiunilor.

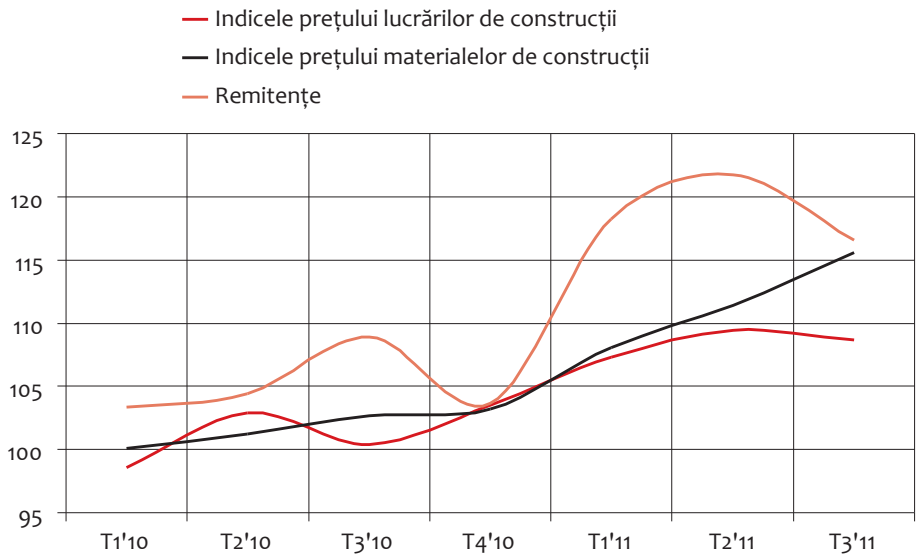
6. Construcţiile

Consecinţele spargerii bulei imobiliare

Redresarea economică şi creşterea volumului remitenţelor au „pus pe roţi" sectorul real în anul 2011. Astfel, companiile de construcţii au beneficiat de mai multe fluxuri de numerar, rezolvând parţial problema deficitului de lichidităţi, care le-a limitat activitatea în timpul crizei. În general, recuperarea sectorului a fost neechilibrată din cauza pierderii dramatice a încrederii în companiile imobiliare şi a incertitudinii economice şi politice, combinând atât tendinţe pozitive, cât şi negative.

Astfel, latura pozitivă constă în faptul că în cursul celor trei trimestre ale anului curent, volumul proiectelor capitale, al reparaţiilor curente şi al altor lucrări a crescut cu 20,4%, 27,3% şi, respectiv, 40,4% f-a-p. Acest fapt a dus la creşterea indicelui preţurilor în construcţii (+8,7%), cea mai mare contribuţie provenind din sectorul imobiliar (+11,8%), precum şi a indicelui preţurilor materialelor de construcţie (+15,6%) (Figura 4). De asemenea, valoarea clădirilor finalizate a crescut cu 45,6%, iar cota sectorului în PIB s-a mărit de la 3,4% la 3,8% după prima jumătate a anului 2011, comparativ cu anul precedent.

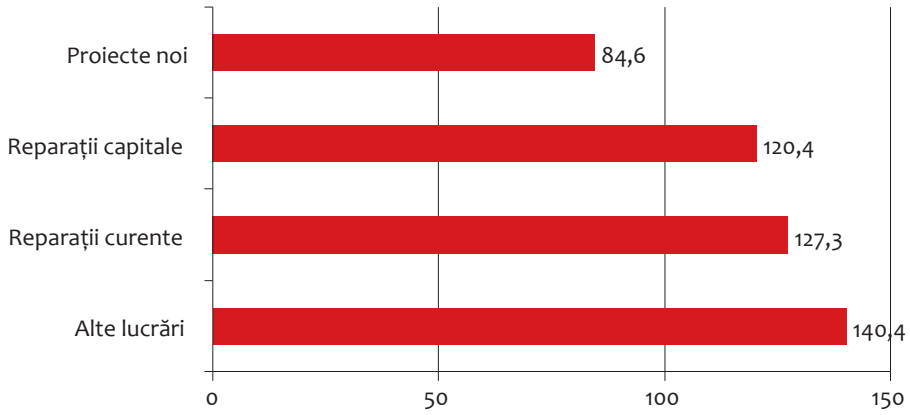
Figura 4. Indicele preţurilor în construcţii şi ale materialelor de construcţii, remitenţele, % f-a-p

Sursa: BNS, BNM şi calculele EXPERT-GRUP;

Latura negativă însă constă în faptul că investiţiile în blocurile de locuinţe au scăzut la sfârşitul T3'11 cu 13,3%, iar volumul lucrărilor la proiecte imobiliare noi – cu 15,4% comparativ cu anul precedent (Figura 5). În acelaşi timp, preţurile la apartamente au stagnat, atât pe piaţa primară, cât şi pe cea secundară, stabilizându-se la aproximativ 500-550 euro/m2 şi, respectiv, la 600-620 euro/m2. Mai mult, piaţa a devenit mai puţin lichidă, deoarece, conform experţilor în domeniu, pentru a vinde un apartament este necesar de mai mult timp (2-3 luni) decât în trecut. Acest fapt mai este confirmat şi de un număr mai mic de tranzacţii de vânzare-cumpărare înregistrate în septembrie comparativ cu începutul anului (-15,6%) şi cu aceeaşi perioadă a anului 2010 (-12,9%).

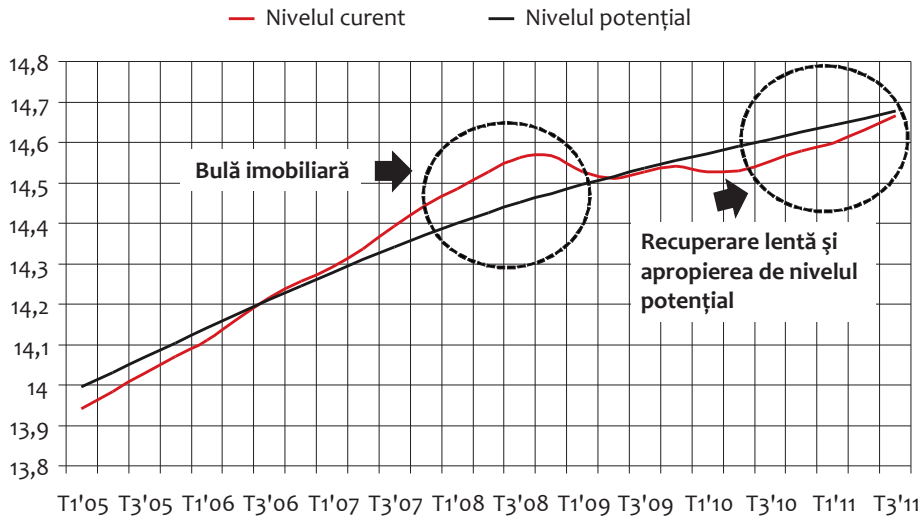
Figura 5. Distribuţia lucrărilor de construcţie, % f-a-p, T3'11

Sursa: BNS;

Această redresare neuniformă a sectorului se datorează ciclului de formare şi spargere a bulei imobiliare, înregistrată în perioada de până la criza economică. Astfel, după o perioadă de creştere robustă a preţurilor la apartamente pe piaţa primară şi secundară, urmată de o scădere cu 35% în timpul crizei din 2009, investitorii, băncile şi gospodăriile casnice au devenit foarte sceptice şi reticente la finanţarea proiectelor noi de construcţii. Drept urmare, după cum o sugerează datele statistice, sectorul se restabileşte deocamdată din contul finalizării proiectelor începute anterior şi al reparaţiilor curente şi capitale. Figura 6 arată cât de lentă a fost redresarea sectorului construcţiilor în ultimii doi ani. Astfel, abia la sfârşitul T3'11, indicele preţurilor în construcţii, care, teoretic, reflectă starea generală a sectorului, aproape a atins nivelul potenţial[1].

Figura 6. Indicele preţurilor în construcţii (f-a-p): nivelul actual şi cel potenţial (filtrul HP (1600))

Sursa: BNS şi calculele EXPERT-GRUP;

[1] Nivelul potenţial este determinat cu aproximaţie cu ajutorul filtrului Hodrick-Prescott: $min\sum_{t=1}^{T}(y_t-\tau_t)^2+\gamma\sum_{t=2}^{T-1}[(\tau_{t+1}-\tau_t)-(\tau_t-\tau_{t-1})]^2$, unde τ_t reprezintă tendinţa timpului, y_t reprezintă variabila iniţială (indicele preţurilor în construcţii) şi γ reprezintă parametrul de netezire stabilit la valoarea de 1600 (pentru datele trimestriale).

Prognoză

- Perspectivele sectorului pentru anul ce urmează sunt destul de incerte, deoarece acesta depinde atât de mediul economic intern, cât şi extern. Prin urmare, recuperarea actuală a sectorului este percepută în mod echivoc de către companiile imobiliare: pentru unele creşterea cererii şi a volumului de vânzări au alimentat aşteptările optimiste, în timp ce altele au rămas într-o situaţie dificilă şi în criză de lichidităţi. Astfel, conform Indicelui de Confidenţă a Businessului elaborat de EXPERT-GRUP, companiile sunt împărţite în mod egal între cele care se aşteaptă la îmbunătăţirea situaţiei a sectorului în anul viitor (33,6%) şi cele care se aşteaptă la înrăutăţire (33,6%). Aceasta discrepanţă încă o dată relevă cât de neuniformă este relansarea recentă a sectorului;
- Sectorul suportă toate consecinţele spargerii bulei imobiliare, care, atât teoretic, cât şi practic, va determina un şir de schimbări tectonice în viitorul apropiat. Prin urmare, sectorul imobiliar nu va arăta la fel de dinamic ca şi înaintea crizei. Acest fapt este confirmat de redresarea lentă a sectorului, care dă semne că după anul 2012 va încetini şi mai mult, stabilizându-se undeva în proximitatea nivelului său potenţial;
- Ca o altă consecinţă a bulei imobiliare, perioada de creştere energică a preţurilor la imobil a rămas în trecut. Astfel, preţurile la apartamente se vor stabiliza la nivelurile actuale (550-600 euro/m2 pe piaţa secundară şi 600-620 euro/m2 pe piaţa primară), fără a înregistra fluctuaţii majore în anul viitor. Astfel, conform Indicelui de Confidenţă a Businessului, 55.2% din companiile din sector intervievate nu anticipează modificarea preţurilor pentru anul viitor, ceea ce constituie cea mai înaltă pondere în raport cu celelalte sectoare la capitolul modificarea preţurilor de vânzare;
- Noua conjunctură a pieţei va determina companiile imobiliare să se reorienteze spre nişe de piaţă cu venit mai scăzut, adresându-se în particular familiilor tinere şi gospodăriilor casnice cu venituri medii. De fapt, companiile deja ţintesc spre aceste pături sociale, elaborând proiecte de construcţie noi, cu apartamente mai mici şi, prin urmare, mai accesibile. În acelaşi timp, există o ofertă excesivă de apartamente construite înaintea crizei financiare, cu suprafeţe mai mari, destinate gospodăriilor casnice cu venituri mai mari, care exercită presiuni de reducere a preţului mediu de piaţă. Companiilor imobiliare le este extrem de dificil să găsească cumpărători pentru astfel de apartamente şi, astfel, suportă pierderi din astfel de proiecte.

Recomandări de politici

- Criza economică recentă şi spargerea bulei imobiliare au scos în evidenţă un şir de deficienţe sistemice ale sectorului de construcţii, care fuseseră camuflate de creşterea sa robustă de până la criză. În prezent, constrângerile cele mai importante care reţin dezvoltarea sectorului constau dintr-un şir de probleme legislative şi normative fundamentale, care limitează concurenţa şi atractivitatea sectorului pentru investiţii;
- De exemplu, Legea privind achiziţiile publice prevede că câştigătorul tenderului trebuie să fie compania care oferă cel mai mic preţ[1], ceea ce creează avantaje pentru companiile care oferă servicii de calitate joasă şi oferă spaţiu pentru aranjamente ilegale. Respectiv, această reglementare trebuie să fie revizuită astfel încât legea să determine companiile să concureze nu doar în baza preţului, dar şi în baza experienţei, a profilului şi a echipamentului de care dispun;
- De asemenea, legislaţia nu conţine prevederi clare cu privire la relaţiile între investitori/clienţi şi companiile de construcţie, ceea ce este ciudat, deoarece majoritatea proiectelor de construcţie sunt cofinanţate prin plăţile în avans ale clienţilor. Astfel, este necesar să se asigure o reglementare mai bună a acestor practici, cu un accent sporit pe garanţiile

[1] Legea nr. 96 din 13.04.2007 privind achiziţiile publice, art. 54

acordate de companiile de construcție investitorilor. Acest fapt va consolida încrederea în aceste companii şi, ca urmare, le va deschide un acces mai mare la finanțare;

- O constrângere majoră pentru dezvoltarea sectorului şi atragerea investițiilor străine directe constă în procesul anevoios de obținere a autorizațiilor de construcție. Acest fapt este confirmat de companiile de construcție, precum şi de ratingurile internaționale (de ex., locul 164 din 183 de țări în ordinea uşurinței de obținere a autorizațiilor de construcție, conform Raportului Băncii Mondiale „Doing Business 2012“). Prin urmare, procesul de obținere a acestor documente trebuie să fie în continuare simplificat sub aspectul timpului şi al procedurilor birocratice.

7. Serviciile

Un exemplu de recuperare sigură

În decursul primelor două trimestre ale anului 2011, sectorul serviciilor a constituit aproape 65% din PIB, această pondere fiind practic identic cu cea înregistrată în decursul anului 2010. De asemenea, în această perioadă, sectorul a crescut cu 7%, însă, la fel ca în primul trimestru, creşterea se datorează evoluției sub-sectoarelor de servicii cu valoare adăugată scăzută. Astfel, explozia consumului a dus la o creştere mai mare a comerțului cu amănuntul și serviciilor de reparație a vehiculelor şi altor bunuri personale – per total, aceste sub-sectoare au înregistrat un avans de 18,3% f-a-p.

Urmând tendința descrisă în ediția precedentă a MEGA, în 2011 serviciile hoteliere au reușit să recupereze pozițiile pre-criză. În decursul T3'11 numărul turiştilor cazați la structuri de primire turistică colective a atins 97% din numărul corespunzător înregistrat în T3'08. Această performanță este într-adevăr remarcabilă, mai ales dacă luăm în considerație intervalul de timp relativ scurt necesar pentru recuperarea sub-sectorului. Evident, sectorul hotelier a beneficiat foarte mult de pe urma creşterii turismului receptor, în primele trei trimestre ale anului 2011 acesta a crescut cu 34% f-a-p. Creşterea turismului emitent a fost mai puțin remarcabilă (17% f-a-p). Astfel, diferența dintre fluxurile turiștilor ce intră și ce ies din Moldova continuă să crească. În perioada supusă analizei discrepanța a crescut cu aproape 16%.

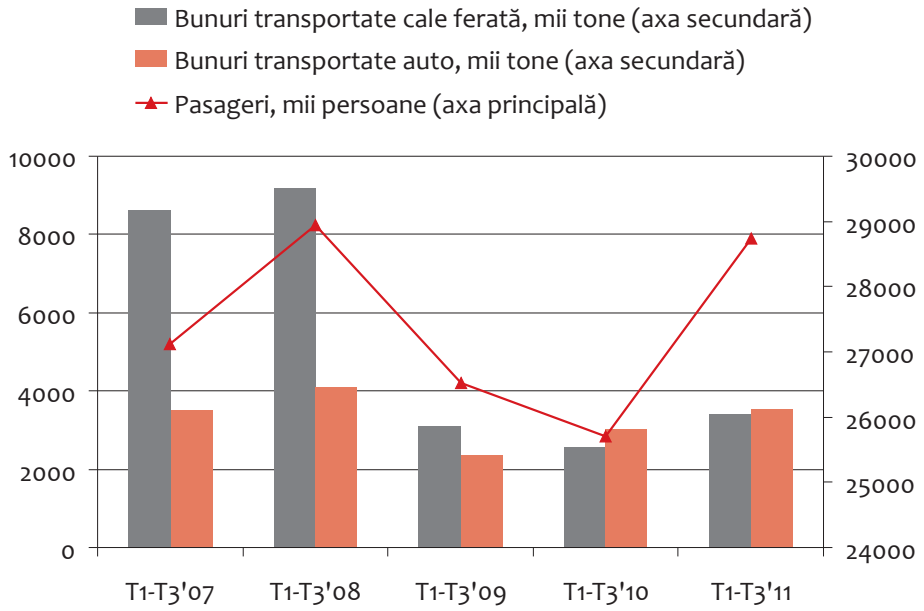
Servicii de transport de asemenea au înregistrat o evoluție pozitivă dar, având în vedere ritmul lent de recuperare, este puțin probabil ca sectorul să atingă performanța pre-criză în timpul apropiat. Serviciile de transport feroviar, ce au fost lovite cel mai puternic în 2009, au înregistrat cea mai pronunțată creştere din toată gama de servicii de transport. În primele 10 luni ale anului 2011 volumul de bunuri transportate pe cale feroviară a crescut cu 26% f-a-p. Totuși, această rată de creştere a contribuit doar marginal la revenirea sub-sectorului - în ianuarie - octombrie 2011, cantitatea de mărfuri transportate pe cale feroviară a constituit doar 38% din suma înregistrată în aceeaşi perioadă a anului 2008.

După cum sa menționat în edițiile anterioare ale MEGA, balanța de plăți pentru primele două trimestre ale anului 2011 sugerează că firmele locale apelează din ce în ce mai activ la servicii de transport auto prestate de furnizori externi. Aparent, preferința pentru serviciile de transport auto prestate de către furnizori externi este mai mult în detrimentul serviciilor de transport feroviare decât celor rutiere prestate de furnizorii locali. Totuși, există și un șir de probleme administrative ce agravează problemele sub-sector serviciilor de transport feroviar. Conform rezultatelor auditului efectuat de către Curtea de Conturi a Republicii Moldova, până în august 2011 întreprinderea de stat „Calea Ferată a Moldovei" nu a avut un regulament intern care să stabilească tarifele aplicate transportului de mărfuri. Contractele au fost semnate cu clienții la prețuri neomogene, nu conțin toate informațiile necesare şi reflectă comportament fraudulos. Aceste practici în cele din urmă au dus la venituri mai mici pentru compania de stat[1]. Într-o anumită măsură, administrarea deficientă a întreprinderii de stat determină companiile să recurgă la alte opțiuni de transport.

Cantitatea de mărfuri transportate pe cale rutieră de asemenea a înregistrat, o creştere de 16% f-a-p. Totuși, spre deosebire de serviciile de transport feroviare, în decursul acestei perioade de timp, transportul rutier a înregistrat o recuperare aproape integrală – volumul de mărfuri a atins 98% din volumul transportat în perioada similară a anului 2008 (Figura 7).

[1] Hotărârea nr. 31 din 08.08.2011 privind raportul auditului gestionării patrimoniului public de către Întreprinderea de Stat "Calea Ferată din Moldova" în anii 2009-2010

Figura 7. Evoluţia transportului de bunuri (mii tone) şi pasageri (mii persoane), 2007 - 2011

Sursa: BNS;

În ceea ce priveşte serviciile de transport prestate populației, tendințele sunt destul de mixte. În primele 10 luni ale anului numărul de pasageri ce au utilizat servicii de transport aeriene și auto a crescut cu 6% şi, respectiv, 8%. În decursul primelor trei trimestre transportul feroviar a înregistrat o ușoară scădere de 4%. Auditul recent efectuat de către Curtea de Conturi a Republicii Moldova relevă faptul că prețurile stabilite pentru bilete constituie doar o fracție din costurile suportate. Numai în 2009, costurile la motorină au crescut de patru ori în timp ce prețurile la bilete au rămas practic neschimbate. În consecință, managementul financiar al întreprinderii de stat „Calea Ferată a Moldovei" favorizează pasagerii, în detrimentul situației financiare în care se află întreprinderea, această practică fiind, de fapt, o parte a politicii guvernamentale de protecție socială. În cazul în care această strategie rămâne neschimbată, compania s-ar putea confrunta cu dificultăți financiare semnificative în următorii ani.

Mediul de afaceri manifestă o încredere pozitivă față de evoluția sectorului comerțului cu amănuntul în anul viitor (indicele de încredere este 0.071), și o una marginal negativă față de alte sub-sectoare de servicii (indicele de încredere este -0.007)[1]. Totuși, respondenții rămân optimiști în ceea ce priveşte volumul vânzărilor, numărul de angajați şi chiar volumul de investiții ce vor fi înregistrate în aceste sub-sectoare în următoarele 12 luni.

Prognoză

- În pofida ratelor pozitive de creştere, transportul feroviar de mărfuri rămâne un obstacol semnificativ în calea recuperării sectorului în ansamblu. În cazul în care administrația întreprinderii de stat „Calea Frată a Moldovei" continuă politica financiară actuală, este puțin probabil ca sectorul să recupereze mai mult de 40% din performanța pre-criză până la sfârşitul anului curent;

[1] Conform Sondajului de Confidență a Businessului efectual de EXPERT-GRUP în noiembrie 2011.

- Evoluția sectorului hotelier este foarte promițătoare în acest an. Mai mult de cât atât, numărul de turişti cazați în acest an ar putea chiar să depăşească cel înregistrat în 2008 cu 1-2%. Cu toate acestea, este important de menționat că performanța sectorului hotelier este determinată de cerere, iar recuperarea sectorului nu poate fi accelerată de eforturile guvernului (sau lipsa acestora). Numărul de turişti cazați depinde de starea generală a economiei, și nu de calitatea serviciilor în particular. În consecință, este dificil de estimat evoluția sectorului pe termen mediu şi lung.

Recomandări de politici

- În lumina rezultatelor auditului derulat de către Curtea de Conturi, Calea Ferată din Moldovei ar trebui să-și revizuiască strategia financiară pe termen lung. Se recomandă echilibrarea tarifelor aplicate în cazul serviciilor de transport furnizate pasagerilor şi celor aplicate la transportul de mărfuri. Mai exact, compania ar trebui să înceteze practica de subvenționare a călătoriilor pentru pasageri în detrimentul transportării bunurilor. În plus, se recomandă ajustarea procedurii administrative de semnare a contractelor și adoptarea unei politici de prețuri omogene pentru toți consumatorii.

8. Piaţa forţei de muncă

Dezechilibru între oferta şi cererea de muncă şi angajările la negru

La prima vedere, situaţia pe piaţa muncii după criză este încă instabilă, cu semnale slabe de revigorare. Deşi rata angajării a crescut în T3'11, pe parcursul anului nu s-a înregistrat o tendinţă fermă de recuperare. O analiză mai profundă a datelor ne arată că acesta este rezultatul atât al schimbărilor structurale care durează de un deceniu, cât şi efectul persistent al crizei economice. Pe de o parte, nivelul ocupării în sectorul construcţiilor este încă în descreştere (cu 4% în T3'11 f-a-p.), iar ocuparea în sectorul agricol este foarte instabilă, numărul angajaţilor în acest sector înregistrând fluctuaţii semnificative, care nu pot fi explicate prin marja de eroare a eşantionului. Pe de altă parte, sectorul industrial arată o restabilire mai robustă trei trimestre consecutive. De asemenea, nivelul ocupării în sectorul serviciilor este mai înalt acum decât până la criză. Totuşi, creşterea a avut loc în special în sub-sectorul comerţului, care reprezintă activităţi cu valoare adăugată redusă.

Deşi în Moldova insuficienţa absolvenţilor şcolilor profesionale şi surplusul absolvenţilor instituţiilor universitare sunt frecvent invocate drept constrângeri pentru creşterea economică, de fapt, numărul angajaţilor cu studii terţiare şi medii de specialitate a crescut cel mai mult, pe când numărul angajaţilor cu studii secundare s-a micşorat. Astfel, se pare că decizia studenţilor de a alege un nivel mai înalt al educaţiei este raţională, dacă e să luăm în considerare structura angajărilor.

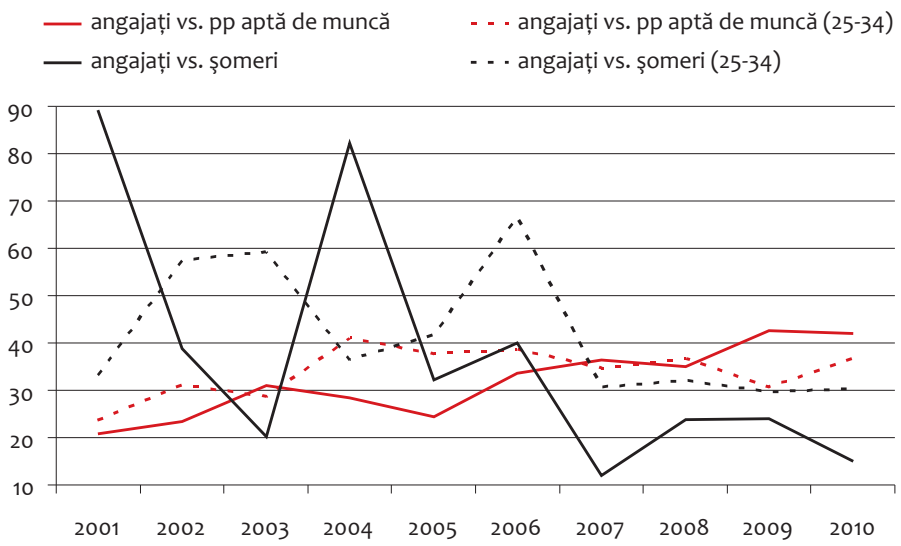
În prezent, Guvernul pare să fie cu adevărat preocupat de dezechilibrele existente pe piaţa muncii, stabilind „Studiile relevante pentru carieră" drept prioritate pentru următoarea Strategie Naţională de Dezvoltare „Moldova 2020". Cu adevărat, conform Sondajului Companiilor al Băncii Mondiale, Moldova este lider în regiune din punct de vedere al insatisfacţiei angajatorilor faţă de calitatea forţei de muncă (41% din angajatori indicând nivelul scăzut al abilităţilor forţei de muncă drept o constrângere majoră pentru activitatea lor[1]). Cu toate acestea, proiectul Strategiei prezintă într-un mod vag care va fi situaţia capitalului uman în Moldova către anul 2020. În afară de specificarea nivelului unor indicatori care trebuie atinşi şi problemelor identificate în sistem, proiectul strategiei nu oferă argumente clare pentru selectarea anumitor obiective (este acesta nivelul optim conform standardelor internaţionale sau este pur şi simplu ceva realizabil pentru Moldova în această perioadă de timp, ţinând cont de resursele disponibile şi cadrul general de dezvoltare al ţării) şi nu se descriu modalităţile de realizare a obiectivelor date.

Deşi există câteva tipuri de dezechilibre (supra/sub-calificat, supra/sub-educat, supra/sub-abilitat), sunt necesare calcule de bază folosind datele disponibile pentru a identifica existenţa şi amploarea acestora şi a elabora politicile potrivite. De exemplu, coeficientul de variaţie[2] pentru populaţia ocupată faţă de populaţia în vârsta aptă de muncă a crescut de la 20,8% în anul 2001 până la 42,1% în anul 2010, în special datorită şanselor mai mici de angajare a persoanelor cu nivel mai jos de educaţie. Coeficientul de variaţie este mai mic pentru categoria populaţiei mai tinere (25-34 ani). Totuşi, coeficientul de variaţie a populaţiei ocupate faţă de şomeri ne arată un decalaj mai mare în grupul de tineri (Figura 8).

[1] Sondajul Companiilor, Banca Mondială, 2009;

[2] Coeficientul de variaţie compară gradul variaţiei unui şir de date cu cel al unui alt şir şi se calculează ca rata devierii standard faţă de medie, înmulţită cu 100 pentru a exprima rezultatul în valoare procentuală. Pentru a determina nepotrivirea pe piaţa muncii populaţia angajată se compară cu populaţia în vârsta de muncă şi şomeri şi coeficientul de variaţie între aceste două şiruri de date se calculează în baza nivelului educaţiei;

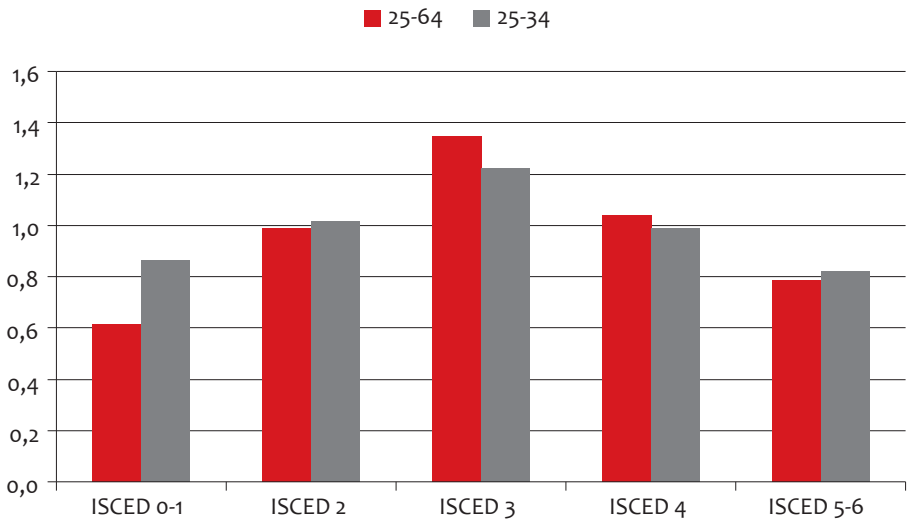
Figura 8. **Coeficientul de variaţie pentru populaţia ocupată faţă de populaţia în vârsta de muncă şi faţă de şomeri, %, 2001-2010**

Notă: Coeficientul se calculează pentru populația cu vârsta de 25-64 ani, care se presupune că a finalizat toate nivelurile educaționale;
Sursa: Calculele EXPERT-GRUP în baza datelor BNS.

Astfel, coeficientul de variație denotă existența unui dezechilibru pe piața muncii, iar proporția șomerilor față de populația ocupată identifică categoriile de populație cu cel mai mare dezechilibru, în anul 2010 fiind reprezentată de populația cu nivel educațional mai jos (Figura 9).

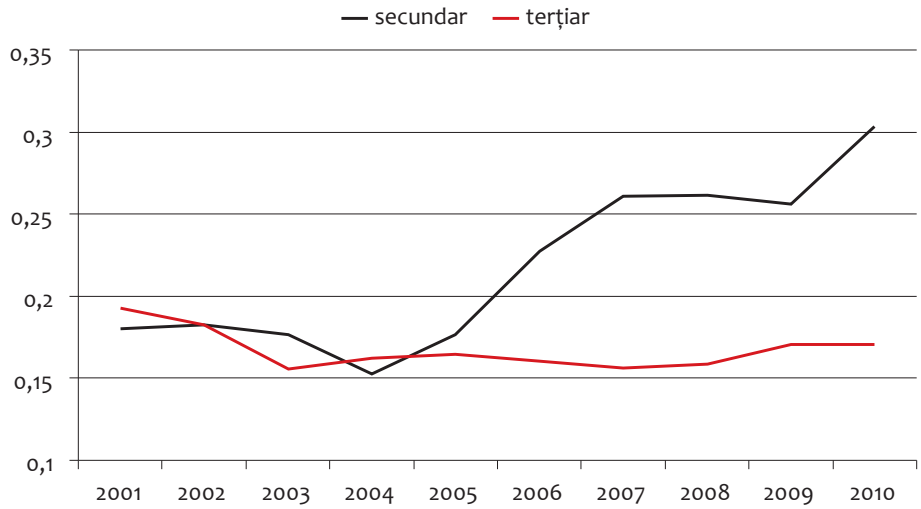
Figura 9. **Proporţia şomerilor faţă de populaţia ocupată, 2010**

Sursa: Calculele EXPERT-GRUP în baza datelor BNS;

Un alt indicator important, care ține cont de tipul muncii efectuate, este dezechilibrul după ocupații. Acesta, de asemenea, indică dezechilibru mai înalt pentru absolvenții şcolilor profesionale, însă identifică existența acestuia şi pentru absolvenții universităților (Figura 10) - 17% fiind cei implicați în munci care solicită calificări mai inferioare (în comparație cu 31% pentru absolvenții cu studii secundare).

Figura 10. Dezechilibrul după ocupaţii, %, 2001-2010

Notă: Dezechilibrul pentru absolvenții cu studii secundare se calculează ca rata persoanelor neîncadrate în educație cu nivelul de studii ISCED 3-4, lucrând în funcții care solicită calificări de nivelul ISCO 9 față de toată populația care nu sunt neîncadrată în educație cu nivelul de studii ISCED 3-4; dezechilibrul pentru absolvenții cu studii terțiare se calculează ca rata persoanelor ocupate neîncadrate în educație cu nivelul de studii ISCED 5-6, lucrând în funcții care solicită calificări de nivelul ISCO 4-9 față de toată populația neîncadrată în educație cu studii universitare;

Sursa: Calculele EXPERT-GRUP în baza datelor BNS;

Majoritatea indicatorilor prezentați mai sus nu țin cont de calitatea educației. Cu toate acestea, este bine cunoscut faptul că învățământul profesional se confruntă cu cele mai severe probleme de calitate şi Moldova are nevoie de absolvenți mai calificați, atât la nivelul învățământului profesional, cât şi cel universitar.

O altă tendință importantă pe piața muncii este diminuarea numărului salariaților neoficiali în anul 2011, deşi nu există semnale de modificare a salariilor „în plic". Acest comportament este interesant, manifestându-se într-o perioadă de înaltă îngrijorare din partea Guvernului față de problema plăților neoficiale.

Cancelaria de Stat a inițiat procesul de elaborare a 16 politici publice în T3'11. Ministerului Muncii, Protecției Sociale şi a Familiei (MMPSF) i-a fost atribuită sarcina de diminuare a fenomenului de ocupare informală a forței de muncă, însă fără definirea unui obiectiv clar: diminuarea angajărilor neoficiale în sectorul oficial (salariați fără contract de muncă sau salarii nedeclarate) sau reducerea ocupării în sectorul informal (angajați pe cont propriu, persoane care lucrează în gospodăria proprie), sau ambele. Aceste două categorii de angajați informali sunt foarte diferite şi necesită abordări diferite. În prezent rolul şi sarcina MMPSF nu sunt clare. Dacă e să ne referim la angajarea informală în întreprinderile sectorului informal şi gospodăriile casnice, cu cea mai mare pondere în sectorul agricol, sunt necesare reforme structurale realizate în comun cu alte ministere de ramură. Cu certitudine, reducerea angajării informale în acest sector, care este un proces natural,

de altfel, fără a crea noi locuri de muncă în economia formală nu este o soluție. Moldova nu va avea de câştigat dacă va transforma persoanele cu ocupații informale în şomeri.

Nici abordarea aleasă de Guvern pentru combaterea angajării neoficiale în întreprinderile sectorului formal nu este justificată pe deplin. Întotdeauna vor exista tendințe de evaziune fiscală, atât timp cât populația nu este satisfăcută de calitatea serviciilor publice. Amenzile ar putea diminua fenomenul evaziunii fiscale, însă nu-l vor elimina; mai mult, aceasta trebuie să fie sarcina administrației fiscale și nu a MMPFS. Astfel, se pare că MMPSF a primit această sarcină neadecvată pentru misiunea sa, din simplu motiv că în denumirea sa se conține cuvântul ,,muncă".

Prognoză

- Pentru anul 2011 ne așteptăm la o stabilizare pe piața muncii cu rată de ocupare de 40% şi rată a şomajului de 6,5-7% la sfârșit de an;
- Evoluțiile viitoare pe piața muncii vor depinde de starea generală a economiei globale şi regionale. O recesiune în Uniunea Europeană ar putea avea consecințe pentru Moldova, inclusiv diminuarea nivelului de ocupare a forței de muncă în sectorul serviciilor şi sectorul industrial, reîntoarcerea emigranților şi creşterea şomajului. Şi invers, îmbunătățirea situației economice mondiale, însoțită de o mai mare integrare a Republicii Moldova pe piața europeană, va crea noi oportunități de angajare prin mai multe ISD şi o activitate economică mai intensivă;
- Introducerea amenzilor şi sancțiunilor planificate pentru nedeclararea salariilor va avea impact minor asupra diminuării ocupării informale.

Recomandări de politici

- Este necesară utilizarea unei abordări corecte şi documentate față de dezvoltarea capitalului uman în Moldova. Proiectul strategiei Moldova 2020 nu oferă un astfel de cadru. Toate acțiunile ulterioare trebuie promovate în baza rezultatelor cercetărilor şi trebuie incluse într-un plan de acțiuni. Este necesar de estimat, cel puțin la nivel general, necesitățile pieței muncii (în baza cererii de înlocuire şi a tendințelor în sectoarele economice) şi de identificat dezechilibrele existente pe piața muncii în baza datelor disponibile;
- Investițiile în educația continuă şi instruire reprezintă o prioritate-cheie. Ponderea adulților implicați în instruire este foarte mică în Moldova. Necesitățile pentru educație continuă şi instruire devin mai prioritare nu doar datorită schimbării modelelor economice şi dezvoltării tehnologiilor, dar şi datorită populației cu un nivel scăzut de educație, care părăseşte treptat sectorul agricol. Angajarea acestora în alte sectoare necesită mai multe resurse pentru instruire, atât din partea statului, cât şi a companiilor;
- Este necesară adoptarea unui plan de acțiuni realist și cuprinzător pentru combaterea economiei informale, împreună cu toate ministerele de ramură implicate pentru promovarea reformelor sectoriale. MMPSF trebuie să fie responsabil pentru evaluarea impactului fiecărei acțiuni asupra forței de muncă şi pentru estimarea costurilor şi beneficiilor sistemului de protecție socială.

9. Gospodăriile casnice

„Febra cumpărăturilor" versus „pragul subzistenţei"

De la sfârșitul anului 2009 veniturile gospodăriilor casnice au cunoscut o perioadă de redresare, cu o singură fluctuație negativă în T4'10. Dar trendul ascendent a continuat pe parcursul anului 2011, cu o caracteristică importantă. Și anume, în timp ce sporul venitului disponibil al gospodăriilor urbane a fost mai impresionant, creșterea veniturilor gospodăriilor rurale a încetinit. Desigur, acesta poate fi un efect al recuperării întârziate, având în vedere că în 2010 doar venitul disponibil al gospodăriilor din zonele rurale a crescut. Cu toate acestea, veniturile mai mici în comparație cu minimul de existență şi rata sărăciei înaltă în zonele rurale dezvăluie severitatea situației curente.

Este adevărat că, potrivit ultimului raport al sărăciei pentru anul 2010[1], publicat în T3'11, ratele sărăciei au ajuns la minime istorice. Rata sărăciei absolute a scăzut de la 26,3% la 21,9%, iar rata sărăciei extreme s-a redus de la 2,1% la 1,4%, atestând o situație mai bună în comparație cu perioada înainte de criză. De altfel, spre deosebire de anii precedenți, acesta a fost rezultatul reducerii ratelor sărăciei în zonele rurale şi în orăşelele mici. Cu toate acestea, relevanța pragului sărăciei este discutabilă. Pragul sărăciei extreme stabilit la 549,9 MDL exprimă, destul de just, un „prag al subzistenței", dacă ne uităm la normele de nutriție utilizate în calculele acestuia de către Ministerul Economiei. Nu contrazicem opinia autorităților precum că ar fi posibilă supraviețuirea cu acest nivel de consum, pentru că probabil mulți din cei care ce se află sub pragul sărăciei nu consumă mai mult de aceste norme; totuși, ne întrebăm care este relevanța indicatorului pentru alte politici de stat. Venitul minim garantat de stat este foarte apropiat de pragul sărăciei extreme. Credem că ar fi mult mai corectă utilizarea pragului absolut al sărăciei[2] sau chiar al minimului de existență; aceasta în cazul în care politica socială cu adevărat are intenția să îmbunătățească nivelul de trai al populației şi intenționează să-i ajute pe oameni să depăşească perioadele dificile.

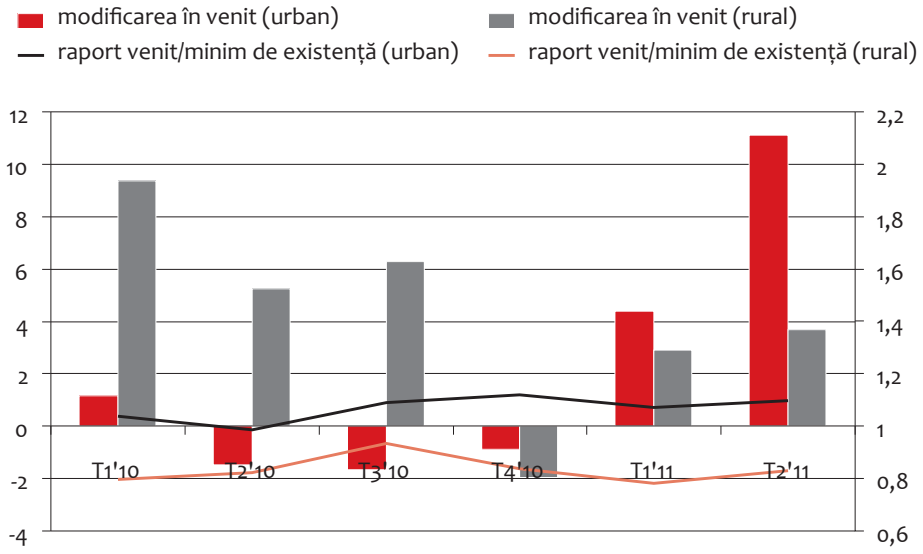
Astfel, evoluția comparativă a veniturilor disponibile ale populației și a minimului de existență relevă mai bine situația curentă a populației (Figura 11). În T1 și T2'11, numai în zonele urbane s-a redus diferența dintre cele două serii, în timp ce în zonele rurale nu a fost înregistrată nicio îmbunătățire.

Acest trend s-a conturat chiar în prezența creșterii celor mai importante surse de venit ale populației rurale, cu excepția transferurilor emigranților. Astfel, chiar dacă datele din Sondajul Bugetelor Gospodăriilor Casnice nu sunt comparabile cu cele din balanța de plăți, un fapt interesant este că transferurile emigranților spre mediul rural au înregistrat o tendință descendentă trei trimestre consecutiv, în timp ce înainte de criză au avansat mai puternic decât cele obținute de locuitorii mediului urban. Aceasta este o tendință nouă și foarte importantă, care poate fi explicată prin mobilitatea internă din țară, astfel încât copiii care deja s-au mutat la oraşe continuă să primească transferuri de la părinți, deja ca locuitori ai mediului urban. Cu toate acestea, această tendință poate avea implicații serioase asupra ratei sărăciei, limitând potențialul remitențelor de a contribui la reducerea în continuare a acesteia.

[1] Notă informativă: Sărăcia în Republica Moldova în 2010, Ministerul Economiei, Iulie 2010.

[2] Pragul absolut al sărăciei este calculat ca pragul extrem al sărăciei înmulțit cu inversul coeficientului ponderii cheltuielilor alimentare din gospodăriile cu cheltuieli într-un interval apropiat de la pragul sărăciei extreme. Coeficientul a fost stabilit la 1.85.

Figura 11. Evoluţia veniturilor disponibile, creşterea f-a-p, % (axa primară) şi raportul între venitul disponibil şi minimul de existenţă, % (axa secundară)

Sursa: BNS şi calculele EXPERT-GRUP;

Între timp, judecând după transferurile în favoarea persoanelor fizice prin sistemul bancar, traiectoria de creștere a remitențelor s-a aplatizat. În luna septembrie, creșterea anuală a fost în limitele unei singure cifre, aceasta după sporul spectaculos pe parcursul primăverii şi verii. Cu siguranță, acesta este impactul bazei de comparație mai mari la sfârşitul anului 2010, dar vorbim, de asemenea, și despre semnele mai intense ale potențialei crize în Europa. Acest lucru se observă și din diferențele de rate de creştere ale transferurilor din Rusia şi alte țări CSI și din țările UE, dar, de asemenea, şi din schimbarea structurii valutare a transferurilor. Aşadar, remitențele în ruble rusești aproape s-au dublat în 2011, dezvăluind neîncredere în valuta europeană și parțial în dolarul american în aşteptarea unui nou val al crizei.

Lipsa de încredere în piața externă se reflectă și în economiile populației. Reacția acestora la răcirea fluxurilor de remitențe a întârziat doar cu o lună. Cu toate acestea, depozitele în lei moldovenești au crescut într-o măsură mai mare, iar cele în valută străină au avut o tendință stabilă. În septembrie și octombrie rata de creştere a constituit 6,8% şi respectiv 1,3%, în comparație cu 40,8% şi 26,7% pentru depozite în lei.

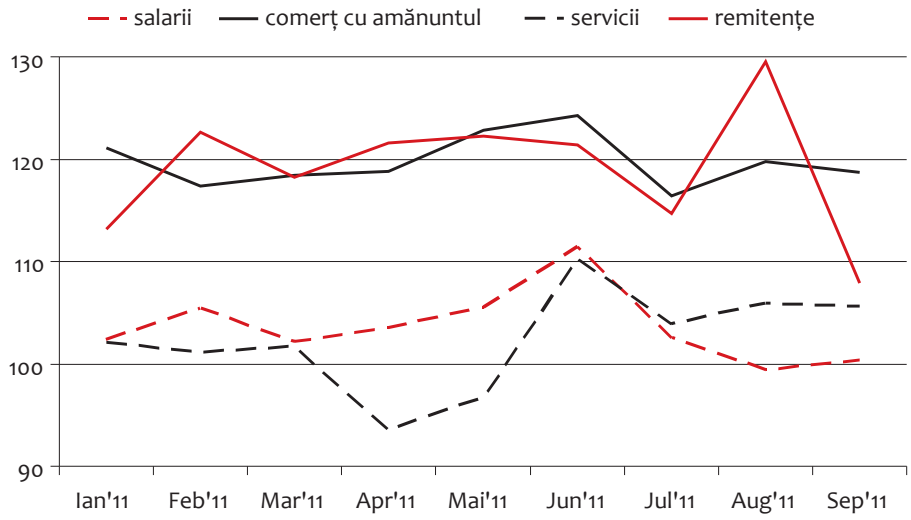
Chiar şi în aceste condiții, remitențele rămân principala sursă pentru consum; creşterea modestă a salariilor în T3'11 neputând explica „febra cumpărăturilor"(Figura 12). Cifra de afaceri în comerțul cu amănuntul a sporit, în medie, cu 19,7% anul curent și este asupra performanțelor înainte de criză, deşi metodologia de calcul a fost modificată. În acelaşi timp, serviciile prestate populației au avansat lent, cu o redresare mai puternică în T3'11.

Aceste tendințe sunt parțial reflectate în evaluarea generală a statutului financiar al populației pe parcursul ultimului an, ținând cont că la 40,5% din populație, situația s-a înrăutățit şi doar la 13,2% s-a îmbunătățit[1]. Cei mai afectați sunt locuitorii mediului rural și cei din municipiile Chişinău şi Bălți şi populația mai în vârstă (68,5% dintre persoanele cu vârstă cuprinsă între 50-70 de ani consideră că situația financiară a familiei lor s-a înrăutățit în ultimul an). Cu toate acestea, populația este mai optimistă cu privire la evoluțiile pentru anul viitor. Astfel, doar 18,7% din populație aşteaptă o scădere

[1] Conform Sondajului de Confidență a Consumatorilor efectuat de EXPERT-GRUP în noiembrie 2011.

a veniturilor, iar 26,8% din respondenți sunt optimişti în această privință. Un fapt destul de interesant este evaluarea unui grup specific - angajații. Respondenții care au oferit o evaluare negativă a evoluției veniturilor lor în ultimele 12 luni erau în mare parte angajați în sectorul public, în timp ce persoanele care se aşteaptă la un declin al veniturilor în următorul an sunt angajați în sectorul privat, care sunt mai puternic expuși la repercusiunile crizei și sunt conștienți de acest fapt.

Figura 12. Evoluţia salariilor, remitenţelor şi cifrei de afaceri în comerţul cu amănuntul şi serviciilor prestate populaţiei, % f-a-p

Sursa: BNS, BNM și calculele EXPERT-GRUP;

Prognoză

- Deşi populația este mult mai optimistă cu privire la venitul în următorul an, evoluțiile ulterioare depind foarte mult de situația de pe piețele externe, care este „responsabilă" nu doar de fluxurile remitențelor din Moldova, dar, de asemenea, şi de locurile de muncă în anumite industrii orientate spre export. Ne aşteptăm la o reducere a ritmului de creştere a remitențelor, astfel încât, până la sfârşitul anului se va înregistra rata de 10% f-a-p. În ceea ce priveşte situația pentru 2012, aceasta în continuare se va modera sau poate chiar deveni negativă, în cazul celui mai pesimist scenariu pentru economiile dezvoltate;
- Salariile vor urma de asemenea o traiectorie stabilă până la sfârşitul anului, întrucât nu se prevăd creşteri sau reduceri de salarii în sectorul public, care de obicei au un impact semnificativ asupra modificărilor per total. Deşi activitatea economică este în creştere, angajatorii în multe sectoare tind să acționeze cu precauție din cauza existenței gradului înalt de incertitudine și temerii apariției unui nou val de criză, în pofida creşterii economice aparente. Astfel, până la sfârşitul anului, ne aşteptăm la creşterea salariilor reale cu 2,5%;
- Cu toate acestea, consumul va rămâne pe traiectoria de creştere stabilă, reacționând cu întârziere la riscurile economice. Cifra de afaceri în comerțul cu amănuntul şi serviciile prestate populației va înregistra creştere de 13% la finele anului, cu perspective incerte pentru anul viitor;
- În ceea ce priveşte depozitele populației în băncile comerciale, acestea sunt în prezent influențate atât de modificarea veniturilor, cât şi de lipsa de încredere în situația externă şi în mod explicit în moneda europeană. Pe termen scurt și mediu aceasta ar putea reduce disponibilitatea populației de a ține bani în bănci.

Recomandări de politici

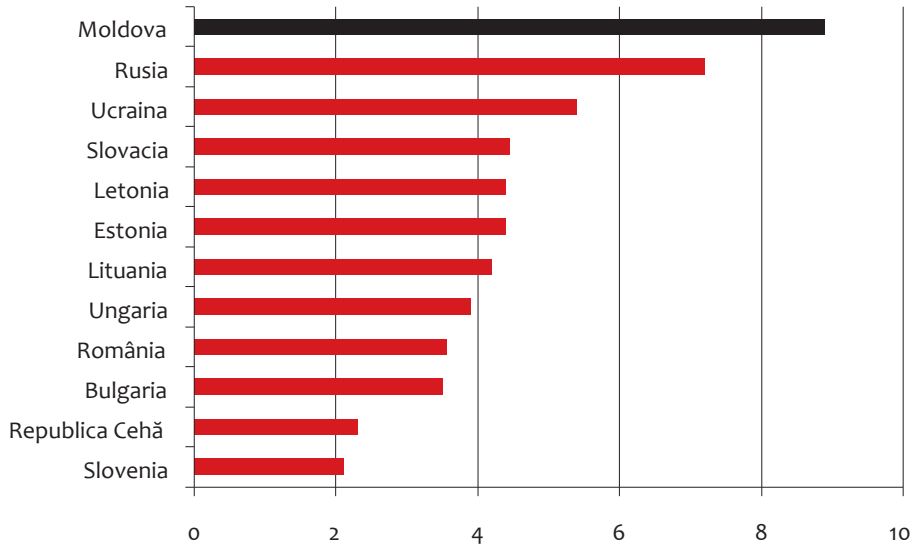
- Politica socială a țării trebuie să fie revăzută și simplificată. În prezent, există prea multe concepte ce se intersectează: beneficiu social, beneficiu de şomaj, diferite tipuri de compensații. Acestea ar trebui să fie corelate în aşa fel, încât sistemul să fie simplificat şi toate aceste beneficii să ajungă la grupurile cele mai vulnerabile;
- În plus, rolul politicii sociale trebuie să fie regândit, în scopul de a avea un impact pozitiv asupra societății şi asupra dezvoltării umane a țării. Actuala politică socială a țării are scopul de a satisface nevoile fiziologice ale oamenilor săraci și nu de a oferi sprijin pentru integrarea în societate, inclusiv prin acces la educație, sănătate şi alte servicii publice;
- Suportul populației din mediul rural va fi o adevărată provocare pentru Guvern în următorii câțiva ani. Cadrul de dezvoltare al Moldovei pe termen mediu ar trebui să pună mai mult accent pe dezvoltarea regională, prin oferirea de oportunități pentru populația rurală.

10. Preţurile

Particularităţile presiunilor inflaţioniste din partea costurilor

La sfârşitul lunii octombrie 2011, indicele preţurilor de consum în expresie anuală a ajuns la 8,9%, ca urmare a unei serii de şocuri puternice pe partea ofertei (creşterea preţurilor la alimente şi energie în regiune, condiţiile meteorologice nefavorabile şi ajustarea tarifelor pentru serviciile comunale), precum şi consolidării venitului disponibil al populaţiei. Această combinaţie toxică de presiuni inflaţioniste a făcut ca în Moldova să se înregistreze cea mai mare creştere a preţurilor din regiune (Figura 13). Pe lângă obişnuitele efecte negative pe termen lung asupra activităţii economice, Republica Moldova este foarte expusă la repercusiunile sociale imediate şi semnificative ale inflaţiei ridicate. Impactul social negativ este legat de mai multe particularităţi ale sistemului economic: (i) nivelul redus al intermedierii financiare şi subdezvoltarea pieţei de capital generează costuri înalte de oportunitate legate de deţinerea banilor lichizi, deoarece gospodăriile îşi păstrează economiile în afara sistemului financiar; (ii) sistemul de pensii (bazat pe principiul PAYG) este rudimentar şi clădit pe un mecanism de indexare ineficient (de ex., în anul 2011 pensiile au fost indexate cu 7,4%, adică mai puţin decât rata inflaţiei în anul respectiv); (iii) având cel mai scăzut nivel de venituri din Europa, populaţia Republicii Moldova este deosebit de vulnerabilă la ameninţările inflaţioniste.

Figura 13. IPC anual în regiune, %, octombrie 2011

Sursa: Birourile Naţionale de Statistică din ţările selectate;

În perioada de vară, produsele alimentare au avut principala contribuţie la creşterea generală a IPC anual. Principalii factori determinanţi ai creşterii preţurilor la produsele alimentare au fost legaţi de:

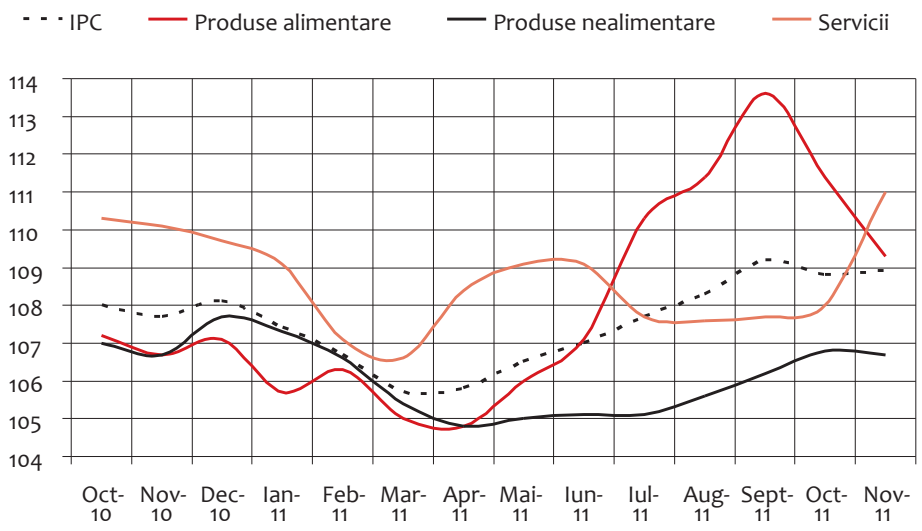
- **Condiţiile meteorologice mai puţin favorabile comparativ cu anul precedent.** Acestea au atenuat deflaţia sezonieră din timpul lunilor de vară din cauza recoltei mai sărace pentru unele fructe şi legume. În rezultat, la sfârşitul lunii august preţurile produselor alimentare au crescut cu 13,6%, în principal datorită creşterii preţurilor la cartofi (+36,7%), legume (+28,6%) şi fructe (+17,1%);

- **Efectele inflaţiei importate**. Creşterea preţurilor la nivel regional şi internaţional reprezintă un canal de transmitere important pentru economia Moldovei. Astfel, creşterea cu 33% f-a-p a indicelui preţurilor produselor alimentare mondiale în luna iulie a declanşat ajustări interne corespunzătoare. Câteva exemple relevante sunt legate de creşterea semnificativă a preţurilor la ouă, zahăr şi făină de grâu cu 58,7%, 17,3% şi respectiv 12%[1];

- **Propagarea efectelor de runda a doua a creşterii preţurilor la energie şi utilităţi de la începutul anului curent.** Acestea s-au materializat prin costuri mai mari ale factorilor de producţie pentru producătorii din agricultură şi industria alimentară şi a influenţat în special preţul la pâine şi produsele de panificaţie (+9,2%) şi lapte şi produsele lactate (+12,9%).

Totuşi, începând din septembrie, inflaţia determinată de creşterea preţurilor produselor alimentare a scăzut, datorită bazei de comparaţie mai extinse şi reducerii efectelor celei de-a doua etape a creşterii preţurilor la energie şi utilităţi de la începutul anului 2011. În acelaşi timp, în primele două luni de toamnă IPC a fost din nou influenţat de preţurile la servicii (Figura 14). Aşadar, la sfârşitul lunii octombrie, preţurile pentru servicii au crescut cu 11,1% f-a-p., în principal din cauza energiei termice (32,2%) şi gazelor naturale (40,1%), rezultat al modificării tarifelor în urma majorării preţurilor de import pentru gazele naturale.

Figura 14. Principalele componente ale IPC, % f-a-p

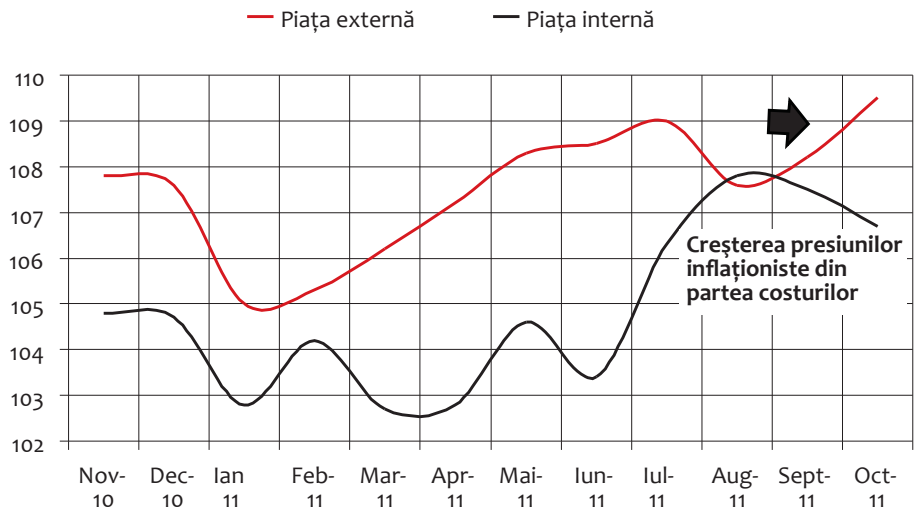
Sursa: BNS;

Una dintre particularităţile de bază ale mediului inflaţionist din Republica Moldova este influenţa persistentă a factorilor de creştere a costurilor şi a şocurilor din partea ofertei, care reprezintă o adevărată provocare şi pentru autoritatea monetară. Aceasta se explică prin cel puţin trei con-

[1] Banca Mondială, "Observatorul preţurilor produselor alimentare", august 2011.

strângeri fundamentale ale economiei naționale: (i) nivelul redus de securitate energetică; (ii) vulnerabilitatea ridicată la condițiile meteorologice, din cauza agriculturii slab dezvoltate şi necompetitive; şi (iii) oferta internă redusă şi dependența ridicată de importuri. Aceste constrângeri au generat cel puțin trei şocuri pe parcursul anului curent: două ajustări ale tarifelor la utilități şi creşterea prețurilor la fructe şi legume. Prin urmare, diferența dintre inflația globală anuală şi inflația de bază în primele 10 luni ale anului 2011 a fost , în medie, de 3,8%. În plus, indicele prețului producătorilor industriali (IPPI) pentru mărfurile vândute pe piața internă a crescut cu 9,5%, fiind determinată de creşterea costurilor în aşa sectoare ca producția de energie electrică (+12,9%) şi livrările de apă caldă (+14,7%). În cazul celor din urmă, creşterea prețurilor factorilor de producție a fost însoțită de o scădere a producției industriale cu 0,9% f-a-p la sfârşitul T3'11.

Figura 15. IPPI pentru mărfurile vândute pe piaţa internă şi externă % f-a-p

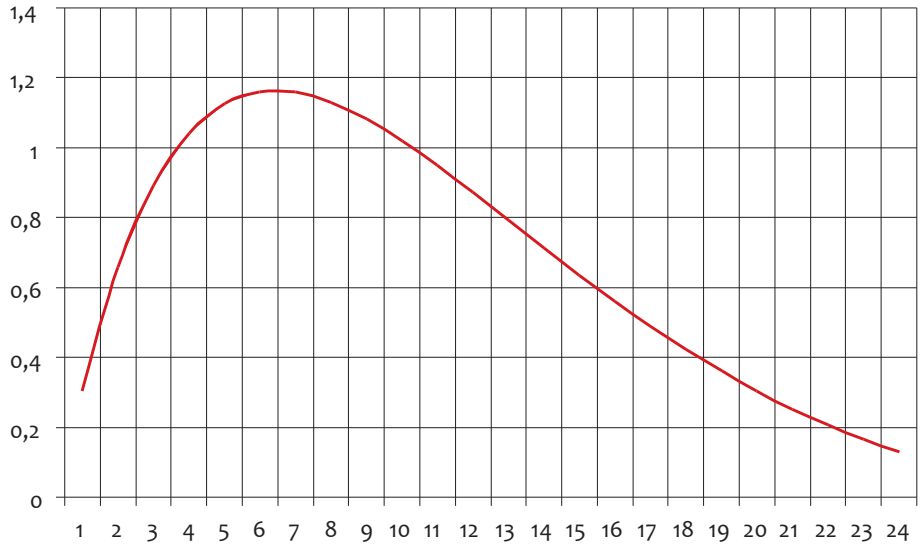
Sursa: BNS;

Figura 15 denotă revenirea presiunilor inflaționiste bazate pe creşterea costurilor, cauzată de costuri mai ridicate ale factorilor de producție suportate de producătorii interni. Conform simulărilor noastre empirice, creşterea cu 1 p.p. a IPPI generează un şoc puternic pentru inflația globală, care atinge maximul după 5-6 luni, atunci când şi IPC creşte cu 1 p.p. şi se menține pe parcursul a circa 2 ani (Figura 16). Astfel, producătorii includ complet, dar cu unele întârzieri, toate creşterile de prețuri ale factorilor de producție în prețurile de consum final, iar impactul factorilor de creştere a costurilor este observabil pe un termen de 1-2 ani.

O altă sursă importantă de şocuri determinate de creşterea costurilor asupra nivelului general al prețurilor este legată de concurența insuficientă şi reglementările ineficiente de pe anumite piețe. Una dintre cele mai relevante este piața internă a produselor petroliere, unde, din cauza nivelului ridicat de concentrare şi a cadrului de reglementare deficient, producătorii pot obține supra-profituri în urma unor ajustări inerte şi nejustificate ale prețului intern. Acest fapt este demonstrat de reticența firmelor de a reduce prețurile pentru benzină şi motorină, în ciuda prețurilor de import în scădere (Figura 17 şi Figura 18). În plus, estimările noastre empirice indică o ajustare asimetrică a prețurilor interne la şocurile externe şi valutare, astfel că elasticitatea prețurilor în perioadele de creştere a prețurilor de import este mult mai mare decât în perioadele de scădere a prețurilor de import[1].

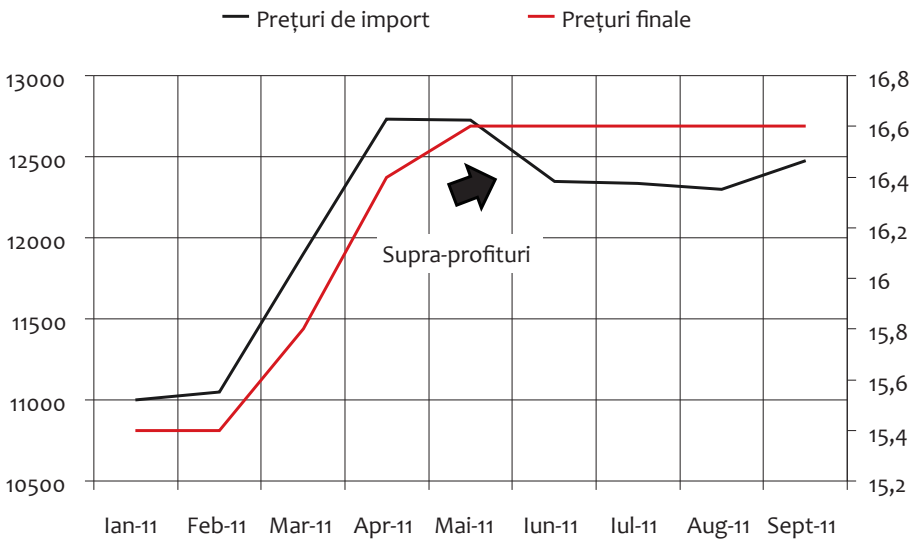
[1] $\log(\text{Preț autohton})t = \beta_0 * \lambda + \beta_1 \log(\text{Platts}_t) * \lambda + \delta_0 * (1-\lambda) + \delta_1 \log(\text{Platts}_t) * (1-\lambda)$, unde $\lambda = \Delta\text{Platts} \geq 0$, $\beta_1 = 0.6$ şi $\delta_1 = 0.48$ (pentru benzen) şi $\beta_1 = 0.47$ şi $\delta_1 = 0.42$ (pentru motorină)

Figura 16. Reacţia de impuls la creşterea cu 1% a IPPI, modelul VAR

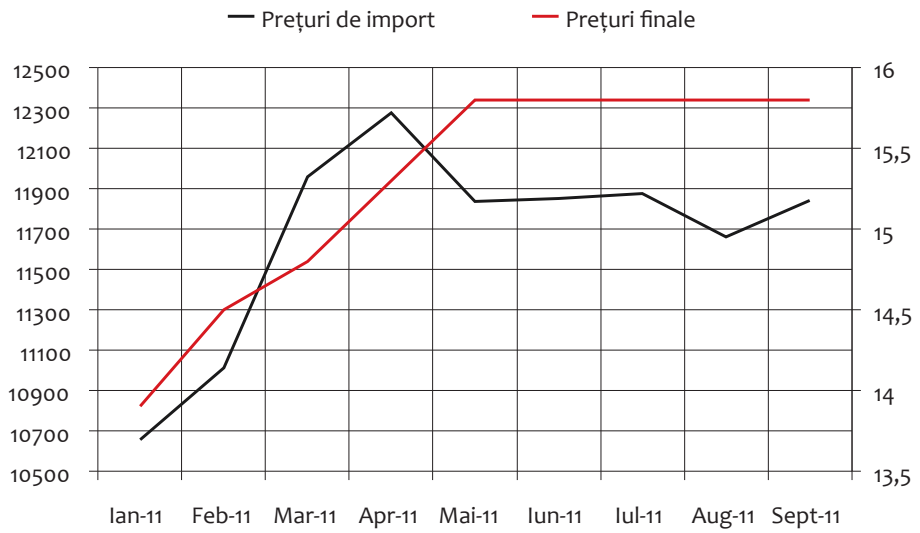
Sursa: Calcule EXPERT-GRUP;

Figura 17. Discrepanţa dintre preţul de import (MDL/t) şi preţul de piaţă (MDL/l) la benzină

Sursa: Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică și calculele EXPERT-GRUP;

Figura 18. Discrepanţa dintre preţul de import (MDL/t) şi preţul de piaţă (MDL/l) la motorină

Sursa: Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică și calculele EXPERT-GRUP;

Prognoză

- Recentele ajustări ale tarifelor la gaze naturale şi energie termică vor implica două runde de efecte asupra inflației globale: (i) o creştere directă în componentele corespunzătoare ale coşului de consum, şi (ii) o creştere a costurilor de producție, care se va extinde treptat la alte produse. La rândul său, acestea au influențat așteptările companiilor privind viitoarele creșteri de preț a factorilor de producție: conform Indicelui de Confidență a Businessului (ICB)[1], 67,4% din companiile intervievate se așteaptă la creșterea costurilor de producție în anul următor. În același timp, o pondere mai mică de companii corelează aceste așteptări cu eventualele ajustări corespunzătoare a prețurilor de piață de serviciilor/produselor: doar 44,1% planifică să majoreze prețurile în anul următor;
- Ne aşteptăm ca până la sfârşitul anului 2011 IPC anual să atingă nivelul de 9,5%, în timp ce în 2012 acesta ar putea să scadă până la 6,5-7%, în cazul în care nu vor apărea şocuri suplimentare pe partea ofertei. Astfel, 46% din firmele intervievate nu planifică să modifice prețurile în următoarele 12 luni[2], fapt explicat de nivelul înalt de incertitudine legat de mediul macroeconomic intern și extern.

Recomandări de politici

- Autoritățile competente ar trebui să ia măsuri mai active pentru îmbunătățirea cadrului de reglementare şi asigurarea unui mediu concurențial autentic pe mai multe piețe extrem de importante pentru economia Moldovei (produse petroliere, produse farmaceutice, carne, produse lactate, alte produse alimentare, etc.). Acestea vor împiedica în viitor apariția unor şocuri pe partea ofertei asupra nivelului prețurilor, vor îmbunătăți semnificativ climatul de afaceri şi vor spori utilitatea consumatorilor.

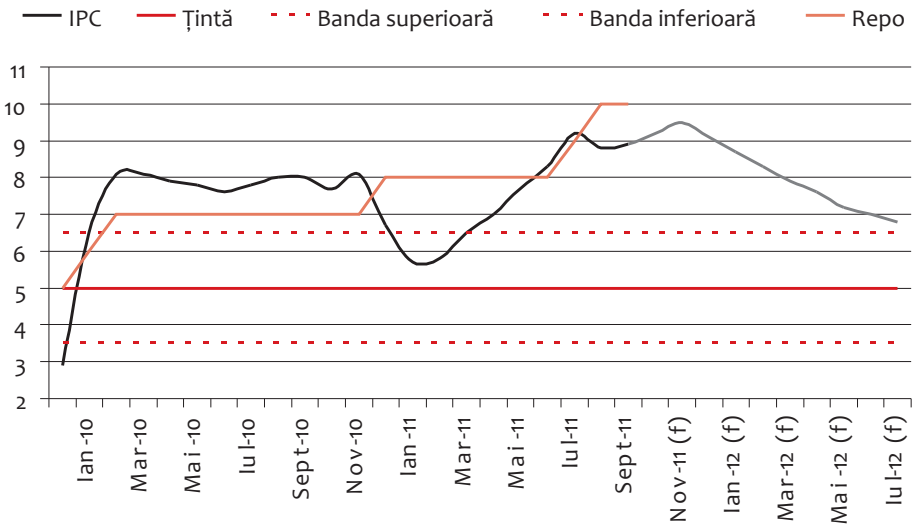
[1] Conform Sondajului de Confidență a Businessului efectual de Expert-Grup în noiembrie 2011;
[2] Conform Sondajului de Confidență a Businessului efectual de Expert-Grup în noiembrie 2011;

11. Politica monetară

Ţintirea directă a inflaţiei în condiţiile incertitudinii sporite

Cererea internă susținută de afluxul de remitențe şi de creşterea impresionantă a creditării, însoțită de şocurile negative de pe partea ofertei, au amplificat presiunile inflaționiste. Ca urmare, Banca Națională a Moldovei (BNM) a continuat să înăspreasscă politica monetară, ridicând rata de bază în august şi septembrie cu câte 1 p.p., aceasta ajungând până la 10%. În acest fel, banca centrală a încercat să ancoreze așteptările inflaționiste în intervalul țintă de 5% (± 1,5 p.p.), fapt ce ar putea fi realizat în 2012 (Figura 19).

Figura 19. IPC anual, curent şi prognozat, IPC ţintă şi rata REPO, %

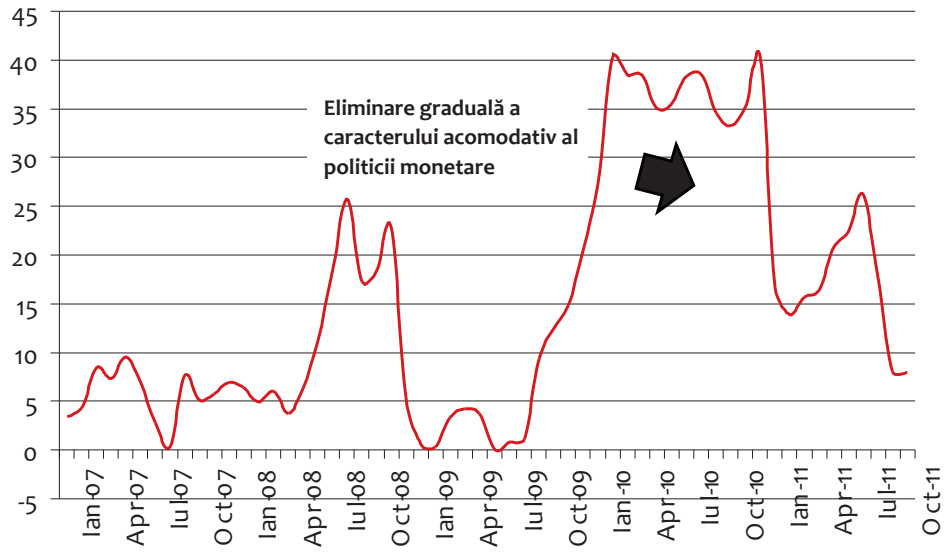
Sursa: BNM şi calculele EXPERT-GRUP;

Având în vedere abordarea prospectivă („forward looking") a băncii centrale, aceasta a început deja să-şi ajusteze politica la aşteptările dezinflaționiste, care se pot accentua în cazul în care factorii de decizie din UE nu vor găsi o ieşire sigură din actuala criză a datoriilor suverane. Datorită nivelului ridicat de incertitudine din economia mondială, la sfârşitul lunii noiembrie BNM a redus rata de bază cu 0,5 p.p. (de la 10% la 9,5%), menținând un grad inert de ajustare a politici monetare. Cu toate acestea, dacă luăm în considerare faptul că, în aproximativ trei trimestre, inflația anuală (IPC) ar putea să scadă la circa 7% sau chiar mai puțin (în cazul agravării situației economice externe), orientarea actuală a politicii monetare rămâne adecvată şi nici măcar nu pare a fi una acomodativă.

În plus, dovezile empirice confirmă faptul că în anul 2011 BNM a renunțat aproape complet la politica acomodativă, care a persistat pe parcursul anului 2010. Astfel, analiza pătratelor reziduurilor estimate în baza unei funcții simple a reacției băncii centrale a arătat majorarea aversiunii sale față de inflație pe parcursul anului curent[1] (Figura 20).

[1] Pătratele reziduurilor pătrate au fost calculate în baza unei funcții de reacție estimată conform regulii Taylor: $repo_t = \beta_0 + \beta_1(\pi_t - \pi^*_t) + \beta_2(IPI_t - IPI^*_t) + \varepsilon_t$, unde: $\pi_t - \pi^*_t$ reprezintă devierea inflației anuale curente de la nivelul potențial (filtru HP) şi $IPI_t - IPI^*_t$ reprezintă devierea indicelui anual al producției industriale de la nivelul potențial (filtru HP).

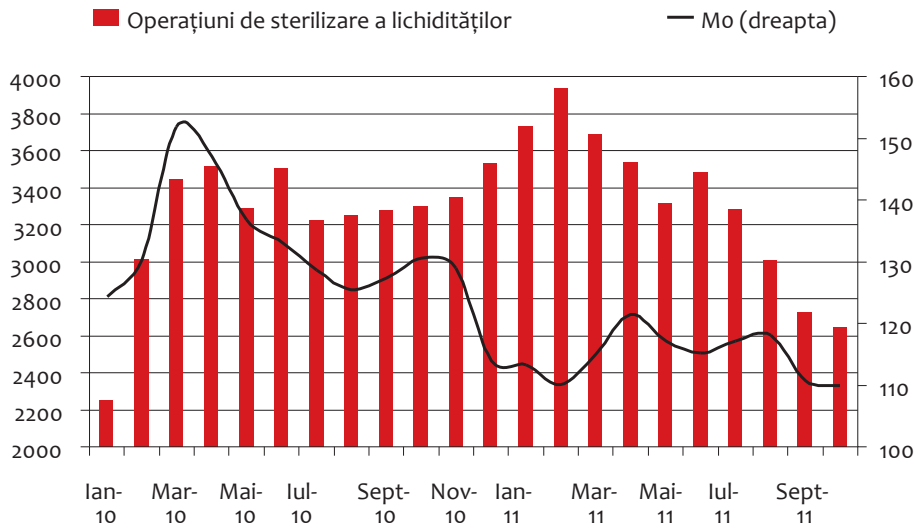
Figura 20. **Pătratele reziduurilor calculate în baza unei funcţii de reacţie estimată conform regulii Taylor**

Sursa: Calculele EXPERT-GRUP;

BNM şi-a continuat operaţiunile de piaţă deschisă care vizează colectarea excesului de lichiditate, în ciuda faptului că această acţiune nu este obiectivul său principal şi presupune anumite pierderi pentru banca centrală, aceasta fiind un debitor net al sistemului bancar. Totuşi, stocul zilnic al certificatelor BNM vândute băncilor comerciale a scăzut pe parcursul anului curent, ca urmare a înăspririi politicii monetare şi expansiunii creditării. Totodată, această tendinţă a fost însoţită de maturizarea creşterii masei monetare aflate în circulaţie, care a atenuat presiunile inflaţioniste monetare (Figura 21).

Figura 21. **Stocul zilnic al operaţiunilor de sterilizare efectuate de BNM (mil. MDL) şi creşterea masei monetare aflate în circulaţie, % f-a-p**

Sursa: BNM şi calculele EXPERT-GRUP;

În perioada lunilor ianuarie - august 2011, moneda națională s-a apreciat în mod constant cu 7%, datorită creşterii masive a exporturilor şi a remitenţelor. Acest ritm de apreciere putea fi chiar mai accentuat, dacă banca centrală nu ar fi intervenit pe piaţa valutară prin achiziţionarea excesului de valută străină. Astfel, creşterea sezonieră a afluxului de remitenţe din lunile de vară a determinat BNM să achiziţioneze circa 21,5 mil. USD în perioada lunilor iunie-august. Ca urmare, valoarea rezervelor internaţionale a crescut până la un nivel de acoperire a importurilor de 5 luni consecutive, fapt ce asigură băncii centrale resurse suficiente pentru a contracara eventualele şocuri macroeconomice. În lunile septembrie şi octombrie, moneda națională s-a depreciat cu 1,9% şi respectiv 1,7%, datorită creşterii sezoniere a importurilor de energie.

Prognoză

- Criza datoriilor suverane din statele UE şi continuarea recesiunii în mai multe ţări din zona euro au determinat un mediu macroeconomic foarte incert, cu repercusiuni evidente pentru economia moldovenească. E posibil ca aceasta să fie principala provocare cu care BNM se va confrunta în viitorul apropiat. Ca urmare, banca centrală va menţine o politică monetară inertă, extinzându-şi deciziile de politici pe parcursul mai multor perioade de timp. Astfel se explică şi recenta decizie a BNM de a reduce cu numai 0,5 p.p. rata REPO, ceea ce poate anunţa începutul unei politici monetare de relaxare constantă[1];
- Presiunile inflaţioniste se vor atenua pe parcursul anului viitor, pe măsura diminuării creşterii costurilor de producţie, în timp ce întreaga economie îşi va reduce ritmul de creştere. Acest fapt este confirmat şi de Indicele de Confidenţă a Businessului[2], conform căruia doar 27,4% din companiile intervievate se aştepta la îmbunătăţirea situaţiei economice al sectorului de activitate în următorul an, restul se aşteptă fie la o stagnare (42%), fie la o recesiune (30,6%). Astfel, inflaţia anuală globală s-ar putea încadra în intervalul-ţintă al băncii centrale până la sfârşitul anului 2012. La realizarea acestor aşteptări, împreună cu riscurile de recesiune din zona euro, BNM s-ar putea confrunta cu o deflaţie puternică, care ar putea necesita unele măsuri de relaxare a politici monetare în anul viitor.

Recomandări de politici

- În scopul asigurării unui spaţiu suficient de manevră în caz de criză economică, banca centrală ar trebui să-şi menţină actuala politică monetară până la apariţia unor dovezi clare de recesiune economică la nivel regional. Astfel, în cazul celui mai pesimist scenariu, BNM va fi suficient de pregătită pentru a atenua eventualele crize economice sau financiare;
- Analiza funcţiei de reacţie a BNM din ultimii ani denotă o politică monetară bazată pe un nivel înalt de discreţie. Prin urmare, pe baza experienţei internaţionale, această libertate de acţiune ar trebui să fie contrabalansată printr-un proces decizional mai transparent şi mai responsabil. Acesta trebuie să implice, în special, publicarea procesurilor verbale după fiecare şedinţă a Consiliului de Administraţie, cu informaţii despre voturile membrilor, previziuni şi scenarii luate în considerare de către bancă.

[1] Acest gradualism al politicii monetare este confirmat de coeficientul înalt (0,95) al elementului autoregresiv a ratei dobânzii de politică monetară incorporată în funcţia de reacţie a băncii centrale, care este estimată după cum urmează:
$repo_t = 0.54 + 0.95\ repo_{t-1} + 0.12(\pi_t - \pi^*_t) - 0.001\ (IPI_t - IPI^*_t) + \varepsilon_t$.
[2] Conform Sondajului de Confidenţă a Businessului efectual deExpert-Grup in noiembrie 2011

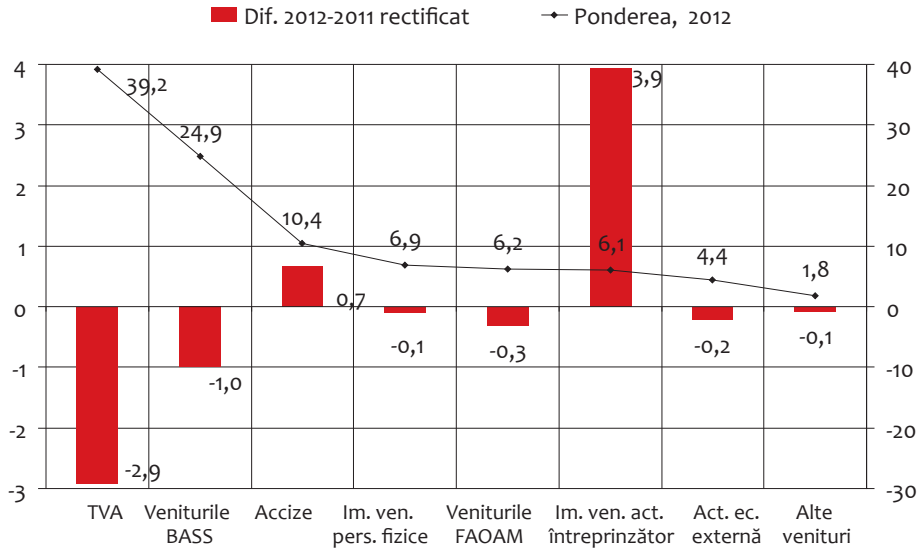
12. Politica bugetară

Punctele forte şi slabe ale politicii bugetar-fiscale

După ce proiectul legii bugetului de stat a fost „blagoslovit" de FMI, acesta în sfârşit a ajuns în Parlament (în data de 27.11.11). Întârzierea de aproape două luni cu care proiectul a ajuns în Parlament este inacceptabilă, chiar dacă poate fi justificată prin cauze obiective. În general, nerespectarea legislației de către Guvern sau alte instituții ştirbeşte din autoritatea şi respectul față de acestea. Mai mult ca atât, în cazul întârzierii aprobării bugetului se creează şi perturbări serioase privind executarea lui. Este şi mai îngrijorător că nici Parlamentul nu dă dovadă de operativitate şi există riscul ca şi în anul 2012 să intrăm fără buget.

Prin politica bugetar-fiscală şi proiectul legii bugetului de stat pentru anul 2012 Guvernul continuă cu consecvență realizarea obiectivelor de reducere a deficitului bugetar sub 1% din PIB, diminuarea ponderii componentei de cheltuieli curente şi fortificarea sistemului fiscal. În rezultatul modificărilor aduse sistemului fiscal, a crescut ponderea veniturilor din activitatea de întreprinzător şi a accizelor, în timp ce restul veniturilor fiscale şi-au diminuat ponderile (Figura 22). Astfel, veniturile din activitatea de întreprinzător vor devansa veniturile din activitatea externă. Aceste modificări se datorează, în primul rând, introducerii impozitului de 12% pentru venitul agenților economici persoane juridice. În acelaşi timp, din proiectul de buget rezultă că veniturile fiscale ca pondere din PIB nu vor creşte, ci se vor diminua cu 0,1 p.p. şi vor ajunge la 31,3%.

Figura 22. Modificările în structura veniturilor fiscale ale BPN, p.p. (axa principală), şi ponderea în total venituri fiscale, %, (axa secundară), planificat pentru 2012

Sursa: Ministerul Finanțelor şi calculele EXPERT-GRUP;

Astfel, în linii mari are loc o redistribuire a sarcinii fiscale de pe consum pe venitul agenților economici. Conform Ministerului Finanțelor[1], reducerile relative ale creşterii încasărilor din TVA se explică prin „creşterea livrărilor impozabile destinate exportului, creşterea raportului dintre livrările impozitate la cota redusă a TVA şi livrările impozabile la cota standard", creşterea importurilor în zonele economice libere şi altor tranzacții ce nu se impun cu TVA, precum şi unor modificări aduse legislației fiscale privind deducerea şi restituirea TVA. Veniturile FAOAM, BASS şi impozitul pe venitul persoanelor fizice şi-au redus creşterea relativă în principal ca rezultat al diminuării fondului de remunerare a muncii raportat la PIB. Iar veniturile din activitățile externe şi-au redus din creştere din contul avansării mai rapide a exporturilor asupra importurilor.

Cu toate că introducerea impozitului pe venit al agenților economici persoane juridice cu rata de 12% nu poate fi văzută ca o reformă propriu-zisă, aceasta este importantă pentru echilibrarea surselor de venit şi fortificarea bazei fiscale a bugetelor unităților administrativ-teritoriale. De asemenea, această măsură va conduce la o impozitare mai echitabilă, care va reflecta în mod mai adecvat utilizarea resurselor şi condițiilor pe care societatea le pune la dispoziție contribuabililor pentru a obține venituri.

Totodată, nivelul taxelor contează pentru atragerea investițiilor şi creşterea economică. Însă, aplicarea unei rate a taxei pe profit de 0% nu neapărat garantează înflorirea economiei, mai curând problema constă în găsirea unui nivel optimal de impozitare. Considerăm că nivelul de 12% în condițiile actuale pentru Republica Moldova este unul acceptabil, însă nu şi optimal. Afirmația dată se bazează pe faptul că în prezent Moldova are un nivel de taxare generală a agenților economici cu mult sub nivelul mediu din regiune şi numai Bulgaria din vecinii apropiați are un nivel mai mic. De asemenea, din informațiile publicate de Guvern la stabilirea nivelului acestei taxe nu s-a ținut cont de obiective clar determinate privind nivelul de impozitare general al agenților economici, ci în primul rând s-a ținut cont de politicile bugetare. Cu alte cuvinte, nu avem o fundamentare explicită a ratei de 12%, care să conțină toate elementele şi implicațiile acesteia asupra veniturilor bugetare în raport cu modificarea mediului de afaceri în general, atragerea investițiilor, susținerea întreprinderilor mici şi mijlocii şi crearea noilor afaceri.

Impozitarea dividendelor sub formă de acțiuni care nu modifică în niciun fel cotele de participație ale acționarilor în capitalul social nu este justificată. Aceasta va conduce la o piedică artificială în majorarea acestuia. Nici rata de 15% nu este bine fundamentată și poate fi demotivatoare pentru investitori.

O altă obiecție priveşte impozitarea întreprinderilor neplătitoare de TVA (sub 600 mii lei venit impozabil) cu 4% din venitul operațional cu scopul de a simplifica evidența contabilă şi administrarea fiscală a acestor contribuabili. În opinia noastră aceasta nu este una echitabilă. Ea va putea fi aplicată doar de categoria de contribuabili de mici antreprenori, care practică comerțul cu amănuntul sau prestează servicii populației.

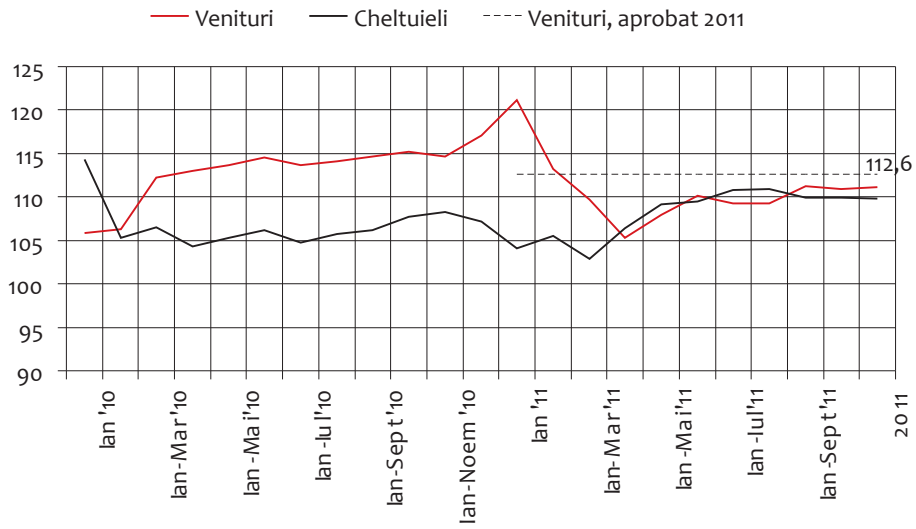
De asemenea, ținând cont de situația actuală a unui mare număr de gospodării țărăneşti şi întreprinderi individuale, impozitarea acestora ca persoane fizice (cu rata de 18% peste venituri de 25200 lei) le pune într-o situație mai puțin favorabilă față de agenții economici persoane juridice în ceea ce priveşte dezvoltarea afacerii. Totodată, utilizarea acestor forme de organizare a activității de antreprenoriat este mai avantajoasă pentru antreprenor în cazul când mijloacele se retrag din afacere.

Impozitarea persoanelor fizice este un alt subiect care cere o regândire. În proiectul pe 2012 aceasta a rămas în parametrii anteriori, doar ajustându-se scutirea personală la rata inflației. Considerăm că sistemul actual de impozitare este excesiv pentru persoanelor cu venituri în jur de minimul de existență, iar ajustarea scutirii personale la inflație nu este nici suficientă, nici eficientă pentru a rezolva această problemă.

[1] Nota informativă la proiectul de lege a bugetului pentru anul 2012.

Evoluția bună a economiei în T1-T3'11 ne-a alimentat speranțele că creşterea veniturilor bugetului public național (BNP) va atinge nivelul planificat inițial de 12,6% f-a-p pentru anul 2011. Însă, acest lucru nu s-a întâmplat. Și deoarece încasările la BPN în T1-T3'11 au fost sub cele prognozate cu circa 1,3% (Figura 23), Guvernul a rectificat spre diminuare veniturile şi cheltuielile BPN cu circa 412,8 mil lei[1].

Figura 23. Veniturile şi cheltuielile BPN, % f-a-p

Notă: Pentru 2011 rectificat;

Sursa: Ministerul Finanțelor şi calculele EXPERT-GRUP;

Astfel, Guvernul a confirmat cu fermitate intenția de a executa BPN pe anul 2011 cu un deficit bugetar în limita de 1,9% din PIB. Parametrii de creştere rectificați pentru BPN pentru anul 2011 sunt de 11,1% f-a-p la venituri şi de 9,8% f-a-p pentru cheltuieli în loc de 12,6% şi respectiv de 11,2% aprobate inițial. Totodată, ținând cont de experiența din alți ani privind executarea cheltuielilor, este probabil ca prin neexecutarea părții de cheltuieli deficitul BPN să fie şi mai mic.

Prognoză

- Pentru anul 2011 anticipăm o creştere a veniturilor BPN la nivelul de 11% f-a-p, în timp ce cheltuielile vor fi executate sub nivelul de 9,7%. Pentru anul viitor, prognozăm o reducere ușoară a ritmului de creştere a veniturilor până la 10,1% față de nivelul aprobat pentru anul 2011 şi de circa 7,5% pentru cheltuieli. Aceste prognoze însă nu țin cont de magnitudinea impactului pe care îl poate avea amplificarea crizei în UE;
- În anul 2011 nu există semne că obiectivul privind obținerea unui deficit de 1,9% din PIB să nu fie atins, chiar este posibil să fie obținut un rezultat şi mai bun din cauza executării cheltuielilor sub nivelul rectificat. Ținând cont de evoluțiile recente privind dezvoltarea economică din regiune, există riscuri ca obiectivul de 0,9% a deficitului bugetar pentru anul viitor să nu fie atins, astfel, noi prognozăm un deficit de 1,1% din PIB.

[1] Legea nr.224 din 25.11.2011, pentru modificarea Legii bugetului de stat pe anul 2011 nr. 52 din 31 martie 2011. Nota informativă la prezenta lege.

Recomandări de politici

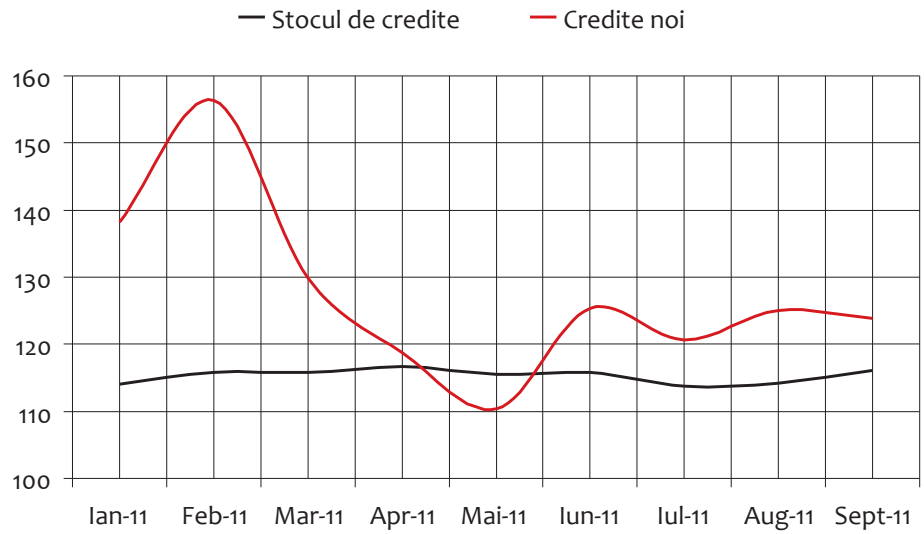
- Sistemul fiscal actual are o mulțime de carențe şi este necesar de regândit. Calitatea şi stabilitatea acestuia în mod hotărâtor influențează dezvoltarea economică şi stabilitatea bugetară. Pentru a diminua intervențiile anuale în sistemul de impozitare, este necesar de elaborat un nou sistem fiscal pe o perioadă de 3-5 ani și care să fie decuplat de procesul bugetar anual;
- Elaborarea oricăror politici bugetar-fiscale trebuie să înceapă cu aprobarea de către forțele politice aflate la guvernare a unor obiective bine definite. Experiența ne arată că politicile bugetar-fiscale au fost elaborate fără ca la baza acestora să se regăsească obiective clare şi expres menționate privind nivelul general de impozitare pe categorii de contribuabili, protecție socială şi alți parametri fundamentali. În lipsa acestora, procesul de aprobare politică riscă să implice obiecții din partea forțelor politice parlamentare, realizarea cărora să nu fie posibilă fără modificări conceptuale în proiect.

13. Sectorul financiar

Încetinirea creşterii creditării, ieftinirea împrumuturilor şi portofolii mai „curate”: semne ale unei redresări complete?

În a doua jumătate a anului 2011 a continuat expansiunea creditării, datorită continuării procesului de redresare economică şi scăderii costurilor creditelor până la noi minime istorice: la sfârşitul lunii octombrie rata nominală de creditare a scăzut cu aproximativ 1,2 p.p., până la 14,03%, iar în termeni reali - cu 3,4 p.p. faţă de începutul anului. Această tendinţă a fost reflectată în mod corespunzător de clasamentele internaţionale. Astfel, conform ultimei ediţii a Raportului Global al Competitivităţii 2011-2012, Republica Moldova a urcat 10 poziţii şi s-a clasat pe locul 109 din 142 de ţări în ceea ce priveşte uşurinţa accesului la credite. În plus, problema accesului la credite a coborât pe locul trei în ceea ce priveşte problemele mediului de afaceri, în timp ce în ediţia precedentă aceasta ocupa locul doi. Deşi această problemă rămâne una dintre cele mai importante constrângeri pentru creşterea economică a Republicii Moldova, există o tendinţă pozitivă clară în ultimii ani. Ca urmare, valoarea noilor credite acordate a înregistrat o creştere medie de 28% f-a-p. Pe măsura apropierii de rata de creştere a stocului de credite, expansiunea creditării a intrat într-o etapă de maturizare. Totuşi, aceasta a rămas la un nivel relativ înalt, deoarece băncile încearcă să-şi canalizeze lichidităţile în sectorul real şi să reducă costurile de oportunitate ale deţinerii de mijloace băneşti (Figura 24).

Figura 24. Stocul de credite şi împrumuturile noi, % f-a-p

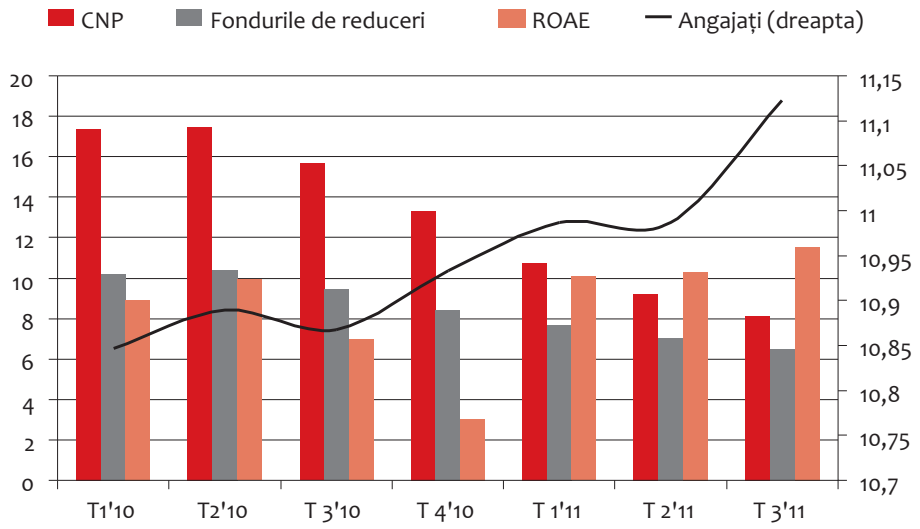

Sursa: BNM şi calculele EXPERT-GRUP;

Expansiunea creditării a îmbunătăţit rentabilitatea băncilor comerciale, precum şi portofoliile de credite ale acestora. Astfel, la sfârşitul T3’11, ponderea creditelor neperformante din total credite bancare s-a redus de aproape două ori faţă de aceeaşi perioadă a anului precedent, în timp

ce rentabilitatea capitalului propriu s-a dublat. În plus, în aceeaşi perioadă, numărul persoanelor angajate de băncile comerciale a crescut cu 2,3% (Figura 25). Cu toate acestea, băncile nu şi-au redus cu acelaşi ritm şi provizioanele pentru pierderi din împrumuturi, ceea ce demonstrează că structura creditelor neperformante (CNP) a rămas încă destul de problematică. Ne referim în special la câteva bănci cu situaţii mai complicate, care sunt monitorizate îndeaproape de către Banca Naţională a Moldovei.

Figura 25. CNP şi ponderea provizioanelor pentru pierderi din împrumuturi în totalul creditelor (%), rentabilitatea capitalurilor proprii (%), angajaţi (mii)

Sursa: BNM;

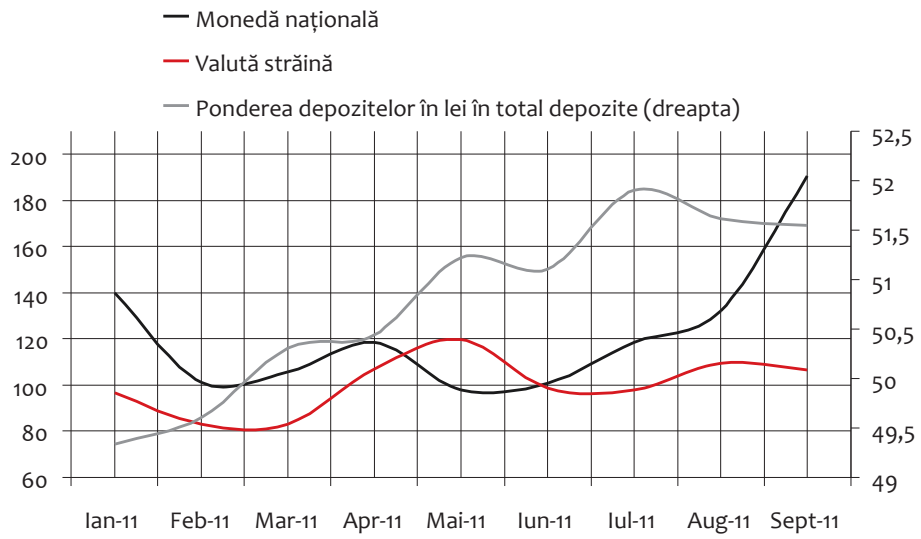
În ciuda acestor tendinţe pozitive, sectorul bancar nu şi-a revenit complet după recenta criză economică. Ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor a rămas cu peste 50% mai mare decât la sfârşitul anului 2008, în timp ce nivelul de rentabilitate - cu aproape 50% mai mic. Această situaţie subliniază valoarea critică a „activelor toxice" deţinute de unele bănci comerciale, precum şi deficienţele legislaţiei privind insolvenţa şi ale sistemului judiciar per ansamblu, care fac ca procesul de restructurare a creditelor neperformante să fie de lungă durată.

Creşterea venitului disponibil al populaţiei şi a cifrei de afaceri a firmelor a contribuit la extinderea stocului de depozite, care în perioada ianuarie-septembrie 2011 a crescut în medie cu 15,8% f-a-p., fiind propulsat de depozitele în monedă naţională. Astfel, aprecierea constantă a leului, cuplată cu ratele mult mai mici ale dobânzilor la depozitele în valută străină şi gradul ridicat de incertitudine din mediul extern, au redus nivelul „valutizării" depozitelor bancare (Figura 26). Acest lucru este de bun augur pentru creşterea eficienţei canalelor de transmitere ale băncii centrale şi scăderea riscurilor ratelor dobânzii pentru băncile comerciale.

Băncile au înregistrat un aflux puternic de depozite, menţinându-şi totodată constante ratele dobânzilor, fapt ce a reprezentat un factor suplimentar de creştere a profitabilităţii acestora. Parţial, aceasta reflectă în mod plauzibil subdezvoltarea pieţei financiare interne, deoarece gama redusă de instrumente de plasare a economiilor oferă gospodăriilor şi firmelor puţine alternative fezabile la depozitele bancare. În plus, popularitatea acestor alternative este subminată şi de lipsa informaţiei despre alternativele existente. Cel mai relevant exemplu este cel al titlurilor de valoare de stat, care, pe parcursul ultimelor 12 luni, au cunoscut un paradox frapant. Ratele dobânzilor la hârtiile de valoare de stat, considerate drept investiţii cu zero risc, au depăşit în mod semnificativ

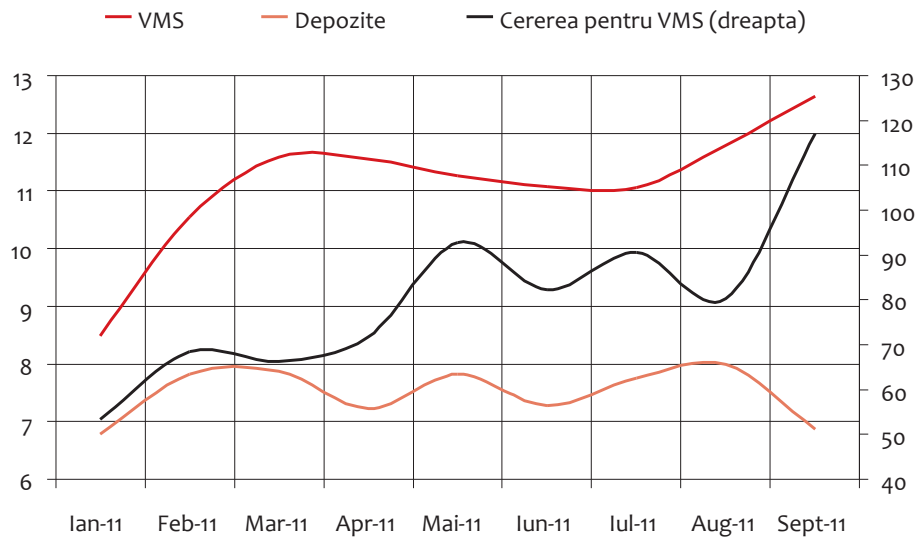
ratele dobânzilor la depozite. Ca urmare, băncile au exploatat această discrepanță obținând profituri din investiții cu risc zero: cererea pentru hârtii de valoare de stat de pe piața primară a crescut în septembrie 2011 cu 17,2% f-a-p (Figura 27).

Figura 26. Depozitele în valuta naţională şi străină, rata de creştere anuală şi ponderea depozitelor în valută naţională în totalul depozitelor, %

Sursa: BNM şi calculele EXPERT-GRUP;

Figura 27. Ratele medii ale dobânzilor la hârtiile de valoare de stat şi depozite şi rata creşterii cererii băncilor pentru hârtiile de valoare de stat, % f-a-p

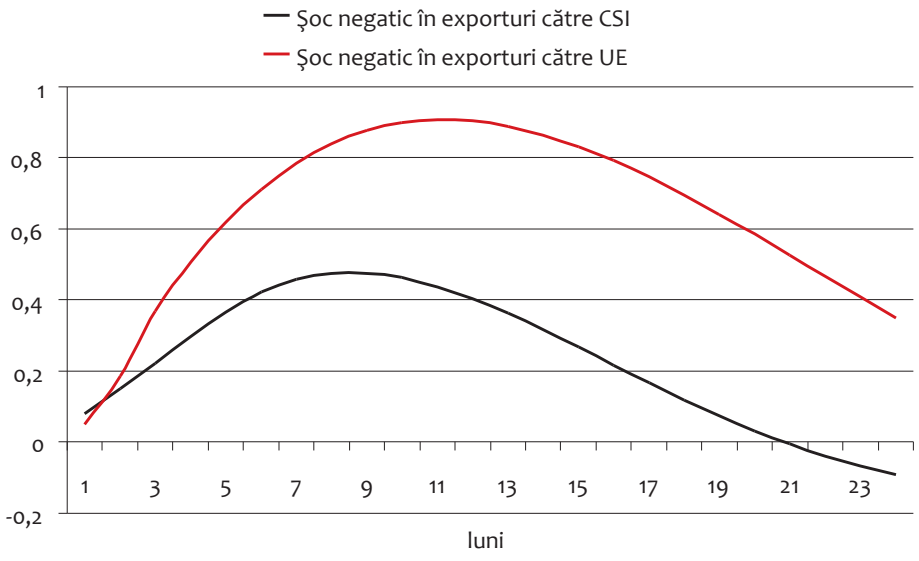
Sursa: BNM şi calculele EXPERt-GRUP;

O tendință importantă înregistrată pe parcursul anului curent a fost creşterea masivă a ponderii depozitelor pe termen lung în totalul depozitelor, de până la 18,1% în septembrie 2011, adică de 2,5 ori mai mult decât în aceeaşi perioadă a anului precedent (7,1%). Aceasta poate fi explicată prin doi

factori principali: (i) instabilitatea politică persistentă şi gradul ridicat de incertitudine din mediul economic extern au determinat mulți antreprenori să-şi amâne proiectele de investiții şi, astfel, să-şi convertească lichiditățile în depozite bancare; şi (ii) recenta decizie a BNM de a aplica o rată preferențială de 0% a rezervelor minime obligatorii la depozitele colectate cu scadență mai mare de 2 ani. Obiectivul său principal a fost de a asigura băncilor comerciale un acces mai larg la fonduri de durată şi, astfel, de a stimula creditarea pe termen lung. În plus, această măsură ar putea motiva băncile să-şi reducă primele de risc la creditare ca urmare a riscurilor de lichiditate mai reduse. În continuare, o creştere a ponderii depozitelor pe termen lung ar trebui să diminueze decalajul dintre scadența obligațiilor şi activelor băncilor (în mod tradițional, ponderea creditelor pe termen lung era de 55% -65%, în timp ce ponderea depozitelor era de doar circa 5-7% din total depozitelor). Până în prezent, impactul acestei decizii este destul de limitat: în octombrie, ponderea creditelor cu o scadență mai mare de un an în total creditelor a fost mai redusă cu 3,9 p.p. decât în aceeaşi perioadă a anului 2010 (64,6% în comparație cu 68,5%). [1]

Pe fondul creşterii economice mondiale mai reduse anticipate pentru anul următor şi riscurilor de recesiune care se prefigurează în zona euro, ar trebui să se acorde o atenție deosebită nivelului de expunere a sistemului bancar din Republica Moldova la şocurile externe. Estimările noastre arată că, pe lângă scăderea remitențelor şi încetinirea globală a creşterii economice, un canal de transmitere sigur al unei crize externe este scăderea cererii externe pentru exporturile moldovenești. Mai mult, scăderea exporturilor către UE va afecta mult mai puternic băncile comerciale decât un şoc al exporturilor către țările CSI. Motivul este că întreprinderile orientate spre piața europeană sunt, în mod tradițional, considerate mai solvabile şi, prin urmare, sunt mai preferate de către bănci. În consecință, aceasta a şi influențat nivelul de expunere a sistemului bancar la aceste întreprinderi. Astfel, o reducere cu 1 p.p. a exporturilor către UE ar putea duce la o creştere a ponderii creditelor neperformante în totalul creditelor, de 0,9 p.p. după aproximativ 11-12 luni; în timp ce un şoc similar în exporturile către CSI are un impact de două ori mai mic (Figura 28).

Figura 28. Impactul simulat al diminuării cu 1 p.p. a exporturilor spre UE f-a-p., comparativ cu exporturile spre CSI, asupra ratei implicite a dobânzii băncilor (pe baza modelului SVAR)

Sursa: Calculele EXPERT-GRUP;

[1] Hotărârea nr. 111 din 26.05.2011 cu privire la modificarea şi completarea Regulamentului cu privire la regimul rezervelor obligatorii

Prognoză

- Din cauza gradului ridicat de expunere la o potențială criză în UE, profitabilitatea şi calitatea bilanțurilor contabile ale băncilor comerciale moldovenești va depinde în mare măsură de evoluția situației economice din regiune. Astfel, ar trebui să admitem două scenarii: (i) în scenariul cel mai optimist, dacă factorii de decizie din UE găsesc o ieşire fezabilă din actuala criză, băncile din Moldova vor continua să-şi amelioreze situația financiară prin „curățarea" activelor, sporirea profitabilității şi susținerea în continuare a unei expansiuni sănătoase a creditării; (ii) în scenariul cel mai pesimist, recesiunea din UE ar putea determina o inversare bruscă a procesului de redresare din sistemul bancar al Moldovei, cu înrăutățirea calității portofoliilor băncilor şi scăderea drastică a ofertei de credite din cauza aversiunii mai ridicate față de riscuri;
- Băncile din Republica Moldova sunt relativ imune la riscul de schimb valutar cauzat din criza datoriilor suverane din zona euro, deoarece poziția valutară deschisă netă a sistemului bancar pentru euro este cu 32,9% mai redusă decât pentru USD (sfârşitul lunii octombrie 2011). Astfel, o eventuală depreciere a EUR în raport cu USD va genera chiar unele câştiguri pentru băncile comerciale. Prin urmare, principalele canale de transmitere a acestei crize probabil vor consta din înrăutățirea calității portofoliilor de credite ale băncilor, cu un impact potențial asupra profitabilității şi lichidității;
- E posibil ca ratele dobânzilor să rămână la nivelul minim istoric actual până la sfârşitul anului 2011. Mai mult decât atât, deflația aşteptată începând cu 2012 ar putea duce la o reducere şi mai mare a costurilor de creditare. Totuşi, în cazul agravării situației economice din regiune, băncile ar putea creşte primele de risc, fapt ce va atenua impactul dezinflației asupra costurilor de creditare. În orice caz, nu există premise clare pentru creşterea ratelor dobânzilor în această perioadă de timp.

Recomandări de politici

- Deşi Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020" identifică mai multe probleme cruciale ale sectorului financiar din țară şi stabileşte, în general, priorități strategice corecte, aceasta omite câteva aspecte fundamentale. Astfel, Strategia ar trebui să mai includă 3 obiective strategice: (i) fortificarea drepturilor creditorilor, având în vedere procedura prea complicată și lentă de executare a gajului şi funcționarea ineficientă a birourilor de credit; (ii) privatizarea activelor de stat din sistemul bancar, fapt ce va stimula concurența şi eficiența sistemului bancar, va atrage mai multe ISD şi, în cele din urmă, va reduce costurile creditării; şi (iii) asigurarea securității sistemului bancar în ceea ce priveşte drepturile acționarilor şi expunerea la riscuri externe.

14. Comerţul exterior

Zile cu soare... şi nori la orizont

Comerțul exterior a continuat să se dezvolte şi în a doua jumătate a anului 2011. Deloc surprinzător, atât exporturile, cât şi importurile au depăşit nivelurile istorice maxime ale anului 2008 în termeni absoluți. În primele trei trimestre ale anului 2011 ritmul de creştere a fost amețitor: 56,9% pentru exporturi şi 40,1% pentru importuri, f-a-p. Cele mai recente date regionale disponibile (T2'11) atestă o creştere solidă a comerțului atât în CSI, cât şi în UE: 44,8% şi respectiv 26,2%[1].

Creşterea exporturilor este mai intensă şi distribuită mai mult sau mai puțin uniform între CSI şi UE, pe când progresul pe piețele altor țări rămâne limitat. În ianuarie-septembrie 2011 exporturile în UE au crescut cu 62,8%, cele în CSI – cu 60,4%, iar către celelalte țări - cu doar 22,3% f-a-p. În ceea ce priveşte importurile, distribuția geografică este aproximativ aceeaşi în toate cele trei direcții, creşterea constituind în jur de 40% f-a-p.

Creşterea comerțului cu mărfuri este însoțită de un progres similar în comerțul cu servicii. În S1'11 creşterea exporturilor de servicii a atins 24%, iar cea a importurilor – 20,1% f-a-p. Mai mult, în T2'11, pentru prima dată de la începutul anului 2008, comerțul cu servicii a înregistrat un bilanț pozitiv, chiar dacă modest (1,25 mil. dolari SUA)[2].

Creşterea comerțului este determinată de mai mulți factori.

- În primul rând, creşterea comerțului în Moldova face parte dintr-un tablou global şi regional mai amplu al restabilirii în plin avânt de după criză, în special în prima jumătate de an. Această tendință de restabilire este susținută atât de creşterea exporturilor, ca urmare a cererii reanimate pe piețele străine, cât şi de creşterea importurilor, determinată de faptul că redresarea economică în țările-gazdă a stimulat afluxul de remitențe de la muncitorii emigranți;
- În al doilea rând, baza limitată de comparație a anului 2010 a rămas destul de favorabilă, făcând cifrele să pară extrem de solide;
- În al treilea rând, atât anumite sectoare tradiționale (produsele alimentare, textilele, precum şi serviciile TIC), cât şi cele noi (aparatura şi echipamentele pentru industrii specifice), într-adevăr, înregistrează o creştere veritabilă;
- În al patrulea rând, re-exporturile au crescut spectaculos, cu 71,4%, lor revenindu-le aproape jumătate din volumul total al exporturilor. Analiza datelor agregate privind comerțul sugerează că cel mai mare volum de re-exporturi le revine sectorului metalelor şi al deşeurilor metalice, petrolului, generării de energie electrică şi prelucrării metalelor, precum şi sectorului de aparatură şi echipamente.

Examinarea mai atentă a acestor factori scoate în evidență riscul ascuns de creşterea comerțului. Într-adevăr, deşi deseori s-a considerat că ritmul intens de creştere a exporturilor atestă mult aşteptata schimbare în paradigma dezvoltării economice, situația „la fața locului" s-ar putea dovedi mult mai sobră. Mai mult, există semne care indică că ritmul spectaculos de creştere este pe punctul de a se epuiza. De fapt, datele pentru ultimele luni (august-septembrie) confirmă tocmai acest fapt: ritmul de creştere a exporturilor începe să scadă în intensitate.

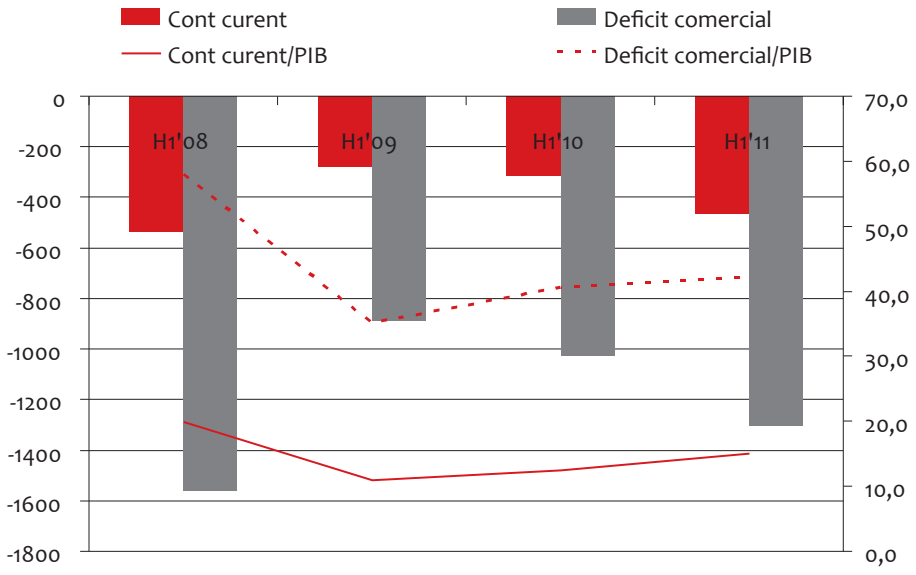
[1] OMC, date statistice privind comerțul cu mărfuri pe termen scurt, noiembrie 2011
[2] Date prealabile, care mai pot fi modificate

- În primul rând, în mediul exterior există riscuri tot mai mari. Zona euro se află în plină criză şi, pentru a ieşi din ea, economiile europene vor avea nevoie de mult timp. Întrucât în ansamblul ei UE constituie cea mai mare economie din lume, este evident că criza va afecta negativ creşterea economică în diferite părți ale lumii. Această situație va fi exacerbată şi mai mult de perspectivele economice sumbre pentru SUA şi Japonia;
- În al doilea rând, se schimbă şi baza de comparație. Către sfârşitul anului 2011, baza de comparație pentru un şir de exporturi, cum ar fi metalele, zahărul şi echipamentul, va deveni mai puțin favorabilă şi, astfel, va reduce, aritmetic, ritmul de creştere.
- În al treilea rând, creşterea formidabilă a re-exporturilor atestă, de fapt, vulnerabilitatea creşterii actuale. Într-adevăr, întrucât creşterea exporturilor este susținută doar de progrese mult mai modeste în producția industrială şi de o piață stagnantă a forței de muncă, este evident că ea este doar parțial înrădăcinată în țesutul economiei naționale. Or, de obicei, creşterea re-exporturilor nu este însoțită de îmbunătățiri economice semnificative (crearea unor noi canale de livrare, transferul tehnologiilor şi crearea noilor locuri de muncă). De asemenea, ea este mult mai expusă la nesfârşitele capricii ale cererii, întrucât fluxurile regionale de schimburi comerciale vor fi lovite primele în cazul unui eventual al doilea val de criză.

Toate acestea fac ca perspectivele de creştere determinată de exporturi să fie mult mai modeste, decât o sugerează cifrele actuale. Într-adevăr, creşterea actuală se bazează pe o fundație şubredă şi, dacă schimbările structurale vor rămâne lente, iar mediul politic – nefavorabil, creşterea economică atât de necesară va rămâne greu de atins.

Agravând şi mai mult perspectivele, datele indirecte indică înrăutățirea situației contului curent şi acutizarea deficitului comercial. După o schimbare minoră în anul 2009, raportul negativ dintre contul curent şi PIB şi cel dintre deficitul comercial şi PIB s-au aprofundat, trezind îndoieli cu privire la progresele realizate în schimbarea paradigmei de dezvoltare (Figura 29).

Figura 29. Evoluția semestrială a contului curent şi a deficitului comercial (bunuri şi servicii) f-a-p, mil. USD (axa principală) şi ponderea în PIB, % (axa secundară)

Sursa: BNS, BNM şi calculele EXPERT-GRUP;

Prognoză

- Riscurile anterioare (vedeți MEGA 4) vor deveni şi mai pronunțate spre sfârşitul anului. Criza în zona euro este în plin avânt, iar perspectivele de creştere sunt foarte sumbre. Mai mult, mai devreme sau mai târziu aceasta va afecta şi alte economii regionale, rezultând într-un mediu economic mai dur şi în direcția estică. Totodată, va trebui să treacă ceva timp până când se vor face simțite efectele secundare „pozitive“ ale creşterii mai lente, cum ar fi prețurile mai mici la energie, deoarece acestea sunt determinate de acorduri contractuale rigide sau necompetitive;
- Aceeaşi conjunctură poate afecta şi viitoarele venituri ale emigranților moldoveni şi, drept urmare, crea presiuni asupra cererii interne şi a importurilor. Totuşi, presiunile în acest domeniu vor apărea mai târziu decât în cazul exporturilor afectate de cererea externă în declin, datorită caracterului contra-ciclic al remitențelor şi elasticității scăzute a cererii forței de muncă în sectoarele în care sunt angajați emigranții;
- Progresul reformelor structurale în domeniul comerțului, mai ales din perspectiva integrării europene, a fost moderat (a se vedea publicația Euromonitor 21). Atât în ceea ce privește capacitatea instituțională, cât şi cadrul de reglementare şi implementarea practică, există încă multe aspecte care trebuie să fie îmbunătățire (infrastructura calității, standardele sanitare și fitosanitare). Instabilitatea politică tot mai accentuată va împiedica accelerarea progresului atât de necesar în acest domeniu;
- Mai mult, una dintre consecințele neprevăzute ale crizei în zona euro ar putea consta în capacitatea şi chiar dorința mult mai slabă a UE şi a statelor ei membre principale de a urmări şi de a finanța inițiativele de integrare în vecinătate. O astfel de evoluție va presa şi mai mult Moldova să înceapă să-şi onoreze angajamentele asumate ca parte a unei Zone de Liber Schimb Aprofundate şi Cuprinzătoare (ZLSAC).

Recomandări de politici

- Istoria implementării măsurilor sanitare şi fitosanitare în Moldova începe la jumătatea anilor 2000. Între timp, această chestiune a devenit o hârtie de turnesol a seriozității intențiilor de integrare europeană ale guvernului în domeniul economic. Deocamdată progresul a fost neuniform, deşi agricultura cu valoare adăugată înaltă şi TI sunt considerate de importanță critică pentru viitoarea creştere economică antrenată de exporturi. Prin urmare, din perspectiva comerțului, guvernul ar trebui realmente să se concentreze şi să pună reforma în acest sector în centrul activității sale;
- Mai mult, întrucât data începerii negocierilor pe marginea ZLSAC se apropie cu rapiditate, este necesar să se intensifice dialogul cu reprezentanții celor mai importante şi mai afectate sectoare. Există semne persistente că deseori acest dialog este neglijat, fie din cauza pasivității sectorului privat, fie din cauza lipsei de capacitate / voință politică din partea guvernului de a aborda anumite chestiuni spinoase ce țin de ZLSAC;
- Ținând cont de schimbările continue în prioritățile economice, guvernul poate să se confrunte cu presiuni tot mai mari de a-şi modifica politica comercială. Deşi această posibilitate poate fi îndepărtată, guvernul ar trebui să se asigure de susținerea societății pentru integrarea economică în UE, explicând mai bine oportunitățile şi riscurile pentru societate şi stimulând procesul de reformă în domeniile de cel mai mare interes pentru cetățenii de rând, spațiul aerian comun constituind un pas corect în această direcție. Unul dintre „efectele secundare” ale acestei măsuri va consta în dezrădăcinarea intereselor speciale, ceea ce în sine poate fi considerat un progres extraordinar.

15. Pieţele globale

Pe marginea unei noi recesiuni

Economia globală: necesitatea unei resetări...

Perspectivele economice globale s-au înrăutăţit semnificativ în ultimele şase luni. O serie de tendinţe negative au escaladat, manifestându-se în special în cadrul economiilor dezvoltate şi făcând anterioarele prognoze asupra unei „furtuni financiare perfecte" mai probabile ca niciodată[1]. De la o economie dezvoltată la alta, situaţia este foarte complicată. Japonia se căzneşte să facă faţă datoriei publice înalte şi necesităţilor de reconstrucţie a regiunilor afectate de cataclismele naturale şi tehnologice din martie. În SUA recuperarea economică rămâne timidă, cu piaţă imobiliară şi a forţei de muncă deprimate şi descurajante pentru cererea privată de consum. În acelaşi timp, necesitatea de consolidare fiscală a fost victima impasului politic.

Însă situaţia este de departe cea mai proastă în Europa. Economiile europene periferice au îngenunchiat sub povara datoriilor publice nesustenabile, sectorul bancar suferă tot mai mult de insuficienţa de lichidităţi, iar clasa politică este, în cazul cel mai bun, indecisă: toate acestea ridică mari semne de întrebare asupra viabilităţii zonei europene, în particular, şi a proiectului european, în general. Să nu uităm că toate acestea se produc pe fundalul unor dezechilibre economice globale persistente: marile economii emergente şi aflate în creştere puternică trebuie să mizeze tot mai mult pe cererea internă (adică să economisească mai puţin, să cheltuiască mai mult şi, în anumite cazuri, să admită aprecierea monedelor naţionale), în timp ce majoritatea economiilor avansate, dar la moment stagnante, din contra, trebuie să economisească mai mult, să-şi regăsească avantajele competitive şi să-şi achite datoriile. În cazul economiilor europene această sarcină este deosebit de complicată. Or, aceasta include nu doar asanarea sistemelor financiare publice şi private, dar mai presupune şi recuperarea capacităţilor lor competitive în noua economie globalizată, revizuirea contractelor sociale, diminuarea riscurilor demografice şi reclădirea încrederii în proiectul european în ansamblu[2].

Ţinând cont de mărimea economiei UE şi de riscurile comune pe care aceasta le împarte cu alte economii dezvoltate, este clar că această criză prelungită va avea ramificaţii vaste la scară globală. Prin urmare, aceasta va ştirbi şi din creşterea economiilor emergente. Ultimele prognoze reflectă evoluţiile şi dispoziţiile economice proaste la scară globală. Astfel, FMI şi-a revizuit în jos prognoza pentru creşterea economică globală, la 4% pentru 2011 şi 2012 (Tabelul 4). Prognozele OECD sunt şi mai reduse: 3,8% şi 3,4% pentru 2011 şi, respectiv, 2012[3].

[1] A se vedea "*Roubini says 'Perfect Storm' May Threaten Global Economy*", Bloomberg June 13, 2011, http://www.bloomberg.com/news/2011-06-11/china-economy-at-risk-of-hard-landing-after-2013-nouriel-roubini-says.html.

[2] A se vedea The Economist, "Starring into abyss. Special report on the future of Europe, November 12-18, 2011; Uri Dadush, "Five great misconceptions about the euro crisis", National Interest, November 10, 2011, disponibil la: http://carnegieendowment.org/2011/11/10/five-great-misconceptions-about-euro-crisis/71ee

[3] OECD, Economic Outlook, Noiembrie 2011.

Tabelul 4. Prognoze din World Economic Outlook, creşterea f-a-p, %

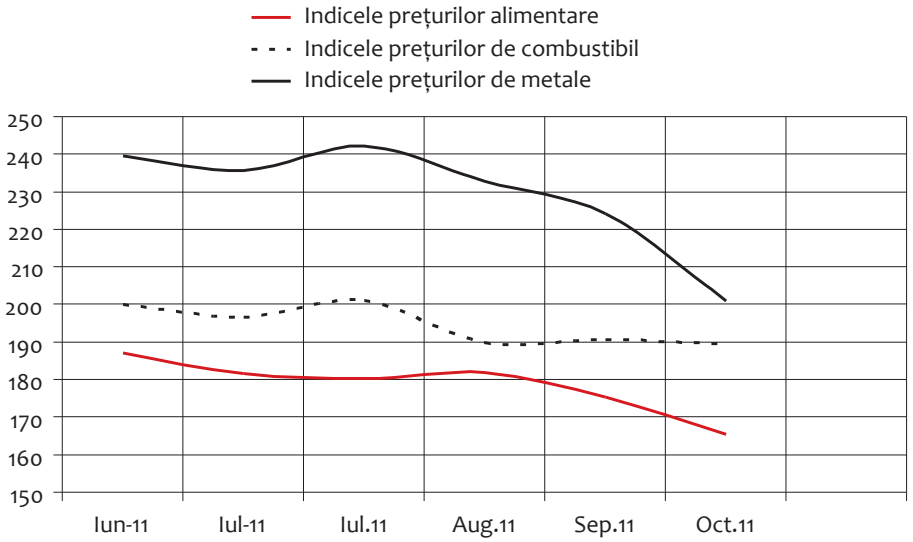
Grupuri economice / arii geografice	2010	2011	2012
Producția globală	5,1	4,0	4,0
Economiile avansate	3,0	1,6	1,9
SUA	2,9	1,5	1,8
Zona Euro	1,8	1,6	1,1
Germania	3,5	2,7	1,3
Italia	1,3	0,6	0,3
Economiile emergente și în curs de dezvoltare	7,4	6,4	6,1
Europa Centrală și de Est	4,5	4,3	2,7
România	-1,3	1,5	3,5
Polonia	3,8	3,8	3,0
CSI	4,6	4,6	4,4
Rusia	4,0	4,3	4,1
Ucraina	4,2	4,5	4,9
Asia în curs de dezvoltare	9,6	8,2	8,0

Surse: WEO, Septembrie 2011, FMI;

Pieţele globale de resurse: o reînvigorare volatilă

Prețurile principalelor resurse au rămas foarte volatile. Totuși, dominante au fost tendințele de ieftinire a resurselor, deoarece perspectivele economice globale tot mai negative au tăiat din apetitul pentru risc al investitorilor și au redus anticipările cererii pentru viitor. Această tendință a fost caracteristică

Figura 30. Evoluţia indicelor de preţuri pentru principalele resurse, mai-octombrie 2011

Descriere: *Indicele prețurilor pentru metale include indicii prețurilor la cupru, aluminiu, minereu de fier, staniu, nichel, zinc, plumb şi uraniu; indicele carburanților (surselor energetice) include indicii prețurilor la țiței (petrol), gaze naturale şi cărbune; indicele prețurilor materiilor prime alimentare include indicii prețurilor la cereale, uleiuri vegetale, carne, fructe de mare, zahăr, banane şi portocale; 2005 = 100*

Sursa: FMI;

pentru majoritatea mărfurilor tranzacționate, dar cel mai mult pentru produsele alimentare și petrol, anterior anume pentru acestea fiind observat și cel mai puternic raliu al prețurilor. În cazul produselor alimentare, trendul a fost susținut și de anticipările generale mai bune pentru recoltele globale. În cazul petrolului, ținând cont de nivelele de consum mai scăzute decât cele anticipate pentru T3'11 în SUA, China și Japonia, cererea globală a fost revizuită în jos cu 70 mii barili/zi pentru 2011 și cu 20mii barili/zi pentru 2012[1]. Totuși, chiar dacă în scădere, nivelul prețurilor pentru resurse încă rămâne înalt în comparație istorică (Figura 30). De exemplu, la începutul lunii decembrie 2011 petrolul (marca Brent) testa nivelul de 110 USD/baril, care figurează în categoria celor mai înalte prețuri atinse vreodată. Aceasta înseamnă că economiile mici și sărace în resurse, după cum este și Moldova, vor trebui să lupte cu consecințele și să-și elaboreze strategii de dezvoltare care ar ține cont de constrângerile existente la nivelul resurselor.

Prognoză

- Perspectivele economice globale vor rămâne sumbre în viitorul apropiat. Mai ales că în cazul zonei euro o adevărată recesiune nu este deloc exclusă. Este clar că măsurile de austeritate care deja au fost sau urmează a fi implementate în majoritatea economiilor avansate vor crea presiuni asupra cererii, din care cauză la scară globală vor trebui identificate alte motoare ale creșterii. În particular, pentru anul 2012 este anticipată o creștere a comerțului global de 4.8%, în comparație cu 6.7% în 2011[2];
- Mai mult decât atât, reducerea poverii datoriilor va cere mult timp, ceea ce implică o frânare a creșterii economice nu doar în economiile dezvoltate, dar într-o anumită măsură și în cele emergente. La rândul său, moderarea creșterii, sau chiar recesiunea economică, poate să slăbească fundamentele sociale și politice ale multor țări, cauzând schimbări la nivel de discurs și instituții politice, precum și revizuirea contractelor sociale. Acestea provocări vor fi comune nu doar pentru economiile dezvoltate, dar și pentru cele emergente, deoarece în multe din acestea pacea socială depinde de ratele de creștere ale economiei globale;
- Criza datoriilor publice din Europa poate avea și ramificații semnificative pentru influența geopolitică a Europei în regiune. Evadarea din capcana „datoriilor înalte – competitivității scăzute" va implica schimbări în structura instituțiilor europene, rebalansarea geopolitică a rolurilor jucate de diferite țări și, din păcate, suferințe sociale. Toate acestea pot face proiectul european mult mai introvertit, lăsând mai puține resurse, voință politică și suport public (care deja este redus) pentru a susține modernizarea vecinătății europene;
- Încetinirea creșterii economiei globale va duce la scăderea cererii și prețurilor pentru multe mărfuri, afectând, astfel, creșterea economică și, posibil, stabilitatea socială a multor economii specializate în exportul resurselor. Astfel, scăderea prețurilor resurselor, nu este în mod necesar o veste bună pentru Moldova, deoarece cererea mai mică pentru metal sau combustibil vor fi însoțite și de o cerere mai mică pentru exporturile moldovenești, precum și pentru reexporturi (printre care se evidențiază produsele petroliere și metalul).

Recomandări de politici

- Pentru perioada imediat următoare Guvernul moldovenesc are nevoie nu de un „plan B", ci de mai multe „planuri B";
- Unul din acestea ar trebui să țintească politica de dezvoltare, deoarece anunțata tranziție la un nou model de creștere economică – bazat pe exporturi și investiții – va trebui să aibă

[1] IEA, Oil market report, Noiembrie 2011.
[2] OECD, op. cit.

loc într-un mediu extern advers. Aceasta numai va accentua slăbiciunile politice și administrative ale Moldovei și pe care țara nu a reușit să le înlăture nici în vremuri mai bune. Dacă aceste două aspecte sunt rezolvate, prioritatea majoră va deveni dezvoltarea capacităților inovative ale națiunii;

- Aspirațiile europene sunt cruciale pentru planurile de modernizare ale Moldovei. Dacă Politica Europeană de Vecinătate devine mai introvertită, actuala „poveste de succes" va trebui de umplut de mai multă substanță. Această realitate va cere din partea Moldovei schimbări esențiale în gândirea și practica politică;
- Mai mult decât atât, aceasta va face tot mai dificil pentru autorități de „hrănit" populația cu promisiuni europene. Cu multe reforme promise aflate încă pe hârtie, guvernul riscă să intre cu mâinile goale într-o perioadă foarte dificilă;
- În sfârșit, dacă evoluțiile la scară regională iau o turnură proastă și suportul extern scade, guvernul va trebui să aloce mai multe resurse pentru a susține populația vulnerabilă și menține pacea socială. În mod sigur, Moldova are nevoie de a acumula resurse pentru eventualele „zile ploioase".

Despre Expert-Grup

Cine suntem

EXPERT-GRUP este un centru analitic de referință în domeniul cercetărilor economice în Republica Moldova. EXPERT-GRUP este membru al rețelei de institute analitice şi asociații de politici publice PASOS (eng. Policy Association for an Open Society), care cuprinde 39 de centre analitice din 27 de țări din Europa Centrală şi de Est şi Asia Centrală.

Misiunea noastră

Misiunea Centrului EXPERT-GRUP este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică şi socială şi la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova. Tindem spre realizarea acestei misiuni prin prestarea unor servicii analitice de cea mai înaltă calitate şi promovarea unor modele eficiente, transparente şi inovatoare în procesul de politică economică şi socială.

Activităţile centrului

- Oferim utilizatorilor analize pertinente şi operative asupra politicilor economice şi sociale;
- Asistăm şi consultăm guvernul central şi autoritățile publice locale în procesul decizional şi de elaborare a politicilor;
- Promovăm soluții de dezvoltare şi modele de politici inovatoare;

Ariile de specializare

- Strategii anti-sărăcie;
- Macroeconomie si sisteme economice;
- Economia globala şi relații economice internaționale;
- Economia integrării europene;
- Politici monetare si fiscale;
- Economia muncii, management si cultura de afaceri;
- Comportamentul consumatorului;
- Economie industrială şi agricolă;
- Economia educației şi sănătății.

Detalii de contact

- adresa: MD-2012, str. Columna, 133, oficiul 1, Chişinău, Republica Moldova;
- telefon: +37322 93-00-14, +37322 21-15-99, fax +37322 21-15-99;
- e-mail: info@expert-grup.org;
- web: www.expert-grup.org.